

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Skivebogen

Historisk Aarbog for Skive og Omegn

Jydsk Købstadsmarkedsplads nedenfor Møllen 1895 med Gøgler- og Beværtningstelte besøgt af Landboer og Byfolk, der drikker Lidkøb mens Stuedriverne vogter paa Kvæget. Efter Maleri af Skivemaleren Hans Smidth, afhændet til Grosserer Duzaine Hansen, København.

SIDSTE AARS LOKALLITTERATUR

- Søn reddede Forretning. (Om Stephan Agger og Erik Agger, Jungs Boghandel. »Skiveegnens Jul« A.14.
- Adolf Andersen: Dr. Rambusch i Sjørup. Træk af den fremragende naturforsker og læges liv og gerning. »Skive Folkeblad« 1/7 1972.
- Henry Bailum: Skøjere og skarnsfolk, 56 S., Forlaget Aros 1971.
- Johannes Bang: Årsberetning for Historisk Samfund for Skive og Omegn 1970-71. »Skivebogen« 1971, S. 119-123, »Skive Folkeblad«s Bogtrykkeri.
- Vilh. P. Beck: En ung Sallingbos rejse fra Durup til hovedstaden. »Skivebogen« 1971, S. 22-35. »Skive Folkeblad«s Bogtrykkeri.
- En ny Søn er paa Vej. (Om Ekviperingsfirmaet Marinus Nielsen ved Bjarne og Erik Bjarne Nielsen). »Skiveegnens Jul« S. 14.
- Erik Eriksen: Han reddede Danmarks ansigt. (Om Skives æresborger Caspar Hasselriis i New York. »Jyllands-Posten« 12/9 1972.
- Fra far til søn. (Om Svend og Søren Boel Jensen »Motorgaarden«). »Skiveegnens Jul« 1971, S. 12.
- Karen Strøm Hansen: Fattiggården i Skive var den bedste i landet. »Skiveegnens Jul« 1971, S. 18-19.
- Karen Strøm Hansen: Tro og overtro om kloster og den hellige Breum kilde. »Skive Folkeblad« 31/12 1971.
- Kai Hartmeyer: Bankhjørnet der atter forandres. (Skive Diskontobank), »Skive Bladet«, April 1972.
- Ove Jakobsen: Spøttrup er Skive-egnens eneste store turistattraktion. »Skive Folkeblad« 1/7 1972.
- Jen: Komediehus i 90 aar. (Om Skive teaters amatører. »Skiveegnens Jul« 1971, S. 24-25.
- Jens Jørgen Kjærgaard: Var de gode gamle dage – (Om fortidig fattigdom og nøjsomhed. »Skive Folkeblad« 8/1 1972.
- Knud Work Kristensen: Gravfreden er tabt på den gamle kirkegaard i Borris. »Skive Folkeblad« 28/8 1971.
- Limfjorden. (Melodier og Tekst til Sange om Limfjorden af Jeppe Aakjær og Peter Sand. Kaabers Musikforlag, Aarhus 1972. 10 kr.
- lin: Herlige dage i Skive. (Om radiotekniker Thorvald Josephsen. »Skiveegnens Jul« 1971, S. 40-43.
- lin: Kig ind i forrige århundrede. Før det er snart for sent at få et blik af Skives gamle dage. (Med tegninger af tegneren Erik Irgens Møller, Spøttrup. »Skive Folkeblad« 1/7 1972.
- Lise: Lægen er 85 aar og praktiserer stadig. (Om dr. Jens Svendsen. »Skiveegnens Jul« 1971, S. 10-17.
- Oberst Nils Lunn: Borgen Spøttrup. »Skivebogen« 1971, S. 101-115. »Skive Folkeblad«s Bogtrykkeri.
- ma: Den, der kan finde Afrika i Krabbesholm Skov. (Om Globetrotteren Jens Bjerre. »Skiveegnens Jul« 1971, S. 3-4.
- Svend Mortensen: Skive byhistoriske arkiv. Årsberetning 1970-71. »Skivebogen« 1971, S. 124-127. »Skive Folkeblad«s Bogtrykkeri.
- Helge Schou: Dreng i Skive i 30'erne. »Skiveegnens Jul« 1971, S. 28-29.
- Peter Schou: Skivekredsens politiske Historie til 1920. 20 kr. »Skive Folkeblad«s Bogtrykkeri.
- Peter Schou: Julius Schou 27. juli 1858-4. august 1911. Skive bys offentlige liv omkring århundredskiftet. »Skivebogen« 1971, S. 36-100. »Skive Folkeblad«s Bogtrykkeri. 20 kr.
- »Skivebogen« 1971, 128 Sider, 12 kr. + Moms. Udg. af Historisk Samfund for Skive og Omegn, red. af Otto L. Sørensen, Johannes Bang og Svend Mortensen. »Skive Folkeblad«s Bogtrykkeri.
- »Skiveegnens Jul«, 1971, 48 sider. »Skive Folkeblad«s Julenummer, 3 kr.

SKIVEBOGEN 1972

SKIVEBOGEN

HISTORISK AARBOG FOR SKIVE
OG OMEGN

63. bind 1972

I KOMMISSION HOS JUNGS EFTF. — SKIVE

Udgivet af
Historisk Samfund for Skive og Omegn

I Redaktionen:

Litterat *Otto L. Sørensen*, Skive
(Kasserer)

Pastor *Johannes Bang*, Skive
(Formand)

Byarkivar *Svend Mortensen*, Skive
(Sekretær)

Limfjorden i litteraturen

Af Johannes Bang.

(Udgivet på engelsk – af Det Danske Selskab – 1964)

Limfjorden er ret beset ingen fjord. Den er et farvand, der gennemskærer den nordlige del af den jydsk halvø. Den er som flodløb, indhav, med øer og odder, halvøer, tunger og næs. Fra indsejlingen ved Hals mod øst giver den indtryk af at være en flod eller et sund, som i en bue passerer dobbeltbyen Ålborg og Nørresundby og fortsætter sit løb til byen Løgstør ved Aggersund, idet den dog forinden udvider sig i en bredning og en bugt ved Nibe. Dette er næsten halvdelen af fjordens længde, fra Hals barre til Løgstør.

Fortælleren af de norske kongesagaer, *Snorre Sturlason* (død 1241) siger: – Limfjorden er således beskaffen, at indsejlingen er kun et ganske smalt ågab, men når man kommer længere ind i fjorden, da er den som et stort hav... Og virkelig, således åbner fjorden sig vest for Løgstør i sine bredninger, Løgstør og Livø bredning, der fortsætter mod syd i Risgård bredning, som deler sig i Skive fjord og Lovns bredning med Hjarbæk fjord, i hvis sydlige ende Hjarbæk fra gammel tid har været Viborgs havneplads. Hele landet hertil, syd og øst for Limfjorden, landet mellem Viborg og Ålborg, er Himmerland, og vest for fjorden rager halvøen Salling ud med øerne Fur og Livø – og mod nordvest øen Mors. Salling og Mors er skilt ved det smalle Sallingsund med Kaas bredning og Venø bugten. Her snævres fjorden ind til det smalle Oddesund, der ligesom Aggersund er forbundet med nordlandet med en bro til Thyholm. Det vestligste afsnit af fjorden, Nissum bredning, lukkes delvis mod Vesterhavet ved Harboøre og Agger-tangerne. Ved bredningens sydende ligger byen Lemvig, og ved dens nordende den gamle kirke- og klosterby Vestervig. Landet nord

for Nissum bredning er Thyholm og Thyland, og det skilles fra sin nabo mod øst, øen Mors ved Næssund og Vilssund (med broforbindelse). Thisted bredning går ind til byen af samme navn og afsluttes ved Morsøs nordspids Fæggesund, lige overfor Hannæs.

Fjordens bagland mod nord er det smalle land fra Thisted forbi Løgstør Hanherrederne, og landsdelen nord for fjorden mellem Løgstør og Hals: – Vendsyssel.

Landskabet præges af moler og kalkklinter og lerskrænter, flere steder med flade strandenge foran, hævet havbund.

Indtil ca. år 1100 var der åben sejlrende vesterud ad fjorden til Vesterhavet, ofte truede den med at sande til, og det skete endelig ved den tid. Men forinden nævnes Limfjorden jævnlig i historiske beretninger, fordi her samledes de danske flåder til togter mod England.

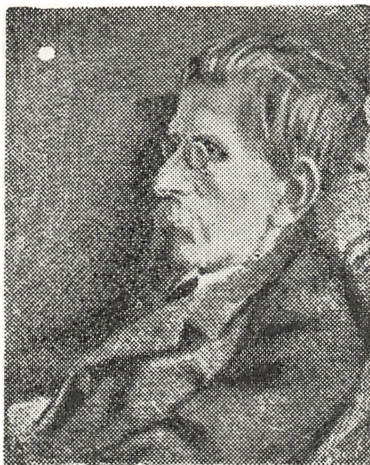
De gamle sagafortællere har overleveret flere vidnesbyrd herom. Den svenske Ynglinga-saga fortæller om Upsalakongen *Jörund*, der hærgede på Jylland, løb op i Limfjorden til Oddesund, hvor norske vikinger i forening med beboerne overvældede og ryddede hans skibe og hængte ham selv. Og om Sveakongen *Ottar*, som styrtede op i fjorden og besejredes af jarlerne, som havde samlet deres skibe, og som henslængte hans lig på en høj ved kysten.

Fra *Snorres* norske kongesaga har vi beretningen om *Harald Gråfeld*, der stævnedes fra Norge og lagde til ved Hals, hvor han overrumpledtes af sin fjende *Guldharald* og dræbtes af ham, mens han selv straks efter blev besejret af sin landsmand *Hakon Jarl* og blev hængt af ham.

Det er også *Snorre*, der fortæller om kong *Knud* den stores hjemrejse fra England med sin stolte flåde 1027, og hans modtagelse af landets stormænd i Limfjorden.

Og desuden om den kække norske kong *Harald Hårdrådes* plyndringstogt i Limfjorden, hvor han er ved at blive »låst inde« af den danske konge *Svend Estridsens* flåde, og hvor han undslipper ved list, idet han i ly af nattemørket tømmer sine skibe for deres ladning og slæber dem over en sand-

En af Limfjordsegnens kendte forfattere fra årene i 1870'erne og 80'erne, J. P. Jacobsen, født i Thisted 1847, hvor faderen drev en habil købmandsforretning. Berømt for sine ypperlige værker „Marie Grubbe“ og „Niels Lyhne“. Han gik bort den 2. 10. 1885.

tange – og på den måde slipper vest ud af fjorden og hjem til Norge.

Den engelske munk *Ælnoth*, som har udformet den danske konge *Knud den Helliges* saga, beskriver, hvordan denne (ved Vestervig lige indenfor fjordens udløb i Vesterhavet) var ved at samle den danske flåde til et Englandstogt, umiddelbart før han af bønderne nordenfjords fra blev jaget ned gennem Jylland, til de fik dræbt ham på Fyn, i Sct. Albani kirke i Odense.

At dette vestlige udløb lukkedes af sand, fortæller *Saxo* (ca. år. 1200) – Limfjordens vestlige, fordom sejlbare, men nu af sandbanker spærrede løb . . .

Denne Danmarks store historiker, *Saxo Grammaticus* (den lærde), hvis på klingende sølvalderlatin affattede *Dane-saga* – *Gesta Danorum* – var fra det østlige Danmark, og han kender og beskriver i sit værk især Sjælland. Dog har han i indledningen til sit værk søgt at karakterisere sine landsmænd og sit land, også udenfor Østdanmark. Her nævner han: Danmarks riges beliggenhed er således, at de ind-

vendige dele omsnos og overskæres af stranden, og den krydser sig på mange måder ud og ind, snart i smalle sunde og snart i brede bugter, hvorved der dannes en stor hob øer. Heraf kan man da begribe, at Danmark, som bølgerne så at sige har slået i stykker, har kun få landfaste dele, og at havet, som i sit løb slår de mange bugter, skiller dem vidt ud fra hinanden. Af disse landfaste dele er nu igen Jylland den største, og når vi kommer sønder fra, den nærmeste, så det må vel kaldes broderparten af riget, thi det strækker sig så langt sønder på, at det berører Tyskland, men river sig dog løs derfra ved Ejderstrømmen og løber så lidt bredere sønder fra lige op til det norske sund (Skagerrak).

I dette landskab er den såkaldte Lim-fjord, hvor det således vrimler af fisk, at folk der i egnen nok alle dage har lige så meget sin næring af fjorden som af jorden . . .

Peder Smed, der underviser Adser Bonde om, hvad han skal tro og mene, om pavekirken og dens væsen.

Af middelalderens folkeviser fortæller en af de mest kendte: – visen om *Ebbe Skammelsen* mere om vilde og stridige sind hos disse egenes beboere, end de bringer billeder af rammen om dette liv, de skiftende udsyn over dette fjordlandskab med dets vekslende natur. Efter traditionen, der grunder sig på visens indledning: – *Skammel* han bor sig nord i Thy . . . skal dens handling have udspillet sig på gården Nordentoft i Sjørring sogn ved Thisted. – *Ebbe Skammelsen*, der kommer hjem til sin fars gård på den samme dag, som hans

broder holder bryllup med hans fæstemø, som han svigefuldt har vundet for sig. *Skammel* dræber sin broder og hans brud, hugger løs på sin mor og far og drager i landflygtighed. – Og sangens melankolske omkvæd lyder: – derfor træder *Ebbe Skummelsen* så mangan sti vild om land . . .

En anden, en af de historiske viser, fortæller om kong *Kristoffer* og *Henrik Thagesen*, bondeoprøret i 1441, hvor

- De red frem ad Aggersbro
- frem ad Aggersborg by,
- de satte ild på kongens gård,
- det stod så højt i sky . . .

Endnu lever i folkemunde de linier:

- Først da rømte de Morsingbo
- og så de forræder af Thy,
- efter da stod de Vendelbo,
- de ville ikke fly . . .

hvori man vil se en opfattelse af Vendelboernes stejle eller stridige karakter – det var også dem, der forfulgte kong *Knud den Hellige* og dræbte ham.

Et folkelivsbillede fra disse egne er bevaret i bogen om *Peder Smed* og *Adser Bonde*, fra reformationstiden, ca. år. 1530 – det er en satire anvendt i kampen imod pavekirken, »efter det tyske«. Bogen er ikke kun oversat, den er omarbejdet, og tyske navne, lokaliteter og småtræk ombyttet med tilsvarende danske, af, som man mener, en anset landsbypræst, *Peder Thomsen*, fra Thorum i Salling, der senere blev biskop i Børglum stift (Vendsyssel, Mors og Thy). Og gendigtningen har været så fri, at den har lokalfarve og virkelig giver levende småtræk fra det daglige liv. Handlingen er henlagt til et gæstgiversted hos *Lars Foged* i Skive, hvor *Peder Smed* er kommet ind fra Vestsalling. Her træffer han *Adser Bonde*, på pilgrimsfærd fra Tæbring sogn på Mors til Vor Frue kirke i Karup, sendt af sin sognepræst, der er en bekymret modstander af det Lutherske væsen, som breder sig i landet. Der opstår en diskussion imellem *Peder Smed* og en (katolsk) præst og en munk, og striden ender med, at

Adser Bonde lader sig overbevise af de Lutherske argumenter, opgiver sin pilgrimsrejse og drager hjem over Salling-sund. Munken kaster sin kutte og vil fra nu af leve hæderligt af sine hænders arbejde, hvorfor han vandrer til Nibe, som er kendt for sit vældige sildefiskeri . . .

Blandt en del næsten helt forglemte digtere fra Holbertiden (ca. 1700-1750) kan vi her fremdrage en, hvis vers vel var af ringe kvalitet, men som gennem sine rimerier, hovedsagelig lejlighedsdigte, bringer en række beskrivelser af fjordlandet og dets befolkning. Digtene blev som regel til, når han i sine mange år som præst i Skive og sener stiftsprovst i Viborg plejede selskabelighed med byernes og egnens standspersoner, ofte på herregårdene: – *Kristen Thygesen* var hans navn – af ham selv latiniseret til *Chr. Lassen Thyconius*.

I nogle af hans vers i tidens højtravende eller snakkesaligt pludrende manér nævner eller beskriver han egn og by:

- Sålænge Lime-fjord ved Schive sig indstiller
- og spraglet ørrete i Schive å omspiller,
- skal denne ære-dag dig ej af minde gå,
- da du (Skive) kong Frederik den Fjerde hos dig så . . .

Bedre og kønnere udtrykker han sig i en selskabsvise, hvori han gengiver indholdet af en drøm, han har haft:

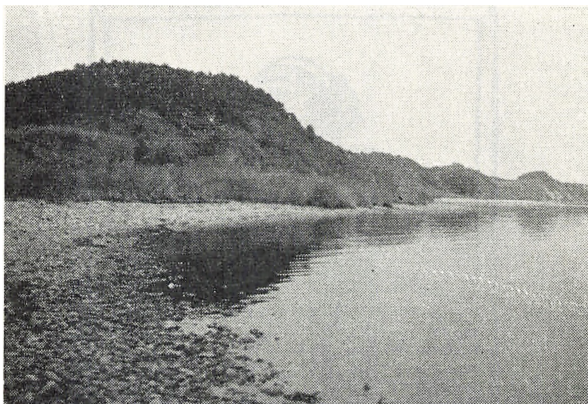
- Jeg syntes, jeg en tid, som solen ville dale
- og i det vestre vand sin middags brynde svalde
- spadserende gik ned til Lime-fjordens vand
- strax neden Schive by på Krabbesholmes land.
- Jeg syntes, at mit sind blev frydet og fornøjet,
- når på den blanke å og eng jeg fæsted øjet,
- når jeg ved siden så-e de ranke skovens træer
- og hornet øxen-flok i græs til sine knæer.
- Jeg syntes, at det mig i hu og øje krillet.
- hvordan den milde strøm på strande-bredden spilled,
- hvordan den stille luft, hvordan den bølge ren,
- så sagte raslede på den vandslidte sten.
- Hvordan det scile-træ, de skuder, kåge, både,
- ved langsom varpe-drift sit stavne-hold opnæede,
- og deres sømænds folk sin vimpel og sit flag
- til glædes visse tegn lod vaje for og bag.

En munk fra reformationstiden. Efter stik fra visen „Om løgn og sandhed“.

I det følgende hundredår op til ca. 1820, fra *Holbergs* tid til *St. Blichers* fremtræden, er der bevaret meget lidt i litteraturen om Jylland og om Limfjorden. Mest er det i egnsbeskrivelser, Pontoppidans Danske Atlas, påbegyndt 1761, og en række egns- og sognebeskrivelser. Det ansås for en »patriotisk« opgave at indsamle og opbevare sådanne oplysninger om selv den mindste plet af fædrelandets jord. Meget af dette stof er af økonomisk og statistisk art. Men ind imellem gives også tilløb til naturbilleder og folkekarakteristik:

Niels Aagaards Thy's illustranda (1711-13), *Knud Aagaard*: Physisk, oekonomisk og topografisk beskrivelse over Thy (1802), *C. Schades* beskrivelse over øen Mors (1811), *C. Dreyer*: En liden beskrivelse over Lemvig, Skodborg og Vandfuld Herreder (1795). *Niels Blicher*: Topografi over

Thise bakker set fra Eskjær strand, hvortil talrige foreningsudflugter gik, i 90'erne, navnlig med den lille damper „Frederiksværk“ fra Skive.

Vium præstekald (1795), skrevet af landsbypræsten, der var far til Jyllands første og store digter *Steen Blicher*.

Knud Aagaard giver følgende beskrivelse af de landskabs typer, Thyland til sine to sider rummer: mod vesterhavs-kysten og mod Limfjorden:

– En strækning af sandbanker eller klitter langs med havet på en halv eller hel, indtil halvanden mils bredde, frembyder det fæleste syn, man kan forestille sig. Ved at overskride disse, for det meste nøgne og uhyre store sandklitter, tror man sig hensat midt i Arabiens sandørkener.

På den anden side derimod, ved Limfjorden, frembydes så smukt et syn, som man kan vente sig i et skovmanglende land. Bjerge har landet vel ikke, men noget bakket, eller i det mindste bølget, er der overalt. Limfjorden, som på den ene side omgiver landet, inddæmmes i almindelighed med en temmelig brat brink. Overskridelsen af denne fjord, såvel som af de hyppige søer og rige kornmarker, er på den ene side og midt i landet såre behagelig. Dersom sandklitterne på den vestre og nordre side ikke gav landet en så ublid skikkelse, så ville Vesterhavet, som på den side omgiver landet med de talrige skibe, som derpå ofte viser sig, også have sin behagelighed . . .

Og i provst *Schades* bog om øen Mors hedder det om fjorden: – Udsigten til den stolte Limfjord, der engang var nordkjæmpers tumleplads, og synet af de mange ærværdige oldtids-høje, der kroner den høje mark og hede, kan ikke andet end forlyste den tænkendes øje og sind . . .

- Min fødestavn er lyngens brune land,
- min barndoms sol har smilt på mørken hede,
- min spæde fod har trådt den gule sand,
- bag sorte høje bor min ungdoms glæde.

- Skøn er for mig den blomsterløse vang.
- min brune hede er en Edens have –
- der hvile også mine ben engang,
- blandt mine fædres lyngbegroede grave . . .

Steen Blicher (Af Hjemvé, 1814).

Jyllands store digter, *Steen Blicher* (1782-1848), søn af en landsbypræst i de fattige hedeegne midt i Jylland, selv landsbypræst i de samme egne, var den, der først ret indførte det fjerne, mørke land i litteraturen. I digte, i tonen beslægtet med hans ungdoms tilbedte Ossian, fra et skotsk landskab, der i stemning mindede ham om hans egen hjemstavn, og navnlig fra han som moden mand begyndte at skrive sine noveller, har han fortalt om disse egne, deres beboere, herremænd, præster, bønder, og om hedens vandrende folk, taterne, som han mødte dem på sine vandringer i naturen med bøsse og hund. De læses og optrykkes stadig, er meget elskede, som han selv er det. To af det tyvende århundredes digtere har beskæftiget sig med hans liv og skæbne: *Jeppé Aakjær* har i et tre-bindsværk skildret *Steen Blichers* Livs-tragedie, og *Johannes V. Jensen* tegnede et billede af ham (i anledning af 150-året for hans fødsel, 1932):

- Med røg og støv roterer tidens hjul.
- Et sekel snart han lå i gravens skjul,
- den gamle digterpræst og jægersmand,
- som gik sin livsgang på det jydsk land.
- De stumme heders løndom gav han mælc.
- For han var sjæl, som få, af jydsk sjælc.

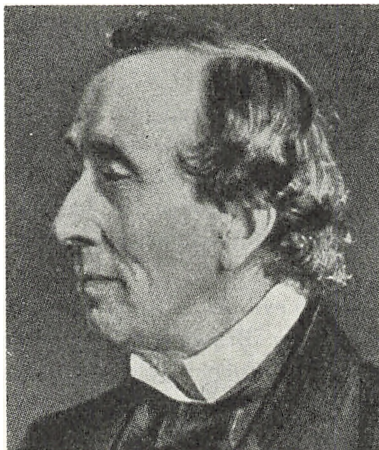
- De dystre sletter, under himlens hvælv.
- et åsyn lig, fordybet i sig selv,
- al-evigheden, fængslet i en stund -
- her gik han fordem, Blicher og hans hund.
- Når solen bag en skåren synsrand daler,
- hans ånd endnu i aftenvinden taler.

- Han tog mod regn og sol. Han gik på *jord*.
- For ham var det ej mundsvejr: Fædres spor.
- Han hæved skatte i en skammekrog.
- Han indskrev jydernes art i Danmarks bog.
- Med Jylland form i form, af livet mærket,
hans tømmer Danmarks adel har forstærket . . .

Foruden et par værker: – Vestlig profil af den cimbriske halvø, på grundlag af en rejse langs Jyllands vestkyst, og Viborg amts beskrivelse har han i et par noveller givet billeder af Limfjordens egne, som lå et stykke norden for hans hedeland. Dog er han så fortrolig med naturen her, at han formår at give skildringer også af disse egne. I ham, som den første, er sansen for det storladne i den jyske landskab groet frem. Før hans tid værdsattes nok det smilende blide i den østjyske, som i den østdanske natur. Men som han genkendte sin hjemstavn i sin ungdoms digter Ossian, hvem han oversatte til dansk (1807-09), sådan evnede han at lukke andres øjne op for den karrige jords, de fattige egne, særegne ejendommelighed. – Limfjorden ser vi i indledningen til novellen: Rødstenen på Fur:

– I kun en mils afstand fra Livø – til hvilken jeg for kort tid siden har færget mine læsere over (i novellen Livø) – ligger Fur, en ø af aldeles forskellig beskaffenhed, og det såvel med hensyn til naturen som til menneskene dér, hvorvel de har forandret sig noget siden den tid, i hvilken efterfølgende begivenheder fandt sted, nemlig for et hundrede år tilbage.

Øen er tvedelt, og begge dele står i den mest skærende modsætning til hinanden: den sydlige er et fladt, kun lidt over fjorden ophøjet land, påfaldende frugtbart og langt tidligere på færde end det nær overfor liggende Salling. Derfor må landet takke vandet, bonden takke fiskeren – begge er en person, en amfibie, der henter rundelig føde fra

Digteren H. C. Andersen, der på sin Jyllandsrejse i 1850'erne fra Limfjordsegnen fremdrog drabet på biskop Glob i Hvidbjerg kirke på Thyholm.

to elementer. Nette huse og nette mennesker – over 800 på $\frac{1}{8}$ kvadratmil (22 kv.km) dyrkeligt land; dertil én eller flere både, og det ej af de små, skænker et lige så livligt som frydeligt syn – Men nu den nordlige halvdel. Grimmere end Alheden – hvis frodige lyng og hist og her fremsmilende grønne græspletter, hvis violette sildige blomsterflor, såvel som den utallige bævrimmel, trøster øjet og kvæger ganen – frastøder den furske øjet. Høje, bratte banker, ikke bevoksede, men næsten overalt sparsomt besprængte med ussel unyttig dværglyng, på en stenskællert overskorpe genkalder den nyskabte, endnu øde klodes »limbo«, på hvilken *Miltons* Satan var det eneste levende, han, der hellere ville være »herre i Helved end tjener i Himmelen«. Hvad om her på Fur fandtes en nedgang til djævelens rige? Så meget har før ingen ægte furbo tvivlet på: – at jo hullet under Rødstenen var troldes ind- og udgang. Denne Danmarks største sten skal strække sig en fjerding mil i sydvest lige hen under Bakgården, der, opbygget for ikke ret mange år siden, hviler på klippegrund . . .

Digteren *Goldschmidt* (1819-1881) gæstede Jylland. Hans

værker herfra, Dagbog fra en rejse på vestkysten af Vendsyssel og Thy, og Hederejse på Viborgegnen, fører ham op i Limfjordens naboskab, bl. a. til Viborgs havneby Hjarbæk. En romantisk fortælling, Bjergtagen, bygget over et folkeeventyr, benytter øen Fur som ramme, men inddigter selv lokaliteterne, middelalderlige borge: Debelsborg og Vojel. Rødstenen på Fur er nævnt, men fjorden ser man intet til, ej heller fornemmer man, at man er på en ø, eller i fjordlandskabet.

Så må vi snarere nævne *H. C. Andersen* (1805-1875), der i en af sine fortællinger: *Bispen fra Børglum* og hans frænde tegner et billede af fjorden i julenatten, hvor *Jens Glob* dræbte bispen og hans mænd foran alteret i Hvidbjerg kirke i Thy.

En halvglemmt, senromantisk digter, *Thomas Lange* (1829-1887), især kendt for sine skildringer fra barndomsegnene ved Ho præstegård i det sydvestlige Jylland, og egnen der kaldes, opkaldt efter titlen på en af hans bøger derfra – *Eventyrets land*, ved Varde. Her blev han opdraget hos en morbror. Han har også oplevet, og beskrevet, Viborg-egnen, hans latinskolehjem, og Limfjordslandet, fra Selde præstegård i Nordsalling, lige overfor Fur og ned imod Fursund; her var hans feriehjem gennem de mange barne- og ungdomsår hos en anden morbror, den elskelige pastor *C. C. Andresen*. Hans digterideal var *Blicher*, hvem han dyrkede sværmerisk. Det fine i hans lidt blege forfatterskab er den beåndelse af erindringerne, barndomsmindernes stemning, særlig de lyse nætter, men i det hele naturen i ét med givenheder og oplevelser. Foruden skildringer af Fur og Nordsalling har han en beskrivelse af sejladsen fra Kattegat op gennem Limfjorden.

I årene fra 1871 varslede den berømte kritiker *Georg Brandes* en åndelig revolution. Det var naturalismen, der skulle finde sit udtryk i litteraturen under sådanne former, som at bogen skulle sætte problemer under debat, og at litteraturen skulle være et udsnit af livet.

En af hans mest begavede tilhængere var *J. P. Jacobsen* fra Thisted i Thy (1847-1885). Med fremragende sprogkunst fandt han sit udtryk i to romaner: *Den historiske: Fru Marie Grubbe*, interiører fra det 17. århundrede, og *livsanskuelseromanen: Niels Lyhne*, let maskeret selvbiografi. Nogle få noveller og en række særprægede digte er, hvad han efterlod sig, da han døde i sin fødeby 38 år gammel.

Han var den første nutidsdigter med hjemstavn i Limfjordslandet, men det er forbavsende lidt, man finder i hans bøger om hjemstavnen. I *Niels Lyhne* er der en lille skildring af børnenes leg med muslingeskaller, de sendte ud som skibe, og som de forestillede sig var *Columbus* i Sargassohavet eller ved Amerikas opdagelse. – Ellers er der næsten kun som en vignette, hvor *Niels Lyhne* stirrede ud over den blågrå fjords vidtstrakte vande, hvor månebroen blinkende bar forbi de mørke skibe over til Morsø bakkers fine melankolske linie, dragen af skyblåt vand gennem dis af hvidt . . . *Jacob Knudsen* var i sin ungdom særlig betaget af *Jacobsen*. Han genkendte med glæde i hans sprog tone Limfjordsmålet, hvor andre troede at stå overfor en lidt forskruet, selvlavet, alt for kunstig sprogform . . .

Omkring ved år 1900 fremtrådte som i sluttet trop en kreds af jydsk digtere, Limfjordsdigterne. Mens halvfemsernes generation, præget af internationale strømninger i litteraturen, symbolismen i Frankrig, af en af sine egne, digteren og kritikeren *Helge Rode*, kaldtes *Det sjælelige gennembrud*, hvis førende skikkelse, *Johannes Jørgensen* (1866-1956) gik over til katolicismen – betegnede *Rode* disse jydsk digteres fremtræden som *Det stoflige gennembrud*. De var vokset op ved Limfjorden, havde levet sig sammen med hjemlandet og dets befolkning og gav nu i deres digtning udtryk for jydsk natur og folkesind.

Den ledende skikkelse var *Johannes V. Jensen*, født i Farsø i Himmerland, søn af en dyrlæge. Foruden romaner: *Kongens fald*, og storværket *Den lange rejse* (oprindeligt udkommet i seks bind), hvori han ud fra et af *Darwin* præget

syn fremstillede menneskeslægtens udvikling, har han i noveller: Himmerlandshistorier, og i sine digte med stor sprogkunst givet udtryk for en ægte, stærk og alvorfuld livsfølelse. Himmerland er heri fremstillet som hjemstedet for oldtidens Cimbrer (som Thy ved den nordvestlige del af Limfjorden for Teutonerne), hvis folkevandring og kampe mod Rom er skildret i et af bindene i Den lange rejse: – Cimbrernes tog.

En romantisk yndlingsteori hos ham er den, at aktiviteten, modet og foretagsomheden hos jyderne drev dem ud på vikingetogterne og folkevandringerne, fik dem til at slå sig ned i England – og siden i Amerika, så at det aktive, fremadventde i det angelsaksiske sind skulle være den jyske arv.

Af hans digte vil vi her nævne nogle vers af hans hymneagtige: – Den jyske Blæst: Blæsten er noget væsentlig ved hans hjemlands natur: – det åbne, stormpiskede land, som vender ud imod Limfjorden og Vesterhavet:

- Hør vinden sukke, hør vinden tude,
– med munden lagt til din kammerdør.
- En gammel ve går igen derude
– og kalder ensom og mørk som før.
Og du er hjemme, på Jyllands steppe,
med lavlands-sige, af vind bevæget,
og fjern en mølle på himlen præget,
og suk i siv og i lyngens tæppe.
- Den jyske blæst, og de jyske sletter,
– mil lagt på mile af åben muld . . .
- Her ånder Odin i uvejrnsætter,
– kong Snjo med kappen af frostsne fuld.
De lave længer på udmark trykker,
med gluggen pint under stråtagsbrynet,
som efter spark af en storm i synet;
og haven hælder fra vest på krykker.
- De jyske afstande. Jyske tider.
– Et suk af slægter og svundne år
– i blæsten over din skorsten rider.
- Ja vinden varer, hvorvel den går.
Snart vil min rude mod natten falme.
Og høres vinden i døren tude,
da er det mig og mit vejr derude,
en vandrers suk, lagt til nattens salme.

- Det mumler ensomt, med avet stemme,
- af mænd, som kom i det fjerne bort:
- Hvadenten udenlands eller hjemme
- du lægger staven, er livet kort.
- Og vinden runder, med samt begæret,
- den ganske jord og de store vandes
- safirblå baner, fra Kap til Andes,
- og tuder sig en oktav i vejret.

- Hør genfærd rejser med mørke sange
- forbi derude og sorgfuld mund.
- I kør de kvæder: Å vi var mange,
- som havde gerne på jord vor stund.
- Hør vinden tude, hør vinden gale,
- den bærer hilsen fra verdenshave,
- og jordens farve, og jordens grave,
- og lykkestunden i jordens dale . . .
- Lyt til den rejsendes strenge tale.

Selve Limfjorden møder vi hos *Johannes V. Jensen* i et par skildringer i Kongens fald, hvor en af hovedpersonerne, *Mikkel Thøgersen* ror fra åmundingen i Himmerland ud på fjorden med *Ane Mette*, og et andet sted, hvor han dræber den lyse *Axel* i Sallingland ved bryllupsfesten hos *Steffen* i Kvorne. Men i hans Himmerlands beskrivelse omtaler han fjordkysten og dennes beboere ud for Løgstør og Risgård bredning, med udsigten over imod Livø og Fur.

Fjorden lå ude i det fjerne, set fra hans hjemsted. I digtet *Lærken* i Jylland ser han netop fjorden på denne måde: – Hvor Limfjordsstriben bag heden blåner og kæmpehøjen som varde står . . .

Og i et andet digt: *Kæmpehøjen* – fortæller han om, hvordan de som børn besteg højen, spændt på at få at vide, hvad der var på den anden side, af verden – nej, den anden halve ring. Forbavsede, da de så som en snog i solen fjorden: – her så man vandet. Men alleryderst ude forrødte en ild som solefaldet i en rude et vand – som et glødet stål. Og det var havet, Vesterhavet. En uhyre gave at grave ned og føje til sin viden. Min lykke førte mig til mange have. Men aldrig så jeg havet sådan siden . . .

Den af disse hjemstavnsdigtere, som først indførte sit hjemland i litteraturen, er *Johan Skjoldborg* (1861-1936), født i et fattigt hjem i Hanherred. Hans romaner og skuespil havde

fra hans første fremtræden den opgave at skildre nød og elendighed hos de ringest stillede i disse landets fattigste egne, småhusmændene, landarbejderne på herregårdene og tyendet. Mere og mere udviklede der sig hos ham en sans for at bringe disse befolkningsgrupper, ikke blot bedre økonomiske kår, men vedhængen ved hjemstavnen, glæde ved arbejdet, ved naturen og hjemmet, som solstråler over hverdagen. Sådan blev Skjoldborg i sine romaner og fortællinger, i skuespil og digte en elsket folkedigter, som skænkede sit folk Husmandssangen. De danske husmænd skænkede til gengæld ham et hus, en æresholig i Løgstør, på en bakke, hvorfra der er en vid udsigt over hele hans barndoms egn, og lige over imod hans fødeegn nord for fjorden. Det er dette hjemland, Hannæsland og Limfjorden, der ledsager handlingen i hans romaner og noveller. Særlig træder det frem i fortællingen *Per Hywers sommerdag* og i et digt på dialekt, hvoraf et par vers kan gengives sådan:

– Jeg husker godt min barnetid ved fars og mors hånd, vort hus i læ ved præstens have og tæt ved fjordens strand. Å, fjorden, å, ja, fjorden, ja. Og siden jeg blev mand, har jeg aldrig set en fjord som den her ud for Øsløs strand. Det skønneste land, jeg ved af, kunne ses fra vor strand: – Livø og Fur og Himmerland – og Mors på højre hånd. Og alle de skibe, der sejled her og fiskerbåde med, når de tog ud fra Øsløs-land en sommeraftenstund . . .

I bogen *Nye mænd* ser *Per Hyldgaard* ud over sit hjemland: – Op vesten for Øsløs hæver sig markernes grønne fald. Og midt i det forårsunge korn står Skårup gravhøje med deres mørke omrids, fast mod skyen. Helt ovre på Morsø kan han skimte noget rødgråt pløjeland og et grønligt skær fra agrene op ad Hesselbjerg mark. Ejerslev knude stiger stejlt af fjorden med sine lyse lerskrænter som et nøgent legeme af morgenbadet. Ude i bredningen svømmer Fur og Livø nok så let med Sallingland i baggrunden. Men Himmerlands højland og alt det østenover dølger sig halvt i morgendis . . . Som enhver Hannæsbo, der ser ud, lader *Per* blikket løbe hele synsranden rundt. –

På de højtliggende bakker ud mod den skønne Junget strand, ligger de imponerende oldtidsgravlægninger, „Urhøje“, i al deres vælde.

Der letter en flok fugle henne ved Søndergårds strand, det bliver til en hel skare på flere hundrede; det er »raj-græs«, der som en løsrevet skyflage driver ned til de lave grunde i fjorden øst for Holmstunge. Gennem den høje luft hører han deres fjerne, ejendommelige raj-raj.

Per Hyldegaard følger fuglenes flugt. Sådan trækker de hvert forår ind ad den ene side af himmelranden og ud af den anden. Det minder en om, at verden er større end Hannæsland.

Han har nu Lyngbjerg lige for sig. Så meget har han set sig omkring, at han forstår, at den bakke ikke er særlig mægtig, men han synes, at intet af det, han har set, alligevel er så mærkeligt, så smukt, som dens langeligt bøjede, rene linie mod den blå himmel, ja, han synes, den ligefrem toner i hans sjæl som en streng, så stille og yndigt.

Ja, det er skønt at bo her på Hannæsland. Han er kommet til at forstå det, han ved det nu . . .

Længere østpå, i Øster Hanherred, ligger, hvor fjorden snævrer sig ind, Aggersborg ved Aggersund med Aggersundbroen, lige overfor byen Løgstør.

Her tilbragte *Jakob Knudsen* (1858-1917) sin barndom fra han var seks til han blev femten år i Aggersborg præstegård, faderen var stedets præst. Selv blev han højskolelærer og valgmenighedspræst. I hans romaner og fortællinger angriber han tidens, som han vil kalde det, opløsende tendenser. De stridige og stejle mennesketyper, der udtrykker hans politiske konservatisme, stilles op overfor det demokratiske samfund, den almindelige valgret, den seksuelle frigjorthed, mangel på disciplin i opdragelsen. Hans religiøsitet står i forbindelse med hans angstfølelse, der kunne få fred ved at bøje sindet i lydighed imod *Guds* vilje (med *Gud* som den myndige og strenge, tugtende fader). Derfor kunne han skrive romanen om *Martin Luther*, i to bind, med titlerne »Angst« og »Mod«. Især i sin roman *Gjæring* har han skildret denne barndomstid i Limfjordslandet.

I en dramatisk begivenheds forløb skildrer han, hvordan præstens kone og datter sammen med kusken er taget over isen i kane til Himmerland. Det var klart vejr, da de tog hjemmefra, men på hjemrejsen lægger en tæt tåge sig over fjorden, så de ikke kan finde vej. Præsten og hans svoger er gået ned til stranden og kan på bjældernes lyd høre, at kanten er på vej mod en våge, åbnet af strømmen. De råber til dem, søger at vejlede dem med et halmbål, som de kørende ikke kan se. Høre hinanden kan begge parter, og præsten og de øvrige tilstedeværende på stranden prøver da at lede dem på ret vej ved at synge en salme, så de kan høre efter lyden. Og efter at de havde sunget det andet vers: – Sikre på, vor arv og løn er med *Guds* enbårne søn . . . hører de en drønende bragen over eller igennem isen; straks efter blev der dødsstille . . .

Slutverset i *Johannes V. Jensens* digt til *Blicher* lyder således:

- Med minder svanger går den jyske vind.
- Her lagdes stål i Jakob Knudsens sind.
- Her lyste Thøger Larsens stjerneblik.
- Benådet, sangfuld Aakjær kom og gik.
- Et suk fra dem fortaber sig i rummet.
- Og himlens åsyn står som før forstummet.

I denne kortfattede, barske og ømme karakteristik af Johs. V. Jensens egne samtidige, vil man høre, hvor meget de har betydet for ham selv.

Jeppe Aakjær (1866-1930) er Jyllands sanger fremfor nogen. Han har skrevet romaner, noveller, skuespil, udgivet en række historiske studier. Men det er verset, der er hans sprog. Romanerne og skuespillene brugte han delvis i agitationens tjeneste, til at kæmpe for bedre kår for tyende, landarbejdere og for de gamle. Hans tone kunne her vække til modsigelse og strid (hvad jo også var et af hans formål). Men i verset er han sangeren. Han fortæller om en elsket lærer, der lærte ham at synge bl. a. den norske digter *Bjørnsens* sange. Siden fandt han den skotske digter *Robert Burns*, hvem han følte sig beslægtet med, hans munterhed, livsglæde, frimodighed, og sang på modersmålet, hjemlandets dialekt. Som *Burns* og *Bjørnson* skulle han gerne have en melodi eller et mønster at forme sine digte over, så de blev til sange. Hans mest kendte digte er bogen *Rugens sange*. I barndomsegnene syd for Skive ved den blanke å med de bredeste enge, jeg nogen tid så, som nabo til lyngens land, havde hans væsen rod. Her digtede han om naturen og mennesker, ung kærlighed og livsglæde. I 1907 byggede han sig en gård nord for Skive ved østsiden af Salling: – Jeg lagde min gård i den rygende blæst, hvor bakken den skråner mod sønder . . . Gården kaldte han *Jenle* (jydsk:enlig). Her boede han resten af sin tid, holdt store årlige sommerstævner, hvor tusindevis af mennesker flokkedes om den folkekære sanger og de talere af hans vennekreds, som førte ordet. Fjordens sanger, som han var åens og engens og hedens, kunne han vel ikke ret blive. Dog frydede han sig over sit vide udsyn over frodige marker, skovene ved vigen, fjorden med *Lundø*, *Himmerlands* skrænter og sejlende sommerskyer over himmel og blånende fjord.

I Rejserids af *Viborg Amt* gengives her et billede af fjordlandet: – Set i morgensol ude fra *Højslev* bakke ved *Viborgvejen* er (*Skive* på sin bakke) som en drøm, en luftspejling,

Johannes V. Jensen, f. 1873. Forfatter bl. a. til Himmerlandshistorier, Kongens Fald og Den lange Rejse.

en pragtfuld kulisser, hvis yndige sammenstemte farver er åndet ud over vestens blå bagtæppe . . .

Bagom Skive ligger det grønne Sallingsund, der omslyn- ges af den skønne Limfjord, på hvis bredder herregårdene skyder op som paddehatte i september måned. Mærkeligst ved dets omgivelser er vel Kaas; den har endnu noget sve- dent ved sig, som havde den ikke ret fået røgsværten vasket af ansigtet, fra den gang *skipper Klement* satte fyr på den.

En gammel oldtidsrest er det knudrede Spøttrup. Også den havde den vilde skipper skudt en ildpote under sengen. Skønne Sallingborge er også Krabbesholm mod syd og Øster- gaard i nord. Af udsigtspunkter byder kysten mange; ingen dog så skønne som Urhøje lidt nord for Junget kirke; de korresponderer med synet fra Vorde galgebjerg på den anden side af Lovns bredning. Men Urhøje kan dog næppe måle sig med udsigten fra Bitte Jenses høj, der ligger som en sukkertop midt på øen Fur med det skønneste Limfjords-

landskab under sig til hver en kant. Dette sted fortjener at ses af titusinder om året, hvor det nu besøges af en enkelt tilfældig turist. Man kan simpelthen ikke finde så dejligt et sted i det ganske land, sådan er blåt vand og grøn mark og frodige bølgende kornagre med utallige landsbyers hvide kirketårne vævet sammen til et betagende mønster, hvis farver og former bliver ved at ligge i ens sind med en egen kær glans.

Men har du færdedes den hele dag i sol – og man viser jo ikke den fremmede sit fædreland eller sit fædre hjem i regnvejr – da giv dig tid til at nyde en enkelt aften f. eks. her ved Astrup vig (hvor gården Jenle ligger), når falkens unger skriger fra egekrattet, mens månen stiger tungt op over bakkerne i øst; og lad os her tage afsked med hinanden –

mens månen kaster gyldenbro
blandt vigens lave lande,
og natten går på sølversko
ind mod dens tavse strande . . .

Her vil vi bringe et af hans digte, hvori han tegner et billede af hjemlandet – Forspil til hans digte Rugens sange:

Jeg lægger mig i læt
her ved storrugens rod,
jeg lytter og jeg lytter,
til det synger i mit blod;
den hvide rug, den blide rug,
som mod min tinding slår,
det er som tusind fingre små
på sølvtangenter går.

Det lyder som af leg
i en spændbuet hal,
hvor dansen lokker ringlelyd
af lampernes krystal.

Det lokkespil, det klokkespil
fra sommerrugens top,
det er den kære danske lyd,
hvorved vi voksed op.

Den driver som en hymne
over lyngtages egn,
den toner som af fløjter
om de levende hegn;
og bag om bæk og brombærhæk
og kær og dyrket jord
den møder bølgesangen
fra den vindrørte fjord.

Til dette samme digterkuld hørte også *Thøger Larsen* (1875-1928). Han boede i den vestligste Limfjordsby Lemvig, var født på samme egn, ved Gjellerodde i Tørring sogn, ud imod den vindåbne Nissum brednings store flade, og her levede han hele sin tid som redaktør ved et provinsblad, i dette landskab, hvortil for ham hørte himmelhvælvingen derover, eller nøjagtigere: – hans hjemsted på jorden hørte himmelrummet til, vor lille klode sejler mellem stjernetågernes uendelighed. (Han var ivrig amatørastonom). – Fjorden var overalt med i hans billede, som det allerede fremgår af titlerne på nogle af hans bøger: – Mellem bakker og bølger, Limfjordssange – og fortællingssamlingen: – Fjordbredden. Han er en af sin generations mest originale og særprægede lyrikere. – Landskabets vekslende årstider med skiftende belysninger, og som er landets fjord, befolket med badende bondepiger, hvis hvide kroppe lyser imod fjordens blå vande. Og gumlende kør på strandengene, ét med naturen og livets fornyelse, for ham et billede på frodighed og evighed, livet, der grønnes og blomstrer, modnes og bærer frugt, en mystiskforelsket betagelse af kvinden og af naturens overdådighed.

Hans mest kendte og elskede digte, som virkelig har opnået at blive folkeeje, er sommersangene, der lovpriser hele Danmarks sommer, men som for os i særlig grad maner stemningen frem fra Limfjordslandet:

Danmark, nu blunder den lyse nat
bagved din seng, når du sover.
Gøgen kukker i skov og krat,
Vesterhavet og Kattegat
synger, imens det dugger
sagte, som sang ved vugger.

Også fra denne vesteregn af Limfjorden har vi digteren *Erik Bertelsen* (f. 1898), født i Harboøre, sognet på sandtangen mellem Vesterhavet og fjorden, det stormomsuste land, hvis indbyggere er præget af deres levevilkår, hvor hver familie har mistet nogle af deres kære på søen, og hvor der lever en alvorligt religiøsitet i deres væsen og sind. Denne befolkning har *Erik Bertelsen* skildret, så man har en fornemmelse af i år og dag selv at have kendt disse enkle

mennesker, deres strenge levevis og enfoldigt rene livssyn – som en dansk kritiker har udtalt om hans Harbøøromaner. Endelig har han skrevet den meget sungne, friske vise om Limfjorden:

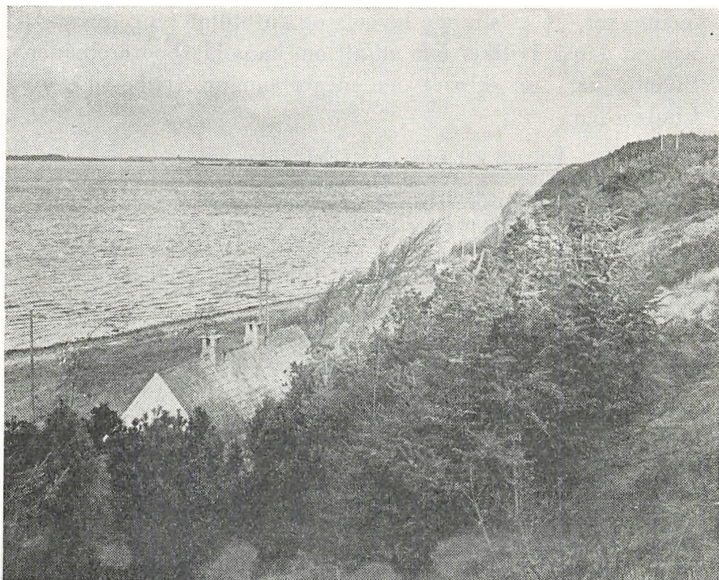
Blæsten går frisk over Limfjordens vande,
rusker dem op til vågen flugt,
jager dem mellem de favnende strande,
fylder med toner hver en bugt.
Og sømanden synger ved sit rat
på krydstogt fra Nordsø til Kattegat.

Dagen står høj over Limfjordens vande,
bredning og sund og krinklet vig.
Sallingland, Thyland og andre lande
hilser hverandre med mågeskrig.
Og bonden går på sin agerjord
med blikket forynget af luft og jord.

Længsel er saltet i Limfjordens vande.
Her fik jeg fartens glød på min kind,
her blev med kølige stænk mod min pande
viet til uro mit sejlersind.
Ja, Limfjord, jeg elsker dit blå humør
i kuling fra Hals til Harbøør . . .

Fra Lemvig stammer en af fyrrernes talentfuldeste lyrikere, *Ove Abildgaard* (f. 1916). Og i nabobyen mod øst, i Struer ved Oddesundbroen boede i mange år forfatteren *Johannes Buchholtz* (1882-1940), kendt for sine romaner og noveller fra den lille by; i hans seneste bøger har han mange billeder fra udsigten over fjorden over det frie vand mod Venø og Salling. Om Thy nord for fjorden digtede *Bertel Budtz Møller* i sine novellesamlinger Thyboer om de folk, som færdes her i fjordegnene.

Jacob Paludan (f. 1896) skrev i 1932-33 sin store roman om ungdommen under og efter første verdenskrig, *Jørgen Steinbørgernes to bind: Torden i syd og Under regnbuen*. Deres handling har sit udgangspunkt fra amtmandens gård i Thisted – som han her i bogen kalder *Haunstrup*; han beskriver her skoledrengen *Jørgens* lille rotur på fjorden, hvor han var nær ved at drukne, men ridser kun landskabsbilledet op i så at sige et par streger: – Haven gik ned til stranden.

Den skønne udsigt over Sallingsund mellem „Pinen“ og „Plagen“
over til Mors.

Fjordens mægtige, blå halvcirkel skar sig helt ind til nogle gamle piletræer, ved hvis fod det rene vand udskilte en lille bræmme af pinde, strå og tang og en smule gul fråde, en mindelse om sidste pålandsstorm. Afvekslende flaskegrønt og dyblåt strakte vandet sig ud i sommerdisen, langt borte sås en lergul klint med bittesmå gårdlænger . . . Længe sad han og så på byen derinde; de røde tage syntes lagt i en dyne af grønt, som posede ud her og der, kirketårnet ragede op som en omhyggeligt spidset blyant . . .

Et stort afsnit af bogens handling er henlagt til Ålborg, »Danmarks friskeste by«, Nordjyllands hovedstad, »den glade, åbne friluftsbym«, og giver et levende billede af den by under årene 1914-17, i den første verdenskrigs dage, men her ser man kun »Limfjordens elegiske slyngninger« i glimt. Hos *Paludan*, som hos en lang række af yngre Ålborg-digtere, *H. C. Jørgensen*, *Gunnar Gerskov* og *Hans Lyngby*

Jepsen, gælder det, at det er byen og dens havn, der bliver deres baggrund og ikke det egentlige fjordlandskab, selv om man nok kan sige, at bybilledet hører sammen med Limfjorden.

I sin erindringsbog *Skyggespil* giver *Hans Kirk* et af tredivernes største forfatternavne (f. 1898) en række fine billeder af sin farfars Harboøre og sin mormors og oldemors Thyland og Hanherred, ved Aggersborggård, som oldemor ejede. Også de hører med til fjordens billede, selv om de mere rummer egnens mennesker, deres væsen og sind, end landskaber. I *Kirks* store roman *Fiskerne* har han skildret en gruppe fiskere, som er udvandret fra det hårde Harboøre til en fjern og fremmed, men blidere fjordegn, ved Gjøøl, mellem Nørresundby og Brovst (*Skyggespil*).

Ellers er *Hans Kirks* hjemegn ved en anden fjord, Mariager fjord, med byen Hadsund, hvor han voksede op i lægehjemmet, til han blev »landsforvist«, som han opfattede det, til kostskolen Sorø Aakademi på Sjælland, hvorom han fortæller så ægte i erindringsbogen.

Tom Kristensen, lyrikeren, forfatteren og kritikeren, sammen med *Jacob Paludan*, det store navn i dansk litteratur fra tyverne (han er født 1893) er ellers københavner. Dog stammer begge hans forældre fra Jylland. Og han har givet sit Limfjordsbillede i et stykke: – Glæden ved at svømme:

– Det var imidlertid først den næste sommerferie, som jeg holdt i Løgstør, der åbnede svømmesporten for mig som et fladt, udstrakt lykkeligt landskab, og det kan jeg takke Limfjorden for, min fædrene fjord. Mange, mange somre har jeg tilbragt i Løgstør, lunt anbragt hos mine to fastre i broderiforretningen i Torvegade, men jeg har vist aldrig før berømmet denne flok røde teglstenstage, som stejle bakker truer med at skubbe ud i vandet, eller den tvefarvede fjord, dybt blå, undertiden sort, undertiden mørkegrøn ind imod byen, og skarpt adskilt fra denne farve en bred, lysegrøn stribe, der går helt over til herregården Aggersborg, hvor *Hans Kirk* stammer fra. Der er to badesteder ved Løgstør. Det ene ligger mod vest ved Frederik den Syvendes kanal og er

Johan Skjoldborg (1861-1936). Forfatter til en længere række socialt prægede hjemstavnsromaner, der skildrer landarbejderens og husmandens levevilkår.

egentlig det smukkeste med udsigt over Løgstør bredning til Livø og Hanherred, og i det fjerne nordvest, hvor bredning og himmel går i ét, med svævende luftspejlinger, et par træer eller et hus med en strimmel luft under sig. Men man skulle betale entré til badeanstalten her, og jeg kom her først senere, da jeg som student trænede mig op til at svømme over den mørkeblå og stride strøm, hvad der også lykkes, skønt det blev en triumf, der både kvalmede og sved, for aldrig har jeg følt så mange gopler glide ned langs min nøgne krop som klumper af gelé, og så var det oven i købet af dem med røde, brændende trevlefrynser. Det andet bade-sted lå mod øst med udsigten til snævringen ved Aggersund. Man kan gå derud over nogle togskiner og ad en indgærdet sti til en eng, og på denne eng lå der et læskur, en bræd-

devæg med lidt tag og en bænk på begge sider, så at man kunne sidde i læ både mod vestenvinden og østenvinden, og der løb en bro ud i fjorden, lige ud til strømmen. Her har jeg levet mange animalske stunder.

Når der har været nordenstorm i Løgstør, ser alle ruderne, der vender mod fjorden, ud, som om de var sandblæste. Så meget salt er der i Limfjorden. Og følgen var, at min krop følte sig let og flyvende i fjordvandet. En dreng, der var muligheden for at udvikle sig til en sælhund, ja, til det utroligste af alt: – en behændig danser. Den drilske tyngdelov var på vej til at blive ophævet. På en eneste dag havde jeg gjort et usandsynligt fremskridt mod at blive frisvømmer. Det var som en af de drømme, hvor man går på vandet eller på den tomme luft med den største selvfølgelighed, og jeg var bange for at vågne op af den igen. O, det velsignede salt! Når vi drenge galopperede os tørre i blæsten ind over engen, for der er altid blæst i Himmerland, kunne vi mærke en svag svien af saltet i hudens porer. Det var som en venlig elektricitet, der aldrig ville give sig lunefulde udslag i pludselige stød, det var varmende jævnstrøm. Vi var unge heste, der gungrede på den bløde engjord.

Heldigvis var vi i vor glade overgivenhed så kloge, at vi altid holdt os på den side af broen, hvor strømmen kom fra. Det havde vi lært af svinestikkerens søn, en vild dreng, som min fætter og jeg syntes var omgivet af en mørk glorie af det svineblod, faderen udgød på sin professions vegne.

Det var først nogle år senere, at jeg i klarhjernet overmod sprang på hovedet ud i strømmen og lod mig tage af den. Det var umuligt at stride sig op imod den, så jeg svømmede med den og fik en så rasende fart på, at jeg som en criscraft landede i Løgstør.

Mit løb hen ad Havnegade og ud til engen igen var en åbenlys krænkelser af den offentlige blufærdighed, selv om jeg gjorde alt for med hænderne at skjule det, som jeg har hørt en københavnsk vaskekone kalde »syndernes mangfoldighed».

Ja, det var Løgstør og Limfjorden...

Mellem *Aakjærs* Salling og hans barndoms land, Fjends herred, ved bunden af Skive fjord, i byen Skive, er den lyse digter *Schade* født (1903).

I digtet *Kærlighed til Jylland* fortæller *Jens August Schade* herfra:

Mine minder fra min barndom
kommer til mig her i byen (København)
som en mund om natten.

Jyllands stumme stjerner så
på en eng ved Skive å
mig og Karen kysse . . .

O, du søde Jyllandsvind
blæs lidt sol og drømme ind
her til min adresse . . .

Hans sorgløse munterhed og selvironiske tonefald i hans ungdomsbog *Sjov i Danmark* fortæller i et digt om en sejlad på Limfjorden: – Den lille digter *Sjov* (*Schade*) er fra *Skæve* (*Skive*); turen går fra *Skæve* op til *Saligsund* (*Salling-sund*, hvor hans far havde sommerhus i *Glyngøre* bakker overfor *Legind* bjerge på *Mors*):

Sjov på sejltur

Man ser en strammet rebsnor, – et storsejl under pres
og mørkegrønne bølger under bommen,
en lille kost, der hopper for enden af et rev –
og far, der tar et søkort ud af lommen.

Så haler vi den fok, så tar vi nok en tørn,
i drivesøer duver mastetoppen –
– og er der noget forud, så meld det, styrmand *Sjov*!
Og *Sjov* blir klaskevåd på hele kroppen.

– Det er kun sundt, min dreng, lidt saltvand styrker sindet,
hvis hele Danmark tog en dukkert nok,
så fik vi ikke tungsind og tudebørn og skjalde,
der maler livet sort, – så hal den fok . . .

Og »Guldfisk« kløver vandet med køl og susetov –
det strømmer og det bobler ude agter.
– Hold kurs mod havremarken. Der har vi *Aakjær* skov.
Og hold din mund og lyd naturens lov. –

Og vinden spiller op – og »Guldfisk« krænges ud –
og balancerer over Saligsund
i lynmusik og blåvand og mågehvide gnister –
og Sjøv får sølv og saltvand i sin mund.

Han føler vindens magt – det sker på et sekund:
han kastes overbord – og roret hænger.
– Han ser en blå plantage, et hav, der snurrer rundt,
et omvendt hus med sol på hvide længer.

Han bruger alle hænder, han tænker på radioer,
han ser i lys den mærkelige fjord
med dybe, grønne skrænter – så sidder han og spiser.
– Og der står far og smiler ved sit rør . . .

En særlig litteratur bør nævnes her: – de hjemstavnsglade Morsingboer har skabt en samling sange, hjemmegjorte, hvori de priser Limfjorden – og Limfjordens perle – som er turistnavnet for Mors; fjorden og øen og dens vekslende landskaber lovsynges på rigsdansk og på morsingbomål i Morsingboens sangbog – på nærved to hundrede sider, flittigt brugt hjemme og ude; mange steder i Amerika (USA) – hvor Morsingboer samler sig, drømmer de om fjorden og øen derhjemme . . .

På en tilsvarende måde kom udlandsdanskeren, lægen *Johan Wøller*, hjem efter et liv i lægegerning i Indonesien. Fra Limfjorden til Borobudur kaldte han sin første bog, der slutter med et afsnit, hvori han genser og genoplever barndoms- og ungdomslandet:

– Disse kyster, set f. eks. oppe fra Legind bjerge er af en mærkelig fasthed i linierne . . . Fra »Kammerherrens høj« ser man ud over en stor del af Mors og Salling, gamle leger, der ligger ubeskyttede og nøgne under vestenvindens pisk.

Men ned ved Højriis gror en lille bøgeskov, den eneste i Thisted amt, som gården er det eneste »slot«. Den skov var vor barndoms Eden.

Højriis rimer på paradís – og det var for tusinder af Morsødrenges synonymmer . . . Højriis skov er skovenes skov, og intet kan forringe eller formindske dens storhed. Selv ungdomsårene i Sumatras jungler og urskove kan intet tage

Den sagnomspudne Rødsten på Fur, der så ofte ses omtalt i Limfjordslitteraturen.

af dens glans og glorie . . . Ja, selv de fem-tusind-årige sequoias i Californien, de er dværge mod de gamle bøge i Højriis skov. Thi den skov voksede ikke blot grøn og dunkel et sted mellem lyngen og fjorden, men den står for evig høj og stille i barndommens mindeland, og den vil suse og skygge over vor sidste stund.

Sallingsund løber smalt og stridt mellem Pinen og Plagen med lange og seje kystlinier; nordpå ligger Nykøbing, der ikke er så ny endda, mellem sine små åer og sine to odder: – Ørodde og Refshammer. (Der gik de unge elskende mellem lyngen og de unge bjergfyrrer).

I andre lande har de klipper for muld og brændingens brus for fjordbølgens leg med strandens sten, der lyder som millioner kys. De har en anden himmel og andre skove, deres græs er af en anden grønhed, deres lærker synger i en anden tonart, og gøgens kukken vækker ikke den sælsomme og vemodige genlyd i hjertet som hos os. Hvor i verden åbner landet sig så tillidsfuldt, så blidt, og hvor runder det sig i så trygge og bløde linier?

Som en frugtbarhedsgudinde med tusinde bryster ligger Danmark udstrakt i sommeren, og der er endnu plads for alle dets børn. Det byder endnu »en kløvermark til midt-dagsro« for den, der vil lytte til lærkens og biernes og sommervindens søde sammenspil; og det minder ikke om jazz, det er ikke »hot«, men der er svalhed og lægedom deri. Og for en tropedanskers øre lyder det, mens hans øjne følger hvide skyer, der sejler højt, som hørte han selve sundhedens og ligevægtens kilder risle – han har uden at vide det fundet frem til sit væsens midtpunkt – han føler, at han er hjemme . . .

Jeppe Aakjær, der drog vor hjemstavns saga frem fra glemsel.

Estvadgård og Flyndersø mølle

Af arkivar *P. K. Hofmansen*

(Fortsat fra »Skivebogen« 1970).

Det var i en bevæget tid for landet, at *Frederik Christian Rantzau* ved skøde af 9/4 1710 afstod Estvadgaard med underliggende gods til *Anders Pedersen Brønsdorff*.²³³) En måned tidligere (10/3 1710) havde den danske hær under anførsel af *Frederik Christian Rantzaus* halvbroder general-løjtnant *Jørgen Rantzau* lidt sit store nederlag i slaget ved Helsingborg mod den svenske hær under general *Magnus Stenbock*, og efterretningen om dette havde vel netop bredt sig over Jylland, da *Frederik Christian Rantzau* i Viborg underskrev skødet til *Anders Pedersen Brønsdorff*. Denne boede endnu 8/8 1710 på Nørre-Elkjær, skønt han 29/6 s. å. havde opholdt sig på Estvadgaard (se *Skivebogen* 1970, pag. 92 f.)²³⁴), som broderen *Jacob Pedersen Brønsdorff* efter *Anders Pedersen Brønsdorffs* købekontrakt med *Frederik Christian Rantzau* ca. 1708 havde fået i forpagtning. Det nye herskab viste året efter dets ankomst til Estvadgaard den gestus at skænke en stor messinglysekroner med 16 lysarme til Estvad kirke,²³⁵) og i 1713 gav det yderligere et alterklæde af rødt fløjls med en påsyet, støbt sølvkrans, hvori der med sølvbogstaver stod »A. P. B.« (*Anders Pedersen Brønsdorff*) og »B. S. H.« (*Beate Sophie Holst*), til samme kirke.²³⁶) Lysekronen var dog af ældre dato, da der på dens kugle står: »Peder Pedersen Brønsdorff, Kirsten Andersdatter Duborig, Anders Madtson, Dorthe Hansdatter. Anno 1651. Anders Pederson Brønsdorff, Beate Sophie Holst have foræret denne Livse Krone til Estvadgaards Kirkes Prydelse 1711«. ²³⁷)

Skønt *Anders Pedersen Brønsdorff* efter kgl. resolution af 31/10 1699 mod en betaling af 200 rd. den 4/11 s. å. havde fået bevilling til for sig selv, sin hustru og sine børn at be-

sidde Linderumgaard hovedgård og dens underliggende gods og tiender med adelige friheder,²³⁸) opnåede han dog aldrig at blive optaget i adelen, hvilket derimod lykkedes for broderen *Severin Pedersen Brønsdorff* til Randrup og Kongstedlund, der 16/7 1723 fik tildelt adelspatent med en mod venstre opspringende løve i sit våben.²³⁹) Anders Pedersen Brønsdorff og hustru Beate Sophie Holsts liv på Estvadgaard synes imidlertid ikke at have givet adelige vaner meget efter. Naturligvis blev de adelige prædikater »højædle og velbaarne« ikke anvendt i til- og omtale af Anders Pedersen Brønsdorff, som måtte nøjes med »højagtbare og velfornemme« eller »velædle«, men da fransk smag netop i disse år var en modesag på hele fastlandet, tituleredes han også nu og da som »Seigneur« eller »Monsieur«, medens hans hustru *Beate Sophie Holst* betegnedes som »velædle Madam« eller blot »Madam«. Ugifte kvinder, som ikke var af bondestand, omtaltes på samme tid som »Mademoiselle« eller »Demoiselle«.²⁴⁰)

Medens medlemmer af slægten Rantzau på Estvadgaard gang på gang stod fadder i Estvad og Rønbjerg kirker til børn af godsets undergivne bønder, synes et tilsvarende patriarkalsk forhold mellem Brønsdorfferne og gårdens hovbønder at have været ret begrænset. I de 15 år, Anders Pedersen Brønsdorff boede på Estvadgaard, nævnes han og medlemmer af hans familie forholdsvis få gange som faddere i sognekirkerne. Sammen med sønnen *Henrich Severin Andersen Brønsdorff* stod Anders Pedersen Brønsdorff i selskab med seigneur *Bent Pedersen Müller* og dennes hustru *Birgitte Sophie Blome (Blom)* fra Lergrav (Aulum sogn)²⁴¹) den 15/7 1714 fadder i Rønbjerg kirke til forpagter *Hans Jørgensen Meylands* datter *Cathrine* fra Nørkjær, og da Estvadgaards tidligere staldkarl *Jens Jensen* i »Bechgaard« i Estvad den 1/6 1716 havde sin datter *Inger* til dåbspublikation i Estvad kirke, blev barnet båret af Anders Pedersen Brønsdorffs hustru Beate Sophie Holst, medens han, sammen med fuldmægtig *Andreas Mikkelsen Lund*²⁴²) fra Skive amtsstue, by- og herredsfoged *Poul Fabricius*²⁴³) i Skive og »vel-

Anders Pedersens Brønsdorffs segl 1710.

fornemme *Laurids Christensen*²⁴⁴) i Glattrup (Skive landsogn), stod fadder. Et par år senere var ægteparret fra Estvadgaard sammen med Anders Pedersen Brønsdorffs broder *Severin Pedersen Brønsdorffs* hustru *Charlotte Amalia Wigant (Michelbecker)* fra Randrup den 26/6 1718 faddere i Estvad kirke til ladefoged *Morten Jensens søn Hans*, men kun en enkelt gang, nemlig da møller *Svend Povelsens* datter *Susanne* fra Flyndersø mølle den 24/6 1712 blev fremstillet i Estvad kirke, nævnes Anders Pedersen Brønsdorffs søn af første ægteskab *Peder Andersen Brønsdorff* som fadder, og da sammen med stedmoderen Beate Sophie Holst. Peder Andersen Brønsdorff var på den tid ca. 21 år gammel og havde efter sin morfar *Ejler Ejlersen Holms* død i 1706 arvet halvdelen af Eskjær (Mosbjerg sogn, Horns herred), medens den anden halvdel af samme gård overgik til broderen *Laurids Andersen Brønsdorff*, der imidlertid døde i en ung alder, hvorefter denne halvdel kom i faderen Anders Pedersen Brønsdorffs besiddelse.²⁴⁵) Med kgl. bevilling af 6/5 1715²⁴⁶) ægtede Peder Andersen Brønsdorff sit »nær Søkende Barn« *Henrikke Sofie Bugge* og bosatte sig på Eskjær. I en ansøgning om moderation i kopskatten 1744 skrev han: »I mine umyndige Aar tog min salig Far til sig en Arvepart, jeg havde efter min Morfar, og da jeg blev myndig, var han saa fordybet i Gæld, at jeg aldrig fik det ringeste af hin Arv.«²⁴⁷)

Anders Pedersen Brønsdorff og Beate Sophie Holsts søn *Henrich Severin Brønsdorff*, der første gang omtales på Estvadgaard 1714, synes at have været en slags hovmester på gården, da han samme år nævnes som sådan i Brøndum kir-

kebog.²⁴⁸) Foruden denne søn synes Anders Pedersen Brønsdorffs broderdatter *Kristine Jacobsdatter Brønsdorff*, der var født på Torstedlund 8/6 1702, i længere tid at have opholdt sig på Estvadgaard, hvor den »Seigneur« *Christen Krog*,²⁴⁹) der i tiden 1712-1714 nævnes som præceptor på gården, formodentlig var hendes huslærer. Hendes moder *Kirsten Jensdatter Bloch* døde på Frijsendal 30/10 1717, og Kristine Brønsdorff kan muligvis være identisk med den »Mademoiselle Brønsdorff af Lundhede«, som 8/8 1723 stod fadder i Estvad kirke til *Peder Pedersen Skræders* søn *Peder* fra Kisum. Som omtalt (se note 210) blev hun omtrent på samme tid gift med forvalter *Jens Madsen Hvas* på Frijsenborg (Hammel sogn, Gjern herred), der 1701-1706 i en ung alder havde været præceptor for Frederik Christian Rantzaus børn på Estvadgaard. Hendes fader *Jacob Pedersen Brønsdorff* (f. på Dueholm kloster, Mors, 1670) var død på Hostrup (Lem sogn, Rødding herred) 14/1 1723, og på grund af dette dødsfald var det vel, trods en kgl. bevilling til huskopulation af 14/5 s. å.,²⁵⁰) at hendes og Jens Madsen Hvas' vielse, der blev foretaget af pastor *Jørgen Nielsen Hjersing* i Lyngaa (Sabro herred), først synes at have fundet sted flere måneder efter, hvorpå brudefolkene »flyttede til Frijsenborg«. Til brylluppet skrev digterpræsten *Christen Lassen Tychonius* i Skive, der åbenbart kendte både brudgom og brud, et vakkert digt.²⁵¹) »Monsieur Brønsdorffs egen Tjener *Søren*« på Estvadgaard nævnes 8/9 1720, da han denne dag stod fadder i Estvad kirke til *Hans Skomagers* datter *Mette* fra Kisum, og naturligvis havde madame Beate Sophie Holst også sine »egne« Piger på gården. Således nævnes *Dorthe Andersdatter* (1711), mademoiselle *Elsebe* (*Sørens*datter) *Winter* (1713-1716. Se note 162), *Gis(s)el Kirstina Schatz* (1714), mademoiselle *Anne Marie Koch* (1714), mademoiselle *Lisbeth Koch* 1715-1716),²⁵²) mademoiselle *Inger Urbansdatter* (1717), mademoiselle *Clara Koch* (1719-1720) og *Else Christensdatter* (1722-1723) som »Madam Piger« på Estvadgaard i de anførte år. I gårdens daglige liv rangerede disse mademoiseller og piger naturligvis over fadeburspigerne, kokkepi-

gerne og stuepigerne, hvis vandel nu og da nok kunne støde an mod de anerkendte morallove. Køkkenpigen *Margrethe Jacobsdatter* kom således i 1711 galt afsted med gårdens fisker *Ole Andersen*, der tjente sammen med hende, og måtte stå åbenbar skrifte i Estvad kirke, men året efter blev der lappet lidt på hendes omdømme, da tjenestekarlen *Thomas Lauridsen*, der tidligere havde været på Estvadgaard, giftede sig med hende. I 1715 var det køkkenpigen *Birgitte Jensdatter* fra Skals, der til sin søn *Jens* udlagde tjenestekarlen *Jesper Nielsen* fra Viborg som barnefader, og endnu samme år blev køkkenpigen *Maren Lauridsdatters* datter *Anne* født, hvis fader var *Thomas Jensen* fra Aars sogn i Himmersyssel, medens *Anne Madsdatter* på Estvadgaard i 1721 udlagde tjenestekarlen *Christen Thomasen* som fader til sin søn *Poul*.

Anders Pedersen Brønsdorffs broder *Jacob Pedersen Brønsdorff*, der som forpagter af Estvadgaard i 1711 måtte betale 25 rd. i ekstraskat til artillerihestes anskaffelse,²⁵³) flyttede et års tid efter til Frijsendal, hvor han den 18/3 1713 fik kgl. bevilling til, at han eller hans hustru *Kirsten Jensdatter Bloch* måtte holde samfrændeskifte med deres børn, når hun eller han afgik ved døden.²⁵⁴) Som omtalt synes deres datter *Kristine Brønsdorff* at være forblevet hos farbroderen Anders Pedersen Brønsdorff på Estvadgaard.

Da Jacob Pedersen Brønsdorff overtog forpagtningen af Estvadgaard ca. 1708, var *Claus Mathisen Bruun* (se note 220) stadigvæk ridefoged og nævnes endnu som sådan 17/3 1709. Hans efterfølger *Peder Kjeldsen* omtales første gang på gården 15/2 1711 og nævnes som Anders Pedersen Brønsdorffs »Fuldmægtig«, da han 17/3 1715 underskrev et fæstebrev til *Simon Eskesen* på det hus (Hk.: 0-0-1-2) i Kisum, som sergent *Klitz* sidst beboede. Han forblev på gården efter Anders Pedersen Brønsdorffs fallit 1725 og nævnes der endnu 4/5 1727, hvorefter han flyttede til Tirsbæk (Engum sogn, Hatting herred), der sammen med Landting på det tidspunkt ejedes af *Anders Rosenkrantz*, broder til *Axel Rosenkrantz* på Spøttrup (se Skivebogen 1970, pag. 89). Estvadgaards ladefoged *Peder Taggaard* (måske fra Taggaard i Humlum

Flyndersø Mølle, hvor kornmalingen ophørte 1871. Møllens avlsgård overfor blev opført, efter at forgængerens 15. okt. 1873 gik op i luer.

sign), der endnu befandt sig på gården 22/4 1708, var 27/1 1709 udskiftet med *Søren Ladefoged*, som stadigvæk havde bestillingen 15/2 1711. Efterfølgeren *Morten Jensen*, der havde været på gården fra ca. 1714, og som 1717 giftede sig med fadeburspigen *Maren Pedersdatter*, omtales endnu som ladefoged 6/3 1718, men var 26/6 s. å. flyttet til Estvad by. En ny *Søren Ladefoged* nævnes på Estvadgaard 17/3 1723. Endvidere omtales *Thomas Kusk* på gården 1715-1724, og en *Axel Postkusk* nævnes smst. 1716, men i 1720 var det *Christian Henrich Tygesen*, som havde denne bestilling. Han havde 1710-1712 været hos pastor *Laurids Jensen Holst* i Estvad præstegaard. *Christian (Jepsen) Podemester*, der første gang nævnes på Estvadgaard 23/10 1698, blev 1702 gift med *Maren Nielsdatter* fra Kisum og opholdt sig endnu i 1716 på gården, hvor også gartnerne *Niels Los* og *Andreas Amelong* omtales, henholdsvis 1706 og 1707.²⁵⁵)

Det var naturligvis hovbønderne og Estvadgaards talrige karle, som forrettede det strenge arbejde på gårdens marker

og vidtstrakte enge, men under den store nordiske krig fik man uventet ekstra hjælp. Da general *Magnus Stenbock* den 16/5 1713 ved Hoyerswort i Ejdersted havde overgivet sig med hele sin hær på ca. 11.000 mand til kong *Frederik IV.*, blev de svenske krigsfanger fordelt som arbejdskraft ud over landet, og en del af dem kom også til disse egne.²⁵⁶⁾ På Estvadgaard omtales således 2/6 1715 »2. af de Svensche, som ere i Arbeyde paa Gaarden«, og 3/11 s. å. »Tre af de Svensche, som arbejder paa Gaarden«. Disse svenskere var henholdsvis faddere til nævnte *Birgitte Jensdatters* søn *Jens* og til *Maren Lauridsdatters* datter *Anne*, begge fra Estvadgaard, i Estvad kirke. Flere af disse krigsfanger, som sporadisk optræder rundt om i egnens kirkebøger fra den tid, forblev i landet, giftede sig eller blev udlagt som barnefædre, hvorved nyt blod kom ind i de gamle bondeslægter,²⁵⁷⁾ men også på anden måde blev sognene på samme tid tilført folk fra fjerne egne. De mange fremmede soldater, ofte af udenlandsk herkomst,²⁵⁸⁾ som sammen med landmilitisens mandskab²⁵⁹⁾ opholdt sig i sognene, bidrog deres til dette, ligesom der næppe kan være tvivl om, at den *Jens Jensen Dyngby*, der 1710 havde fæstet på en gård (Hk.: 5-0-3-2) i Estvad by, var fra Dyngby (Bjergager sogn, Hads herred) i nærheden af Rodstenseje og rimeligvis ført til egnen af *Frederik Christian Rantzau*.²⁶⁰⁾

I sin afhandling om »Estvadgaard og dens Gods i det 18'de Århundrede«²⁶¹⁾ fra 1886-1888 skrev overlærer *J. Kinch*, at »der synes at have været ligefrem Menneskemangel paa Estvadgaard og i Omegnen paa Brønsdorffs Tid«, og at han »i den Henseende havde stor Hjælp af sit Gods i Vendsyssel, navnlig Nørre-Elkjær, hvorfra han fik temmelig mange Fæstere ned til Estvadgaard«. Denne formodning synes dog ikke helt at være i overensstemmelse med de faktiske forhold, da Estvadgaard fæsteprotokol, som *Anders Pedersen Brønsdorff* anlagde 1719, og hvori han i det mindste lod indføre de af ham siden 1710 udstedte fæstebreve, kun meddeler om ganske få breve af den art. *Maren Olufsdatter*, »barnefødt i Vendsyssel og sig nu i Fly By opholdende«, fik 14/10 1714

fæstet på det gadehus smst., som *Mads Hyrde* havde beboet og var fradød, og den 6/7 1719 fik *Christen Christensen Smed* på Estvadgaard, der var født på Anders Pedersen Brønsdorffs gods i Tværsted sogn (Horns herred), fæstebrev på fjerdedelen af en gård i Fly samt et gadehus smst., hvori *Peiter Jensen*, hvis enke *Dorthe Sørensdatter* han ægtede, havde boet.²⁶²) Den 20/1 1720 udstedte Anders Pedersen Brønsdorff fæstebrev til *Laurids Jensen*, »barnefødt i Terpet i Tværsted Sogn og nu tjenende paa mit Gods i Stabeck i Uggerby Sogn«, på den halvgård (Hk.: 2-5-1-1/2) i Estvad by, som *Søren (Pedersen) Munch* »iboede og kvitterede«. Samme Laurids Jensen fik dog ikke megen glæde af sit fæste, da han døde i »Munchgaarden i Estvad« kort tid efter og blev begravet på Estvad kirkegård den 13/3 1720, 36 år gammel. Endelig fæstede *Niels Hansen*, »barnefødt i Tværsted Sogn i Vendsyssel og nu tjenende her paa Gaarden« (d.v.s. Estvadgaard), 20/2 1722 den halvgård (Hk.: 2-4-0-1 1/2) i Estvad by, som *Jens Tygesen* forlod. Denne »Niels Hansen Vindelbo« var 18/5 1721 blevet trolovet med *Bodil Thøgersdatter* på Estvadgaard, men trolovelsen blev hævet i Ribe tamperret 17/12 s. å., hvorefter han 15/3 1722 ægtede *Niels Poulsens* enke *Maren Christensdatter* i Estvad. Det vendelboblod, som Anders Pedersen Brønsdorff ved sine udgivne fæstebreve tilførte Estvadgaards godsområde, var således kun af ringe mængde.²⁶³)

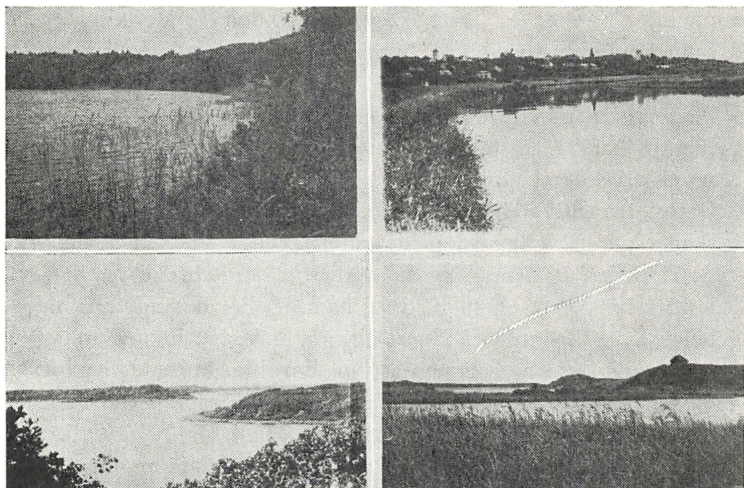
Fra 1689, da Anders Pedersen Brønsdorff blev fuldmyndig,²⁶⁴) og til 1710, da han fik skøde på Estvadgaard, havde han ved langt over 30 køb, salg og mageskifter af jordegods og tiender i Vendsyssel, Thy og andre steder røbet en ubændig lyst til at handle med ejendomme, og denne lyst blev ikke formindsket efter hans ankomst til Estvadgaard. Han hørte til den nye jyske herremandsstand af borgerlig herkomst, der netop på hin tid, efterhånden som den gamle adel blev fortrængt, groede frem på det guld og gods, bjergsomme mænd havde hobet sammen.²⁶⁵) I modsætning til Linde'rne, Bjerregaard'erne, Kærulf'erne og de Lasson'erne m. fl. overlevede hans velstand ikke den økonomiske nedgangsperiode,

som skattebyrderne under den store nordiske krig 1700-1720, misvækst og deraf følgende usle priser på den dårlige kornafgrøde, medførte. Præsten *Søren Pedersen Bering* i Hejlskov præstegård (Ørslevkloster sogn) skrev 1705 i sin indberetning til kopskatteansættelsen,²⁶⁶) at »Aflingen var saa slet forleden Aar i dette Sogn, som den har icke været i Mands Minde; foruden var Kornet saa forderfvet af Klinte och Ukrud, at de 3 Parter deraf var Hejer (Hejre), Knub (Kid-dike, måske også senegræs) och Klinte«, og året efter berettede præsten *Jacob Madsen Scharschou* i Sevel, at »Misvæksten i de sidste Aaringer har været stor her paa Steden, og kan jeg i Guds Sandhed testere og vidne, at den største Part af mine Sognefolk er derved bragt i den armelig Tilstand, at der ikke er Haab, uden Gud af sin store Naade vil forandre Tiderne, at de nogen Tid skal komme paa Fode igen«. ²⁶⁷) Sandflugt hærgede de magre marker, og studeopdrættet på engene, som hidtil havde været en af proprietærernes vigtigste indtægtskilder, kulminerede under krigen og gik i svind, da Generalstaterne i 1720'erne lagde indførselen af stude fra Danmark den ene hindring i vejen efter den anden. Dertil kom, at mange herremænd på trods af de »slettere Tider for Penge og ved slettere Tilstand for alle«²⁶⁸) havde en over evne fornem livsførelse, som slet ikke stod i forhold til deres indtægter. Anders Pedersen Brønsdorff på Estvadgaard var en af de mange herremænd, som blev offer for hin tids ugunstige økonomiske forhold, der i forbindelse med hans skæbnesvangre lyst til handel med jordegods i løbet af få år udhulede hans storhed som godsejer for endelig at styrte ham ud over fallittens rand.

Allerede ved erhvervelsen af skødet på Estvadgaard med underliggende gods 9/4 1710 tyngedes Anders Pedersen Brønsdorff af store gældsposter, der for en del skyldtes dette køb. Som omtalt (se Skivebogen 1970, pag. 98) udstedte han 2/4 1709 et gældsbrev på 3000 rd. til oberst *Werner Parsberg* til Eskær i Salling, der til sikkerhed for beløbet, som han havde lånt Brønsdorff »i rede Penge«, fik Linderumgaard hovedgård og andet jordegods i Horns og Vennebjerg herreder i

pant.²⁶⁹) Samme år afstod Brønsdorff dog Linderumgaard samt Egebjerg hovedgård, begge i Ugilt sogn, til *Henrik Sørensens Kjørulf* og kom således ud af sin gæld til Werner Parsberg, men på grund af uenighed om handelen fik Kjørulf først 8/4 1717 udstedt skøde af Brønsdorff på disse gods-
ser.²⁷⁰) Angående *Frederik Christian Rantzau*, der 1707 var flyttet fra Estvadgaard til Rodstenseje, udgav denne først skødet på Estvadgaard med underliggende gods til Brønsdorff, efter at denne havde udstedt 2 pantebreve på henholdsvis 5000 rd. og 4000 rd. til ham.²⁷¹) For det førstnævnte beløb satte Brønsdorff Nørre-Elkjær hovedgård med andet jordegods i Horns, Vennebjerg og Børglum herreder i pant, og for de 4000 rd. pantsattes Estvadgaards gods i Rønbjerg, Sevel, Vridsted, Fly, Kobberup, Skive, Hem, Dølby og Otting sogne. Den samlede gæld til Rantzau blev delvis amortiseret af to lån på 6000 rd. og 1980 rd., som Brønsdorff henholdsvis 19/4 1710 og 8/4 1711 udstedte pantebreve for til fru *Christiane Glud* til Skjærso (Draaby sogn, Mols herred) og Bornholms amtmand, brigadér *Valdemar Tønnesen Reedtz* til Barritskov (Barrit sogn, Bjerger herred),²⁷²) så restgælden til Rantzau i april 1711 var blevet nedbragt til 2000 rd. For dette beløb udgav Brønsdorff samme måned (april 1711) en panteobligation til Rantzau. Under disse trykkende økonomiske forhold søgte Brønsdorff for sig selv og sin hustru kongen om henstand med betaling til kreditorerne og fik da også 3/10 1711 (Jyske Registre 24, 111. Nr. 124) et sådant moratorium, så længe krigen varede. Under snapstinget i Viborg 1717 (9/4) så Brønsdorff sig dog i stand til at indløse sin panteobligation på de 2000 rd. til Rantzau. Imidlertid havde denne forlagt obligationen, »at jeg ej ved, hvor den er«. ²⁷³) Han måtte da udstede en erklæring på, at obligationen skulle være mortificeret »og aldeles uden nogen Kraft, hvorsomhelst den efterdags findes«.

For Brønsdorffs lån på de 6000 rd. af fru *Christiane Glud* til Skjærso sikrede denne sig 1. prioritets panterettighed i Estvadgaard med afbyggerne på gårdens mark og Flyndersø mølle samt hovedgårdens bøndergods i Estvad, Bers og Ki-

Vandområder ved Estvadgård. Øverst den dystre Mørksø samt Skive-Karup å, der afvander Flyndersø, Skallesø og Stubbergård sø. Nederst partier fra Flyndersø og Skallesø.

sum byer, Smollerup(gård), Nikkelborg, Damgaard, Øster Lidegaard, Lundhede, Hesselbjerg og Brohuset, og da lånet aldrig blev betalt tilbage, blev det efter Brønsdorffs fallit 1725 kimen til Estvadgaards næste ejerskifte. Amtmand og brigadér Valdemar Tønnesen Reedtz fik for sine 1980 rd. pant i Frederik Christian Rantzaus tidligere pantegods i Rønbjerg, Skive, Hem og Dølby sogne, nemlig Nørkjær (beboet af forpagter *Peder Christensen Viums* enke *Dorthe Lauridsdatter Ziir*, der netop var blevet trolovet med *Mikkel Pedersen Qvistgaard*, som efter brylluppet 7/6 1711 overtog forpagtningen af gården), de 6 gårde i Rønbjerg by, de 2 gårde i Sønderby, Risgaardsted, Primdal, Vejlgård, Hvinhule og Vester Lidegaard, Lund i Skive sogn, Halborg i Hem sogn samt Dølbygaard, Trustrupgaard og en gård i Øxenvad, Dølby sogn. Gælden til Reedtz synes dog hurtigt at være blevet afviklet, da Anders Pedersen Brønsdorff den 1/3 1713 på Estvadgaard udstedte fæstebrev på Nørkjær til »velagtbare« *Hans Jørgensen (Meyland)*, der efter Mikkel Pedersen

Qvistgaards afgang til Sindinggaard straks skulle tiltræde gården og have fæstet på livstid.²⁷⁴)

På trods af store lån og dermed forbundne pantsætninger af jordegods, som var blevet erhvervet ved købet af Estvadgaard, udvidede Anders Pedersen Brønsdorff i årene 1710-1722 gårdens underliggende bøndergods og tiender (se note 233) med gods i Estvad, Rønbjerg, Fly, Haderup, Dommerby, Sahl, Borbjerg, Lyby, Hvidbjerg, Brøndum, Sevel, Vridsted, Mønsted og Kobberup sogne, og hans jordgriske fangarme nåede endog i samme tid fra Estvadgaard til Ørre, Thise og Nørre-Omme sogne i henholdsvis Hammerum, Salling Nørre og Hind herreder.

Allerede ved skøde af 7/8 1710 fra *Andreas Friderich Opitz*, forpagter af Damsgaard (Ferring sogn, Vandfuld herred), der 1727 blev ejer af Lergrav (Aulum sogn), erhvervede Anders Pedersen Brønsdorff sig bondeskylden²⁷⁵) af en gård i Kisum (*Morten Povelsen* og *Morten Sørensen*), som årlig skyldte 5 tdr. »tør Rug«, samt et hus (*Niels Smed*) på samme gårds grund (se Skivebogen 1969, pag. 48).²⁷⁶) Efter rentekammerplakat af 25/8 1710 blev der 19/12 s. å. i Ribe holdt auktion over en del af de kirker i Ribe stift med tilliggende tiender og andre indkomster, som kronen endnu ejede, og ved denne blev Anders Pedersen Brønsdorff med 292 rd. 10 sk. rede penge højstbydende på Rønbjerg kirke med dens korn- og kvægtiende (Hk.: 9-4-3- $\frac{3}{5}$) samt jordskylden (4 sk. årlig) af en ager på »Rønneberg Lycke« (Hk.:0-0-2-2), hvortil kom jus patronatus²⁷⁷) og tillige i Brønsdorffs levetid jus vocandi til kirken. Han måtte således selv kalde præster og degne, men »hver Gang nogen Præst til fornævnte Kirke kaldes, og han først af Biskoppen dertil vorder dygtig befunden, skal Vores (d.v.s. kongens) allernaadigste Konfirmation straks paa samme Kald udi Vores Danske Cancelli allerunderdanigst søges«. Kronen forbeholdt sig kirkens indkomster til 1/5 1711, hvorimod Brønsdorff blev fri for at svare til dens gæld. Købesummen blev betalt til amtsforvalter *Laurits Pedersen Heldvad* i Ringkøbing 1/6 1712, men det kgl.

skøde til Brønsdorff blev først udfærdiget i København 10/6 1720.²⁷⁸⁾

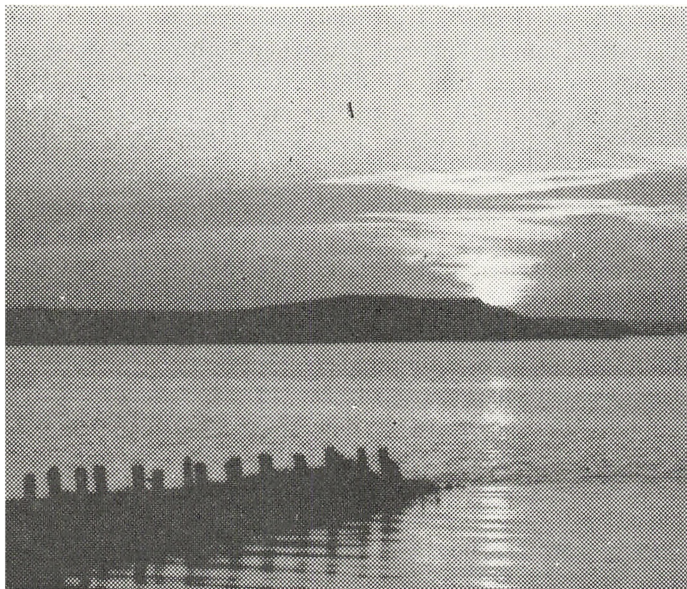
Det var dog gårdene og husene i Fly by som mest vakte Anders Pedersen Brønsdorffs attrå. Her var han allerede ved købet af Estvadgaard blevet ejer af 4 gårde, kirkebolet og 6 huse foruden sognets kirketiende og jus patronatus (se note 233). Af de 4 gårde havde *Olluf Tomasen* og *Niels Ollufsens* gårde (Bækgaard og Mosegaard) fra reformationstiden og måske endnu før hørt under Estvadgaard, medens *Christen Knudsen* og *Jens Christensens* gård (Ørbækgaard) på et noget senere tidspunkt (før 1544) var blevet erhvervet af samme, og først ved skøde af 30/1 1671 (se Skivebogen 1969, pag. 47) havde *Frantz Rantzau* på Estvadgaard fået *Wil Madsen* og *Jens Jacobsens* gård (Storgaard. 1671: *Mads Nielsen* og *Niels Ollesen*) samt 2 gadehuse i byen. I en indberetning 1687 fra præsten *Anders Nielsen Paaske* i Vridsted (se Skivebogen 1920, pag. 35) meddeles om Estvadgaards 3 sæt husfolk i Fly, og gårdens huse i byen må således i tiden 1687-1710 være blevet forøget til 6, af hvilke et som nævnt i skødet 1710 var beboet af løjtnant *Olluf Erichsen*.²⁷⁹⁾ Disse besiddelser hinsides Skive-Karup å og de mørke hedestrækninger syd for Svansø begyndte Anders Pedersen Brønsdorff 1714 at forøge, da han af korporal *Lorentz Carl Richter* ved det fynske rytterregiment under oberst *Christian Friederich Levetzou* den 29/10 d. å. på Estvadgaard i nærværelse af korporalens hustru *Mette Jensdatter Seibech* og de »velforømte« mænd *Hans Jørgensen (Meyland)* fra Nørkjær og *Laurids Christensen* i Glattrup (se note 244) fik skøde²⁸⁰⁾ på den andel ($\frac{1}{8}$) med hartkorn 0-5-1- $\frac{1}{16}$ i *Christen Sørensens* gård (Ny Baggesgaard. Hk.: 5-2-2-0) og den andel ($\frac{1}{4}$) i et gadehus (beboet af *Niels Olufsen* og *Maren Mogenstrup*) i Fly, som *Mette Jensdatter Seibech* havde arvet efter sin søn *Jens Christensen Seibech*, »der døde for Stade 1712«. Han var formodentlig faldet i kampen, da danskerne den 7/9 nævnte år erobrede denne bremiske fæstning fra svenskerne. Moderens yngre, umyndige sønner, *Knud Christensen Seibech* (f. ca. 1696) og *Christen Christensen Seibech* (f. ca. 1697), der som

deres afdøde broder også havde arvet en part i omtalte gård og gadehus i Fly efter deres fader *Christen Knudsen*, som døde i Sejbæk (Daugbjerg sogn) 1700,²⁸¹) var i 1714 hand-skemagerlærlinge hos feldbereder *Jens Pedersen* i Viborg, hvor de levede i trange kår. Den 6/12 s. å. ansøgte de i deres fattige omstændigheder stiftamtmand *Palle Krag* om lov til at sælge deres arveparter, da »vores Moder, som haver en Korporal til Ægte, ikke os det ringeste kan assistere«. Stiftamtmanden gav sin tilladelse, og med formyndernes samtykke holdtes der da den 9/4 1715 auktion over såvel sønnernes som moderens parter i gården og gadehuset i Fly.²⁸²) *Anders Pedersen Brønsdorff* var mødt for ved køb af det udbudte gods at forstærke sit greb i gården og huset, men han var ikke alene om at byde op, da den unge handelsmand *Peder Jensen Huusted* i Skive (se Skivebogen 1943, pag. 25 ff.), som året i forvejen havde købt en anden del af gården,²⁸³) kom i samme hensigt. Der blev også givet bud af majorinde *Birgitte Sofie Sehested* på Rydhave, men Brønsdorff og Huusted var ene om slutspurten. Myndlingernes part blev først udbudt. Huusted: 20 rd. pr. skp. hk.! Brønsdorff: 21 rd. pr. do.! Hvilket sidste blev højeste bud. Moderens part gik også til Brønsdorff for 40 rd. 4 mk. pr. td. hk., hvilket var en betydelig billigere pris (5 rd. 8 sk. pr. skp. hk.). Huusted havde åbenbart tabt lysten til at være med i kapløbet med godsejeren fra Estvadgaard. Brønsdorff var nu ejer af ca. 45/85 af gårdens samlede hartkorn, men året efter forøgede han igen sin andel i gården og huset. Foruden den del af samme, som Huusted ejede, var der nu kun den part tilbage, som Mette Jensdatter Seibechs datter *Birgitte Christensdatter Seibech*, gift med kyrassér *Conrad Ludvigs* under oberst *Frederik Wilhelm Schmeling* ved 5. jyske nationale rytterregiment, havde arvet efter faderen og broderen, men den 7/12 1716 var *Birgitte Christensdatter Seibech* (»B.C.S.B.«) på Estvadgaard, og i overværelse af stedfaderen *Lorentz Carl Richter*, »boende i Rødning«, degnen *Henrich Lydersen Schröder* i Estvad og gårdens podemester *Christian Jepsen*, skødede hun på egne og sin fraværende mands vegne deres

part (Hk.: 0-1-2-1 59/64) i *Christen Sørensens* iboende gård samt 5/64 af *Niels Olufsens* halve, iboende gadehus i Fly til *Anders Pedersen Brønsdorff*,²⁸⁴) som derefter ialt ejede ca. 48/85 af dette gods. De resterende ca. 37/85 af sammes hartkorn nåede *Brønsdorff* aldrig at få fingre i. Hele gården blev først forenet under samme ejer (*Jacob Jensen*) i 1793 (se *Skivebogen* 1922, pag. 34). Transaktionerne med de enkelte dele af gården og gadehuset i Fly står som et eksempel blandt mange på, at datidens arvedelinger af jordegods ofte kunne splitte dette i særdeles minutøse dele, hvilke derpå af praktiske grunde og ved målbevidste erhvervelser mere eller mindre blev samlet igen.²⁸⁵) Fra disse delinger med delenes nye delinger opstod de ofte ret mærkværdige hartkornsopgivelser, der præger ejendomsoverdragelser på den tid.

Ved efterhånden at udkøbe arvingerne til omtalte gård og gadehus i Fly begyndte *Anders Pedersen Brønsdorff* sine uden tvivl bevidste bestræbelser for, når lejlighed bød sig, at lægge hele Fly by med kirke og tiender ind under *Estvadgaard*, hvilke da også næsten lykkedes for ham.

Anders Pedersens Brønsdorffs jordgriske øjne standsede dog ikke ved Fly bys gårde og huse, men skuede endnu længere ud over de vidtstrakte hedeflader mod syd. Her lå, langt fra alfarvej og hinsides *Gindingskovs* vindhøvlede egekrat, der i en fjern fortid havde givet herredet navn, gården *Vester Vestorp* (*Haderup sogn*) i nærheden af en rislende bæk, som snoede sig gennem den mørke hede. Fra denne hede var det, at *Lars Tyggesen*, sognepræst i *Sahl* i slutningen af 1600-tallet og fader til den lærde digterpræst *Christen Lassen Tychonius* i *Skive*, ifølge overleveringen som dreng gentagne gange rendte fra ploven for at mætte sin kundskabstørst i *Holstebro latinskole*, inden han omsider opnåede faderens tilladelse til at gå studievejen.²⁸⁶) *Vester Vestorps* herlighed (se note 275) ejedes af bonden *Peder Vistisen* i *Faarbæk*, en ætling af *Westi Cristiernssen*, der 1493 nævnes som foged på *Fjends ting*,²⁸⁷) medens dens fæster *Jens Jensen* i 1715 skulle svare dens bondeskyld (se note 275) til bonden *Jens Pedersen* i *Trandum Kirkegaard*²⁸⁸) og dennes svoger *Niels Christen-*

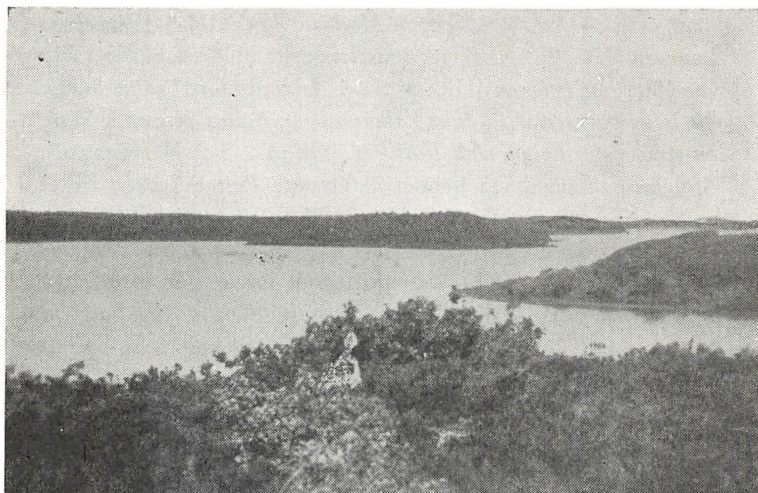
Flyndersøs udløb ved Flyndersø mølle ved aftenstid, en dag før vinteren meldte sig, da landskabet så ud som mørke bjerge bag den dystre sø.
(N. K. Jensen fot.).

sen i Herrup,²⁸⁹) som var gift med Jens Pedersens søster *Kirsten Pedersdatter*. De 2 søskende havde arvet denne skyld efter deres forældre *Peder Tygesen* og hustru *Bodil Christensdatter* i Høstrup, men den 27/9 1715 skødede Jens Pedersen og Niels Christensen på Estvadgaard i overværelse af *Hans Jørgensen (Meyland)* fra Nørkjær og *Christen Hansen* i Hesselbjerg denne besiddelse (Hk.: 0-1-1-27/8. Årlig landgilde: 3¹/₃ skp. rug) til Anders Pedersen Brønsdorff.²⁹⁰) I forvejen havde han i Haderup sogn kun herligheden af en gård med 4 påboende bønder (*ung Peder Pedersen, gammel Peder Pedersen, Bertel Christensen* og *Mette Pedersdatter*) i Neder Feldborg, hvis bondeskyld (Hk.: 2-3-3-2¹/₅) ejedes af *Niels Lassen* til Ørnhoved i Tjørring sogn, men denne skyld erhvervede han sig ved skøde fra Niels Lassen 17/4 1716 og fik i samme køb et gadehus (fæster: *Jens Jensen*) smst., hvis årlige

landgilde var i rd.²⁹¹) I mellemtiden havde han ved et par tilsvarende mindre køb også forøget sit jordegods i Sevel og Dommerby sogne. Godt 14 dage efter skødeunderskrivelsen på Estvadgaard 27/9 1715 træffer man ham ved en auktion på Stubbergaard 14/10 s. å., hvor han af *Erik Jacobsen Juel* (se note 162) købte et gadehus i Sevel by, beboet af *Maren Iversdatter Pine*, samt afdøde *Christen Erichsens* gadehus i Søgaard, hvilket dog var øde og uden bygning. Et bedre køb var godsforøgelsen i Dommerby, hvor han i forvejen kun ejede en eneste gård (se note 233). Her havde *Niels (Jensen) Windes* enke *Agnete Hansdatter* i Skive, der var blevet så ilde tilredt under byens brand 10/7 1715 (se Skivebogen 1914, pag. 51), en ubehæftet gård (Hk.: 3-1-3-1²/₅. Fæster: *Jep Nielsen*), som hun ved skøde, dateret Skive 6/4 1716,²⁹²) overdrog til Brønndorff i overværelse af hendes lavværge *Søren (Lauridsen) Winde* og amtsforvalter *Andreas (Mikkelsen) Lund*.

Disse køb var dog kun forspillet til Anders Pedersen Brønndorffs helt store jordegodserhvervelser, der navnlig fandt sted i årene 1716-1718. Købet af Jep Nielsens fæstegård i Dommerby var således blot begyndelsen til hans store godsudvidelse i denne by. Den humoristiske og satiriske justitsråd *Christen Herman Helverskov* til Irup (Hørdum sogn), og Øland (Harring sogn), begge i Hassing herred på Thy, tidligere landsdommer ved Lolland-Falsters landsting, som spillede en stor rolle i datiden, ejede en del jordegods i Dommerby og Fly, og dette afstod han ved skøde af 20/4 1716 til Andersen Pedersen Brønndorff,²⁹³) der i tilgift ved dette køb således også yderligere fik sit tag i Fly forstærket. Handelen drejede sig om 9 gårde i Dommerby og 2 gårde samt 2 gadehuse i Fly. Gårdene i Dommerby var beboet af fæsterne *Friderich von der Lith* (Lieth) («Vonderlitz») og *Svend Christensen* (Hk.: 5-3-0-1), *Christen Nielsen* (²/₃) og *Søren Jacobsen* (¹/₃) (Hk.: 3-6-0-2), *Niels Iversen* (Hk.: 2-1-0-0), *Jens Nielsen* (Hk.: 4-3-0-0), omtalte *Søren Jacobsen* (Hk.: 2-3-1-0), *Peder Nielsen* (¹/₂), nævnte *Friderich von der Lith* (¹/₄) og omtalte *Svend Christensen* (¹/₄) (Hk.: 3-3-3-0), *Christen Ai-*

strup (Hk.: 4-5-2-1), *Christen Madsen* (Hk.: 3-6-3-1) og *Jens Laursen* (Hk.: 3-3-1-0), medens fæsterne af de 2 gårde i Fly var *Christen Iversen* (Hk.: 5-2-2-1. Lerpøtgaard) samt denne *Christen Iversen* ($\frac{1}{4}$), *Jens Eskesen* ($\frac{1}{4}$), *Peiter Jensen* ($\frac{1}{4}$) og kvartermester *Friederich Juul* ($\frac{1}{4}$) (Hk.: 5-2-2-2. Herregaard). Gadehusene smst. var beboet af nævnte *Peiter Jensen* (intet hartkorn) og *Inger Thomasdatter* (Hk.: 0-0-1-2). Efter købet af dette jordegods var Brønnsdorf således ejer af 11 af Dommerbys 15 gårde. Af Fly bys jordegods havde han efter samme køb for uden kirkebolet og ca. halvdelen af Ny Baggesgaard nu 6 af byens øvrige 16 gårde, hvortil kom 8 huse samt en del af et niende hus smst. *Friederich von der Lith* i Dommerby, der i kopskattelisten 1705 kaldes »Friderich Friderichsøn«, var et fornemt fremmedelement, som var havnet under stråtaget på byens næststørste gård, hvor han døde 1722 (b. i Dommerby 26/4 d. å.). Han hørte til en bremisk slægt, og hans farfar var uden tvivl den *Gert Arendt von der Lith*, der ca. 1673 døde som inspektør over det slesvigske domkapitels jordegods. Denne, der tidligere havde været kaptajn i dansk krigstjeneste, fik sine godser i stift Bremen konfiskeret, da svenskerne i 1658 fra Polen rykkede mod Danmark, hvorpå kong *Frederik III* 1659 udnævnte ham til ridefoged over omtalte domkapitels gods.²⁹⁴) *Gert v. d. L.*, en halvbroder til fæstebonden i Dommerby, boede 1722 i Bragernæs (fra 1811 en del af Drammen) i Norge, og en anden halvbroder *Christian v. d. L.* var studiosus og fordrøede 18/11 1695 ved registreringsforretningen efter den afdøde pastor *Niels Nielsen Riis* i Vrove 5 rd. »for Tieneste og Rejser han hafde giort den gamle Mand i Embedit«. ²⁹⁵) Ved skiftet efter samme præst 16/4 1696 blev der ham dog kun tildelt 2 rd. for hans tjenster, hvilket beløb præsten *Jochum Sørensen* i Vridsted på hans vegne tog til sig, og ved skiftet efter halvbroderen i Dommerby 19/5 1722 oplyses, at han på dette tidspunkt boede i Søllerød på Sjælland.²⁹⁶) En halvsøster til dommerbymanden ved navn *Friderica Christina v. d. L.* boede mange år i Harrestrup (Daugbjerg sogn), hvor hun døde 1734, ca. 63 år gammel, og en anden halvsøster *Cathrine Dorthe v. d. L.*

Den skønne, udstrakte Flyndersø, der for Estvadgård var af stor betydning, både som fiskevand og som mølletilløb.

var 1722 gift med præsten *Erik Nielsen Bang* i Nim (Nim herred) ved Horsens, medens en tredje halvsøster *Sophie Margrethe v. d. L.* på samme tid var gift med omtalte kvartermester *Friderich Juul (Juel)*, som da boede i Kobberup. Sidstnævnte ægtepar opholdt sig 1708 i Sejbæk (Daugbjerg sogn), da sønnen *Hartvig* blev født, men var 1714 bosiddende i Kobberup, da datteren *Cathrine Helvig* den 26/8 d. å. blev døbt i Kobberup kirke, båret af Friderich von der Liths hustru (*Sidsel Michelsdatter*) i Dommerby. Justitsråd og landsdommer ved Viborg landsting *Mathias Poulson* til Søbygaard (Gjern herred) havde den 29/10 1715 på Holstebro rådhus ladet holde auktion over en del jordegods, der havde tilhørt den fallerede *Bent Pedersen Müller* på Lergrav, som døde et par måneder senere og lod sin »höybedrövede efterladte Enche« *Birgitte Sophie Blome* tilbage i armod, hvorfor hun da også 28/6 1716 på Lergrav fragik arv og gæld efter ham.²⁹⁷) På denne auktion købte Anders Pedersen Brønsdorff gården Over Simmelkjær (Hk.: 4-5-3-1. Fæster (»Opsid(d)er«): *Laur Christensen*) i Ørre sogn (Ham-

merum herred). Aktionsskødet blev dog først udstedt til Brønndorff af Hammerum herreds foged *Carl Christopher-Lund* i Toustrup (Snebjerg sogn) sammen med herredsskriveren *Svend Jensen* i Snebjerg by 29/4 1716.²⁹⁸) På samme auktion købte Brønndorff også 5 steder i Neder Feldborg (Haderup sogn), hvoraf de 4 var beboet af fæsterne *Niels Christensen* (Hk.: 1-7-2- $\frac{4}{5}$), *Lars Christensen* (Hk.: 2-0-0-0), *Peder Pedersen* (Hk.: 2-0-3- $\frac{1}{5}$) og *Jens Staulund* (Hk.: 1-6-2-0), medens det femte var salig *Christen Bertelsens* sted (Hk.: 1-2-0- $\frac{1}{3}$). Da skøder ikke blev udstedt, før købesummerne var betalt, fik Brønndorff dog først 24/6 1716 i Holstebro udstedt skøde på dette gods af Hjerm-Ginding herreders foged *Christen Jacobsen Guldager* sammen med herredsskriveren *Mogens Pedersen Kliim*.²⁹⁹) Efter dette køb var Brønndorff ejer af 6 af Neder Feldborgs 7 gårde, hvortil kom det tidligere omtalte gadehus smst. Et tredie auktionsskøde³⁰⁰) til Brønndorff blev 5/5 1716, efter en auktion foranlediget af samme omtalte landsdommer, udstedt af herredsfoged *Poul Fabricius* i Skive på et hus (Hk.: 0-2-0-2. Fæster: *Christen Christensen*) i Thise by (Thise sogn), men bortset fra købet af et hus i Vester Lyby (Lyby sogn) s. å. (se senere) førte dette forsøg på også at vinde indpas i Salling Nørre herreds jordegods ikke til flere køb i dette herred.

Under påvirkning af forvalter over Dronningborg gods *Jens Jørgensen Seerup*, amtmand over Dronningborg m. fl. amter 1716-1730 og fra 1717 ejer af Hald (Dollerup sogn), bestemte kong *Frederik IV* sig i 1715 til en omlægning af rytterdistrikterne. De mest spredte dele af det gamle ryttergods, hvilket i Nord- og Vestjylland praktisk talt ville sige alt det kgl. gods i disse egne, skulle sælges, og samtidig ville man reducere de 5 rytterdistrikter til 3 (Skanderborg, Dronningborg og Kolding).³⁰¹) De følgende års godshandel rundt om i landsdelene blev da præget af kronens ryttergodssalg. Rytterne toges væk fra bøndergårdene og indkvarteredes dels i købstæderne, dels på de store kongelige ladegårde eller i særligt opførte barakker (kaserne), og kun landmilitens mandskab med dets befalingsmænd fortsatte som et militæ-

Flyndersø ved Snævringen. Bagest i billedet (th) ses udløbet fra Hindså, der forbinder Skallesø med Flyndersø. 1871-1872 forsøgte man at udtørre Flyndersø, Skallesø og Stubbergård sø, hvilket kun midlertidigt lykkedes for Skallesøs vedkommende.

risk indslag i sognenes liv. Fra forholdsvis gode kår som rytterbønder i kronens ryttergårde blev mange af disse ved ryttergodsets salg hovbønder med forringede kår under mere eller mindre despotiske herremænd.

Ved kgl. resolution af 17/8 1716 bestemtes det, at der ved offentlig auktion til den højstbydende skulle sælges en del af 1. og 5. jyske regimenteres ryttergods samt noget af kronens gods rundt om. Købevilkårene var, at halvdelen af købesummen skulle betales straks til vedkommende amtstue, medens køberen for den anden halvdel måtte udstede en panteobligation til kongen.

En rentekammerplakat af 22/8 s. å. forkyndte auktionens afholdelse, og ved denne købte *Niels Ibsen* til Tvis Kloster (se note 162) på egne samt på oberst *Frederik Christian Rantzau* til Rodstenseje og *Anders Pedersen Brønsdorff* på Estvadgaards vegne for ialt 14498 rd. 52 sk. en mængde jordegods (ialt hk.: 397-3-1-2²/₅) i Vestervig, Lundenæs, Bøvling og Skivehus amter. Salget blev approberet af kongen 29/5

1717, og efter at betalingen til Viborg amtstue og udstedelsen af panteobligationen 12/9 1718³⁰²) var bragt i orden, blev det kgl. skøde på godset til Niels Ibsen udfærdiget i København 3/10 s. å.³⁰³) Af det købte jordegods fik Brønsdorff 4 gårde i Fly by foruden bondeskylden af 2 andre gårde samt 2 gadehuse smst. Disse gårde og huse var beboet af *Mogens Thommesen* (Hk.: 6-0-3-2. Toftegaard), der på sin gårds grund havde et hus (beboet af *Peder Jensen*), *Jens Pedersen* og *Poul Jensen* (Hk.: 6-0-0-2. Kudal), *Jacob Jacobsen* og *Christen Jacobsen* (Hk.: 7-6-3-1. Haugaard) og *Ib Sørensens* enke (Hk.: 5-3-2-2. Østergaard), *Christen Poulsen* (Kongens andel (bondeskylden) med hk.: 4-2-3-2¹/₃. Gammel Baggessaard (Baggesdaam)), der på sin gårds grund havde et hus (beboerens navn er ikke nævnt) samt *Jep Jørgensen* og *Poul Bjørnsen* (Kongens andel (bondeskylden) med hk.: 6-2-1-4¹/₇. Svallegaard). Ved købet 1716 fik oberst *Rantzau* i Fly by kun Bjerregaard (Hk.: 10-4-3-2. Fæstere: *Peder Jensen Roed* (*Raae*) og *Niels Thommesen*), på hvis grund der lå et gadehus (beboerens navn er ikke nævnt), men denne gård afhændede Rantzau ved skøde af 10/4 1719 til omtalte *Jens Jørgensen Seerup* til Hald.³⁰⁴) Brønsdorff var nu ejer af 10 gårde og ca. 11 gadehuse i Fly foruden en del af Ny Baggessaard, bondeskylden af Gammel Baggessaard og Svallegaard og Kirkebolet samt sognets kirketiende, men han erhvervede endnu mere af byens jordegods, inden det økonomiske sammenbrud skete for ham.

At en sådan fallit skulle kunne komme til at foreligge, tænkte han næppe på, da han ved samme udsalg af rytter- og krongods udover det allerede erhvervede jordegods i 1717 for 3906 rd. 68 sk. købte 34-3-3-2 hartkorn strøgods liggende i 7 forskellige sogne i Ribe og Viborg stifter. Overtagelsen af dette gods fandt sted 1/7 1717, og efter de sædvanlige købevilkår blev halvdelen af købesummen betalt til den just afgåede amtsforvalter *Christian Møinichen* i Viborg 17/4 1719, og samme dag udstedte Brønsdorff en panteobligation³⁰⁵) med pant i det købte gods til kongen på den anden halvdel af beløbet, hvorefter denne 18/7 s. å. under sit op-

hold i Frederikshald i Norge udstedte kgl. skøde til ham på de erhvervede gårde og huse.³⁰⁰) Ved dette køb kom Brønsdorff i besiddelse af den syvende og sidste gård (Hk.: 2-2-2-1. Fæster: før *Mads Christensen*, nu *Peder Nielsen*) i Neder Feldborg (Haderup sogn), og han var da ejer af hele denne by. I Mogenstrup (Sevel sogn) fik han kongens andel (Hk.: 1-3-3-0) af *Ib Christensens* gård, som tidligere havde været beboet af *Jens Jensen*, efterfulgt af *Ib Jensen*, og i Sahl sogn foruden en gård (Hk.: 2-7-1-2. Fæster: Før *Jacob Iversen*, nu *Christen Jacobsen*) i Sahl by også en gård i Agerbæk (Hk.: 4-7-0-2. Fæster: Før *Michel Rasmussen*, nu fæsterne *Enevold Larsen* og *Christen Christensen*), medens han i Borbjerg sogn fik hele 3 gårde i Nørre Hvam, beboet af *Iver Thomsen* (Hk.: 3-6-0-1), samme *Iver Thomsen* og *Lars Pedersen* (Hk.: 2-5-3-1) og en øde gård (Hk.: 4-2-0-0), der havde været beboet af *Jens Nielsen*. I Salling blev Estvadgaards godsområde ved dette køb forøget med et hus (Hk.: 0-1-2-0. Fæster: *Søren Nielsen*) i Vester Lyby (Lyby sogn), en gård (Hk.: 3-2-3-1. Fæster: Før *Niels Christensen*, nu *Niels Nielsen*) i Hvidbjerg by (Hvidbjerg sogn) samt et øde og jordløst hus på *Ebbe* og *Christen Andersens* gårds grund smst., hvortil kom Rettrup Mølgaard (Hk.: 5-0-0-2. Fæster: Før *Svend Christensen*, nu *Peder Nielsen*) og endelig kongens andel (Bondeskylden, hk.: 3-4-2-1) af en gård i Brøndum by (Brøndum sogn), som tidligere havde været beboet af *Jens Villadsen Degn* (se note 248), men nu var fæstet til *Peder Christensen*.

Naturligvis medførte Brønsdorffs mange jordegodskøb samt de årlige renter af hans stiftede lån store udgifter, så nogen større velstand var der allerede på dette tidspunkt sikkert ikke til huse på Estvadgaard. Dog fortsatte Brønsdorff sine jordegodskøb. Handelslysten lå ham i blodet, og på trods af de »slettere Tider for Penge« kunne han åbenbart ikke stå denne lyst imod. Det var navnlig det resterende jordegods i Fly, som fristede ham, og ved skøde, dateret Viborg 13/4 1718,³⁰⁷) fra omtalte justitsråd og amtmand *Jens Jørgensen Seerup* til Hald afhændede denne til Brønsdorff *Jens*

Jensens gård (Hk.: 4-4-2-2. Vestergaard) i Fly by samt herligheden (Hk.: 1-7-1-2³/₁₄) af *Poul Bjørnsens* gård (Svalegaard) og herligheden (Hk.: 1-7-1-2³/₁₄) af *Jørgen Christensens* gård (Gammel Baggesgaard) smst., hvortil kom 2 gadehuse, beboet af *Peder Pedersen* og *Maren Bjørnsdatter*. Ved samme køb fik han også *Jacob Christensens* gård (Hk.: 4-4-3-2) i Trevad (Vridsted sogn), hvor han i forvejen havde 2 af byens ialt 7 gårde foruden et gadehus smst. (se note 233). I skødet til Brønsdorff skriver Seerup, at han havde »oppebaaret fyldest Betaling efter min Villie«, så Brønsdorff måtte dog endnu på dette tidspunkt have nogen kapital til sin rådighed. Af Fly bys gårde lå nu kun Bjerregaard samt Kirkegaard (Hk.: 5-5-3-0) og Hørmeled (Hk.: 4-1-0-1) helt udenfor Brønsdorffs godsområde, og disse nåede han ikke at få fat i, inden falitten drev ham fra Estvadgaard.

(Fortsættes)

233. Frederik Christian Rantzaus skøde af 9/4 1710 til Anders Pedersen Brønsdorff omfattede foruden *Estvadgaard*, der med afbyggere stod for ialt 74 tdr. 6 skp. 0 fdk. 2 alb. hartkorn, og »*Fløndersø Mølle*« under hovedgårdens takst med 11 tdr. 5 skp. 1 fdk. 0 alb. hartkorn. som årlig skulle svare 44 tdr. rugmel og 2 lispund smør til hovedgården, følgende bønder- og kirkegods: *Estvad Sogn. Estvad Bye*: Søren Munch, Friderich Sørensen og Jens Stissen (5-2-2-1), Tyge Sørensen (5-0-1-0), Jens Jensen Dyebye (Dyngby) (5-0-3-2), Peder Munch og Hans Willumsen (4-5-1-1), Jens Christensen (1-5-0-1), Anders Snedicher og Jens Davidsen (1-5-0-1), Henrich Lyderssen Degn (1-4-1-0), Tøger Tomesen (0-0-1-1) og Niels Pedersen, nu Claus Mathiasen Brun, der intet hartkorn havde, men som årlig skulle svare 1 td. byg, 8 pund smør og 2 slettedaler i arbejdspenge, samt 4 huse, hvori Jens Davidsen, Søren Pedersen, Christen Wefver og Maren Laursdatter boede. *Smolerup* (Smollerup): Christen Christensen (4-7-2-1). *Nichelborg* (Nikkelborg): Niels Jensen og Christen Nielsen (4-7-0-0). *Toftum*, der brugtes af Svend Møller, (1-3-2-1). *Barsbye* (Bers by): Isach Christensen (4-2-3-2), Christen Pedersen (4-2-3-2), Knud Jensen Leed (4-2-3-2), Niels Tomasen (4-2-3-2) og Jens Nielsen (4-2-3-2) samt Jens Steenholm (0-0-2-0) og Jens Skreder i »*Boelet*« (1-6-0-0), der af sit hus (0-0-1-2) skulle svare 1 td. rug. *Damgaard*: Christen Wistisen (2-5-0-2). *Kissum Bye* (Kisum by): Tomas Jensen og Peder Jensen (5-5-1-2), Christen Jensen (5-5-1-0), Christen Gregersen og Lauers Madsen (5-1-1-2), Morten Pofvelsen og Morten Sørensen med herligheds hartkorn 3-3-0-1, som også skulle svare af en ager (0-0-2-1) til »*Estvad Kierche*«, Povel Jepsens øde gård (5-0-2-1), Søren Deign og Peder Christensen (5-3-2-0). Niels Jensen og Niels Bojer (5-6-1-1), Jesper Sørensen og Frands

Madsen (5-4-0-1), Michel Broemand (1-7-0-1), Michel Pedersen (1-7-0-1), Girial Christensen (1-7-0-1), Ifver Sørensen (1-7-0-1), Michel Stissen (1-7-0-1) og Niels Pedersens »øede« (0-7-1-0) samt 6 huse, hvori Søren Wisborg (0-0-1-2), Christen Nielsen (0-0-2-1), korporal Anders Ollufsen (0-0-1-2), Anne Terchilddater (0-0-1-0), Dorthe Lauersdatter (0-0-0-2) og Maren Pedersdatter (uden hartkorn) boede. *Øster Ligaard*: Esche Simensen og Niels Michelsen (6-1-2-1). *Lundheede*: Jacob Sørensen (9-2-0-0). *Hesselbjerg*: Christen Hansen (6-3-2-0), Christen Giralssen (6-5-2-1) og Søren Jensen (6-1-2-1). Disse 3 gårdmænd skulle desuden hver svare 1 td. 4 skp. rug og 1 td. 1 skp. 2½ fdk. byg af »noget Jord udj Gaardsens March«. *Broehuuset*, hvoraf der ikke blev svaret nogen afgift, »men efter Accordt holder Broene vedlige med Boeler«.

Desuden Estvad sogns konge- og kirketiender, tilsammen 24-6-1-1 hartkorn, og jus patronatus (se note 277).

Rønberg Sogn. Nørkier, beboet af Peder Wium, (14-6-0-0). *Rønberg Bye*: Olluf og Søren Oversen (4-2-2-1), Jens Pedersen (2-3-1-0), der desuden skulle svare 1 mark og 8 skilling af et gadehus på samme grund, Laurs Pederssen og Mads Sørensen (2-6-1-0), Gl. Jens Halborg (3-0-2-2), Ung Jens Halborg 2-4-2-2) og Niels Pedersen (2-6-0-1), hvilke 2 sidstnævnte af hver sit gadehus på samme grund skulle svare 1 mark og 8 skilling. Desuden 2 huse i Rønbjerg by, som var beboet af Hendrich Jacobsen og Karen Pedersdatter. *Synderbye* (Sønderby): Peder Poulsen (3-5-2-1) og Jens Oversen (4-5-3-2). *Primdall*: Peder Poulsen (6-7-3-2) og af »Et Boels Jord, som bruges til Primdall, gifuer Kirchen aarlig 12 Sk.« *Resgaardsted* (Risgaardsted): Morten Pedersen (0-6-2-0). *Weilgaard*: Peder Schreder (2-3-0-2) og Povel Fischer (0-0-0-2). *Hvinhuul* (Hvinhule): Peder Jenssen (1-4-2-0). *Wester Ligaard*: Christen Madsen og Michel Nielsen (6-6-3-2).

Søvel (Sevel) Sogn. Søvel Bye: Michel Nielsen og Søren Christensen i *Damgaard* (5-1-3-0). *Mogenstrup*: Anders Tomesen (3-7-2-2) samt 0-3-3-0 hartkorn af Christen Christensens gård smst. *Krejlggaard*: Niels Laurssen (1-3-2-0). *Sepstrup*: Niels Jensen og Mads Povelsen (7-0-0-2), Jacob Poulsen og Christen Christensen, Niels Laursen og Peder Nielsen (6-5-2-1) samt Niels Tomessen og Jens Christensen (5-7-3-1).

Sael (Sahl) Sogn. Sael Bye: Ifuer Nielsen (3-4-1-2).

Schifve (Skive) Sogn. Bilstrup: Jens Ifuersen (3-3-1-2½) og Christen Knudsen (1-5-3-1½). *Svansøe*: Jens Rasmussen og Christen Christensen (5-0-2-2). *Jegerrisgaardsted* (Egerisgaard): Peder Roersen og Svend Jensen (6-3-3-0). *Lund*: Jens Poulsen (6-3-1-0). Endvidere ydede »Broerup March« 1 td. rug og 1 td. 2 skp byg i kirkeskyld, hvilken var bevilget Skive bys indbyggere, som betalte den efter årlig kapitelstakst.

Dommerbye Sogn. Dommerbye Bye: Peder Nielsen (2-5-1-0).

Flye Sogn. Fly Bye: Christen Knudsen og Jens Christensen (6-6-2-2), Olluf Tomasen (4-5-1-2), Niels Ollufsen (3-7-2-0) og Wil Madsen og Jens Jacobsen (10-4-0-0) samt 5 huse, der var beboet af Karen Christensdatter og Jens Willumbsen, Anne Willumbsdatter, Helvig Hyrdekonne, Mads Jepsen og Ingeborg Top. Endvidere et hus i Fly by, som var beboet af løjtnant Olluf Erichsen, samt »et Boels Jord

paa *Flye March*«, af hvilken præsten i Vridsted skulle nyde 3 åbo-skæpper rug hvert år til dækning af udgifterne ved fremskaffelse af vin og brød til kirkerne. *Aakier* (Aakjær): Niels Tandrup (5-6-2-0), Jens og Christen Jensenn (6-0-3-0) og Jens Nielsen og Jep Jensen (5-7-2-2).

Desuden Fly sogns kirketiende (24-0-0-0) med jus patronatus.

Wridsted Sogn. Trævad (Trevad) Bye: Christen Jeistrup (4-5-2-2), Søren Laursen (4-5-3-3) og Peder Bruus (0-4-2-0).

Endvidere Vridsted sogns kirketiende (15-1-2-2).

Kaaberup (Kobberup) Sogn. Tastum Bye: Rasmus Nielsen, Peder Wistisen og Niels Pedersen (4-3-0-1) samt Christen Wistisens gadehus smst., hvoraf der skulle ydes 1 daler i arbejdspenge.

Mønsted Sogn. Mønsted Bye: Christen Christensen i et gadehus, hvoraf der skulle ydes 2 rd. 4 mark i arbejdspenge.

Wrou (Vrove) Sogn: En ager (0-0-3-2) på *Wroumarch*, hvoraf der årlig skulle ydes 7 skilling til Fly kirke. *Siørup*: Et gadehus, hvoraf der skulle ydes 4 mark i arbejds- og huspenge.

Hæmb (Hem) Sogn. Halborg: Niels Lauridsen (5-4-2-2).

Dølby Sogn. Dølbye: Simon Jensen og Simon Nielsen (9-1-1-0). *Øxenvad*: Niels Pofvelsen (7-3-2-0), Christen Harildsen (4-4-0-0) og Niels Nielsen (4-2-1-1), hvilken sidstnævnte også skyldte 3 tdr. havre af *Øxenvad Møllens* ejendom (1-4-0-0). *Trudstrupgaard* (11-6-1-1), hvoraf den halve part brugtes af Jesper Nielsens enke, medens den anden halvpart var øde. Af et gadehus ved *Trudstrupgaard* betaltes 1 mark. *Tolstrup*: Esche Nielsen (7-6-3-2).

Hinborg Sogn. Hinborg Bye: Af et øde bol (2-1-1-2) ydede Jacob Jepsen og Anders Jespersen 2 tdr. havre.

Otting Sogn. Otting Bye: Peder Laursen (6-4-2-1).

234. Den 8/8 1710 underskrev Anders Pedersen Brønndorff på »Nør El-kier« et fæstebrev til *Jens Christensen*, »barnefødt i Liigaard«, på Smollerupgaard i Estvad sogn, hvilken gård »*Christen Jensen* sidst iboede og sig øde efterlod«, men den 15/11 s. å. udstedte Anders Pedersen Brønndorff på »Estvadgaard« mod en indfæstning på 7 mark »eller fornøjelig Arbejde derfor« et fæstebrev til *Thomas Nielsen Smed*, »barnefødt i Kisum«, på det gadehus smst., som hans fader *Niels Jensen Smed* »ibor og formedelst Alderdom og Svaghed quitterede«.
235. *Erik Pontoppidan*: Den Danske Atlas. Tomus V, 2. Bind, 1769. Pag. 814.
236. Se note 82.
237. Jvf. note 2, pag. 520.
238. Rentekammerets ekspeditionsprotokol nr. 1, pag. 152, samt Aalborg og Viborg stifters renteskriverkontors kopibog over kgl. resolutioner 1699. Endvidere Rentekammerets deliberationsprotokol nr. 42, pag. 175.
239. *A. Thiset* og *P. L. Wittrup*: Nyt dansk Adelslexikon. 1904. Pag. 51. Som omtalt (se Skivebogen 1970, pag. 98) viste *Anders Pedersen Brønndorffs* segl en mod heraldisk højre (d.v.s. mod venstre for beskueren) opspringende løve, medens broderen *Severin Pedersen Brønndorffs* våben bar en løve, der sprang mod venstre (d.v.s. mod højre for beskueren).
240. I almindelighed nævnte pastor *Laurids Jensen Holst* i Estvad (1689-

- 1724) i kirkebogen kun pigerne på Estvadgaard ved deres navn samt huslige stilling i stue, fadebur, køkken og bryggers, men da fadeburspigen *Maren (Pedersdatter)* i 1717 (2/5) stod i begreb med at ville gifte sig med ladefogden *Morten Jensen*, der havde været på gården fra ca. 1714, blev hun straks tillagt prædikaten »ærbaarne«. Parrets trolovelse fandt sted 30/5 1717, og vielsen blev forrettet i Estvad kirke 11/7 s. å. Deres søn *Peder Mortensen* (døbt i Estvad 6/7 1727, b. i Sevel 10/2 1799) blev gift med *Inger Madsdatter* (døbt i Sevel 1/1 1731, b. i Sevel 23/10 1796) fra Stenholm (Sevel sogn), hvilken gård deres søn *Morten Pedersen* (født ca. 1754) 4/5 1786 efter faderen fik i fæste af Estvadgaards kloster, men som han 1818 i stor armod måtte forlade. Jvf. Estvadgaards fæsteprotokol 1719-1818, fol. 309-310.
241. Med fuldmagt af 16/4 1698 fra Lergravs ejere, madame *Inger Eriksdatter*, salig assessor *Anders Simonsens* enke, i Kristiania og hendes svogre præsidet *Hans Must* og tolder *Hendrich Lachmann* smst., oprettede deres fuldmægtig, senere herredsfoged i Skast herred (Ribe amt), *Christen Andersen Bigum* »paa Lergrav« den 14/5 s. å. en kontrakt (tgl. på Viborg landsting 27/5 1698) med »ædle Sr. *Bent Müller*« på Refstrup (Gadbjerg sogn, Tørrild hered) om salg af gården til samme, som ved skøde af 13/2 1699 (tgl. på V.1. 28/5 1699) fra ejerne mod 7700 rd. i købesum fik Lergrav (Hk.: 40-4-0-0) med underliggende bøndergods (Hk.: 225-4-2-2¹/₂). Gården var 1705 forpagtet til *Arent Jensen*, medens *Bent Müller* samtidig holdt stutteri på samme. Han døde på Lergrav 2/1 1716, hvorefter hans enke *Birgitte Sophie Blome (Blom)*, der var fra Refstrup, solgte gården til *Niels Ibsen* på Tviskloster og købte 1721 Store Stoubæk i Aulum sogn. Hun døde i Aaby i samme sogn 27/10 1736.
242. *Andreas Mikkelsen Lund* overtog 1/1 1719 amtsforvaltertjenesten ved Hald og Skivehus amter efter *Christian Moinichen*. Jvf. *Henry Bruun*: Danmarks Amtsforvaltere 1660-1848. 1919. Pag. 42-43.
243. Nørre, Harre, Rødding og Hindborg herreder samt Aasted og Krejbjerg birker og øen Fur blev sammenlagt 26/11 1687, og fra denne dato fungerede *Poul Fabricius* som herredsfoged over de sammenlagte jurisdiktioner. Han var tillige byfoged i Skive, hvor han døde 1735 (b. 3/3 d. å., 81 år gl.). Datteren *Ellen Mette Fabricius* (b. i Hylke (Vor herred) 18/11 1777) blev 16/6 1735 gift i Skive med *Peder Dorschæus* (b. i Skive 6/4 1758), som fra 1732 havde overtaget svigerfaderens hverv.
244. *Laurids Christensen* i Glattrup fik 8/3 1717 bevilling (Kronens Skøder. III. Pag. 599 f.) til for sig selv, sin hustru og sine livsarvinger, den ene efter den anden, at overtage Hagebro mellem Hald og Lundens-Bøvling amter og til dens vedligeholdelse at oppebære bropenge af de vejfarende. For bedre at kunne føre tilsyn med broen fik han endvidere lov til at holde kro og værtshus på stedet med ret til selv at brygge øl og brænde brændevin. I indfæstning skulle han betale 30 rd. og af kroen årligt 6 rd. 4 mark foruden skatterne af broens hartkorn (2-7-3-2).
- Laurids Christensens* søn *Jacob Lauridsen*, der 1742 skrev sig som »*Jacob Lauridtsen Korning*« (Viborg Landstings sk.- & pantepktl. 19/12 1742), overtog ved bevilling af 8/8 1732 broen og kroen efter faderen, og da *Jacob Lauridsen* døde, fik *Poul Pedersen*, som giftede

sig med hans enke, 9/3 1751 forgængerens bevilling (Kronens Skøder. V. Pag. 360). Kroholdet blev dog nedlagt 7/12 1778, da det ikke var blevet brugt »med nogen Udsalg af de til Krohold henhørende Varer« (Hald og Skivehus amters kontributionsregnskaber 1783. Bilag), og i folketællingen 1/7 1787 nævnes *Jens Pedersens Schaltz* i »Hagebroc Huus« (Vridsted sogn) da også kun som »Bromand« samtidig med, at han tillige var »Bonde af 1/3 Gaard i Egebjerg« (Vridsted sogn). Se note 287 (slutning).

Da Laurids Christensen 1717 blev bromand og kromand ved Hagebro, efterfulgte han i denne stilling *Lars Jensen Klocher*, søn af *Jens Klocher* i Ribe, der dog ikke synes at have haft nogen bevilling. Dette var derimod tilfældet med *Peder Madsen Møller*, der på grund af, at han tilbød på egen bekostning at opbygge den øde bro (Jvf. Skivebogen 1970, pag. 76-77), 24/4 1700 fik tilladelse til at oppebære bropenge af de vejfarende til broens vedligeholdelse og endvidere fik lov til at bygge et hus ved broen og deri holde værtshus (Kronens Skøder. III. Pag. 315). Han udstedte 9/4 1701 i Hanbjerg præstegård et pantebrev på 100 rd. (tgl. på Viborg landsting 22/6 1701) til *Christen Linde* (den yngre, 1664-1723) til Volstrup, hvilket beløb skulle anvendes »til min Bygnings Fortsætning«. I pantebrevet omtaler han også den »nu opsat(te) Bro samt Brohus (på Haderup sogns side af Skive-Karup å), jeg nu iboer, saavel som den videre Bygning, jeg der paa Stedet agter at opsætte«. Hvor langt *Peder Madsen Møller* nåede med sit forsæt, er ikke oplyst, men i 1705 nævnes *Lars Jensen Klocher* som kromand ved Hagebro. Han fæstede dette år *Christen Jensen* og hustrus forladte og ubeboede Hagebrobol (Haderup sogn), og det siges da om ham, at han »holder Kroehuus paa Landevejen« (Lundenæs og Bøvling amters ekstraskatteregnskaber 1705). Han blev den 29/9 1716 gift (trolovet i Hanbjerg præstegård 14/8 s. å.) i Hanbjerg kirke med hanbjergpræsten (1695-1735) *Thomas Henriksen Nyboe's* steddatter *Anna Cathrine Christensdatter Holgaard*, datter af den i 1695 afdøde pastor *Christen Pedersen Holgaard* i Hanbjerg (1657-1695) og søster til degnen *Peiter Christensen Holgaard* (b. 21/9 1729) i »Kobberholt« (Hanbjerg sogn). Efter sit giftermål flyttede *Lars Jensen Klocher* til Store Tingskov i Hanbjerg sogn, hvor en søn *Jens* blev hjemmedøbt 31/3 1722. Barnet blev dog allerede den 31/5 s. å. begravet på Hanbjerg kirkegård, og godt 2 måneder efter fandt faderen den 12/7 1722 sit sidste hvilested smst. Se Skivebogen 1921, pag. 139-144 samt do. 1934, pag. 83.

245. I *Anders Pedersen Brønsdorffs* skøde, dateret Estvadgaard 2/4 1724 (tgl. på Viborg landsting 26/4 1724), til sønnen *Peder Andersen Brønsdorff* på halvdel af Eskjær hovedgård m. m. skriver han, at han og sønnen har været »fællesbunden i Eskier Hovedgaard« m. m., »af hvilken mig efter min afdøde Søn *Lauritz Brønsdorff* den halve Part er tilfalden, den anden halve Part min Søn *Peder Brønsdorff* efter sin salig Morfader *Eiler Eilersen Holm*, som boede og døde paa Høgholt, er ejende og arveligen tilhører efter Skiftebrevets Formel- ding af Dato Høgholt 13/3 1704«.
246. *Peder (Andersen) Brønsdorff* fik 6/5 1715 kgl. bevilling til, at han og *Henrikke Sofie Bugge* måtte komme i ægteskab sammen på trods af, at de var »nær Søkende Børn« (Jyske Registrer 24, 535. nr. 69).

Peder Andersen Brønstorffs moder *Kirsten Eilersdatter Holm* (gift med *Anders Pedersen Brønstorff*) var et søskendebarn til *Henrikke Sofie Bugge*, idet hendes moder *Kirsten Lauridsdatter Bugge* (gift med *Eiler Eilersen Holm*) var en søster til *Henrikke Sofie Bugges* fader *Henrik Lauridsen Bugge* (gift med *Beate Sophie Hansdatter Holst*, der efter *Henrik Lauridsen Bugges* død giftede sig 2. gang med *Anders Pedersen Brønstorff*). Den 14/5 1715 fik Peder (Andersen) Brønstorff kgl. bevilling til, at han og *Henrikke Sofie Bugge* måtte vies uden trolovelse og lysning hjemme i huset af hvilken præst, de dertil kunne formå (Jyske Registre 24, 536. nr. 72).

Buggeslægten i Vendsyssel stammede formentlig (Jvf. note 59. Do. 1890. Pag. 134 ff. og *P. C. Bondesen*: Slægten Bugge i Danmark og Norge. 1891. Pag. 18-19) fra *Bugge Nielsen* til Hænet (Tøndering sogn, Harre herred), der ved forliget i Kiel 10/1 1332 mellem kong *Kristoffer II.* og den holstenske *Grev Gert* stod på sidstnævntes side, og som senere blev dræbt ved Lyby kirke af *Erik Brune (Banner)* til Sønder-Elkjær (Sulsted sogn, Kjær herred). Bugge Nielsens søn, den kendte *Niels Bugge* til Hald, som 1359 blev dræbt ved Middelfart, skulle da være 6-tipoldefader til ridefogden *Laurids Madsen Bugge* på Høgholt (Se note 228), hvis børn i ægteskab med *Margrethe Lauridsdatter* var omtalte *Kirsten Lauridsdatter Bugge* og *Henrik Lauridsen Bugge*.

Eiler Eilersen Holm (født i Göteborg 1628, død på Høgholt 1706) var søn af guldsmed *Eiler Holm* i Aalborg (b. smst. 3/11 1653). Ved sit gistemål 1671 med *Kirsten Lauridsdatter Bugge* var han ridefoged på Odden (Mygdal sogn, Vennebjerg herred), men samtidig havde han forpagtningen af denne gårds ladegård Stensbæk (Bindslev sogn, Horns herred), hvor han boede. I 1677 købte han Eskjær (Mosebjerg sogn, Horns herred) og 1687 Høgholt (Hørnsted sogn) i samme herred. Den 8/9 1702 fik han kgl. bevilling til selv at måtte skifte med sine børn (Jyske Registre 21, 488. Nr. 92), og i 1704 stiftede han efter sin hustrus død et legat til de fattige og skolens underhold (Jyske Registre 31, 61. Nr. 55). *Beate Sophie Holst* var datter af ridefoged *Hans Pedersen Holst* på Asdal (Asdal sogn, Vennebjerg herred), der ved sit ægteskab 1665 med *Anne Jørgensdatter Hald* (død 1728) boede på Rugtved i samme sogn (Se: *C. Klitgaard*: Optegnelser om Vendsysselske Præstefamilier før ca. Aar 1700. 1945. Pag. 255). Efter hans død giftede *Anne Jørgensdatter Hald* sig med forpagter *Peder Jensen* (død 1713) af Vorgaard (Vor sogn, Dronninglund herred), der 1688 ved indførsel blev ejer af Bøgsted (Asdal sogn).

247. Aalborg og Viborg Stifters Renteskriverkontors kommuniserede kgl. Resolutioner og Reskripter. 1744. Nr. 14,

248. Sammen med ridefogden *Peder Kjeldsen* og en af pigerne fra Estvadgaard foruden præstekonen *Susanne Eriksdatter Brunov* fra Estvad, *Hans Jørgensen Meyland* og hustru fra Nørkjær »og mangfoldige andre« var *Heinrich Severin Brønstorff* 29/3 1714 nærværende i degnen *Jens Villadsens* hus i Brøndum, da dennes datter *Berethe Jensdatter* blev trolovet med *Peder Povelsens* søn *Povel Pedersen* fra Primdal i Rønbjerg sogn. Vielsen fandt sted i Brøndum kirke 24/6 1714 »i en meget anseelig og folckerig Forsamling«. Povel Pedersens svigerfader *Jens Villadsen* døde i Primdal og blev begravet i Røn-

- bjerg 23/5 1723, 72 år gammel.
249. *Christen Krog*, der sidste gang nævnes som præceptor på Estvadgaard 15/7 1715, er muligvis identisk med *Christian Nielsen Krog* (f. i Thisted 3/8 1676, b. i Aalborg 18/7 1743), der 21/7 1713 af kongen blev beskikket til hospitalspræst i Aalborg (Jyske Registre 24, 297. Nr.88) efter *Thomas Hansen Splid* (b. i Aalborg 9/5 1713), og som 17/4 1714 i Aalborg ægtede *Anne Christensdatter Holst* (f. ca. 1683, b. i Aalborg 1/10 1751).
250. Jyske Registre 26, 374. Nr. 71.
251. *Kristine Jacobsdatter Brønsdorff* døde 1768 (b. i Selde 19/3 d. å.) hos sin datter *Anne Christine Øllegaard Hvas* (1733-1783) på Kjeldgaard i Salling, der 21/3 1755 smst. havde ægtet *Rasmus Stiernholm* (1712-1777), søn af *Herlov Stiernholm* (købte Kjeldgaard 1709, adlet 3/11 1747, død 1759) til Kjeldgaard, der ved en skiftesamling 21/1 1756 blev udlagt til ham. *Kristine Brønsdorffs* mand *Jens Madsen Hvas* var af bondestand og født i Tebstrup (Haslum sogn, Galten herred) 11/4 1684 Efter salget af Tulsted 1755 (se note 210) var han og hans hustru flyttet til Kjeldgaard, hvor han døde 1765. Hans broder *Mads Vognsen Hvas* (f. ca. 1686, død hos sønnen, pastor *Jens Madsen Hvas*, i Durup præstegård i Salling 17-18/7 1770), der 1743-1754 havde ejet Tustrup (Fræer sogn, Hellum herred), var i sit ægteskab med *Ingeborg Marie Jensdatter Tved* fader til den kendte *Jørgen Hvas* (f. på Ulstrup (Sønder-Vinge sogn, Middelsom herred) 1729, adlet 5/6 1761 under navn af *Hvas de Lindenpalm*, død på Williamsborg (Daugaard sogn, Hatting herred) 1782), der 26/4 1757 på Kjærgaardsholm havde ægtet skomagerdatteren *Maren Jørgensdatter Loss* (f. i Horsens 1721, død på Williamsborg 1778), enke efter *Christen Linde* (1720-1756), og ved dette giftemål blev ejer af Tirsbæk med Bryskesborg (fra 1775 kaldet Williamsborg) ved Vejle, Kjærgaardsholm, Landting med Nygaard og 3/14 af Stubbergaard foruden en del strøgods. *Jørgen Hvas'* broder *Peter Christian Hvas* (f. på Ulstrup 1732) blev 28/6 1760 gift i Farstrup (Slet herred) med *Maren Loss'* søster *Mette Cathrine Jørgensdatter Loss* (f. i Horsens 1724), enke efter forpagter *Christen Olufsen Fløy* (1705-1757) på Hornsgaard (Farstrup sogn), som hun havde ægtet 1748, og som ved skøde af 12/1 1751 (tgl. på Viborg landsting 27/1 1751), da han var fuldæggt ved Kjærgaardsholm og Landting, fra omtalte *Christen Linde* (søn af *Niels Linde*; se Skivebogen 1970, pag. 109) var blevet ejer af Kjærgaardsholm samt den del af Landstings ejendom, der lå nord for »Kiellerup Waad« (bl. a. »Hedehuset eller nu Grønholm kaldet«), foruden 3/14 af Stubbergaard med underliggende strøgods i Sevel sogn, hvortil kom »Wiisholm« (*Jens Jensen*. Hk.: 3-5-3-1) i Ramsing sogn og »Markhuset« (*Pejttter Nielsen Svensk*. Årlig landgilde: 3 rd. 2 mark) i Volling sogn. Året efter, 6/6 fik *Christen Linde* dog det hele tilbage igen.
- Jørgen* og *Peter Christian Hvas'* søster *Marie Anne Hvas* (f. 1721, død i Viborg 1778) giftede sig ca. 1743 (det ældste barn, datteren *Mette Marie Bruun*, blev døbt i Viborg Graabrødre kirke 8/11 1743) med *Mathias Clausen Bruun* (se note 220), der 29/10 1735 havde fået kgl. bevilling til at være prokurator for alle over- og underretter i Nørrejylland (Jyske Registre 29, 571. Nr. 191), og som tillige var

forpagter af hovedgården Randrup (Vinkel sogn, Middelsom herred). Han var »en snild og begavet Prokurator og en seig Lovtrækker« (Se: *H. Hjorth-Nielsen*: Danske Prokuratorer med kongelig Bevilling 1660-1869. 1935. Pag. 60), der senere kom til at spille en rolle i Estvadgaards historie. Den 14/8 1739 fik han bestalling på tillige at være landfiskal i Viborg stift (Jyske Registre 30, 596. nr. 142) med den opgave at våge over retstilstanden i stiftet (se anordningen om landfiskaler af 31/7 1739). Stillingen gav ham lejlighed til at kende forholdene i en vid kreds, og han benyttede denne adgang til at købe og afhænde mindre jordegods omkring i provinsen (Se Skivebogen 1917, pag. 126-127). Ved skøde af 19/4 1751 fra *Christian Gerhardt Neve* kom han således i besiddelse af Vordegaard (Vorde sogn, Nørlyng herred), og den 4/5 1759 fik han af *Mathias Opitz*, der 1749-1758 ejede Lergrav i Aulum sogn og 1777-1779 Kjærgaardsholm, skøde på ca. 11 tdr. hartkorn i Resen sogn (Fjends herred). Ved det sidstnævnte køb var han just den 16/2 1759 blevet udnævnt til højesteretsadvokat og flyttede da til København, hvor han døde 1770 (b. i Helligaands kirke 2/11 d. å.).

Se: F. Hvass: Samling af Meddelelser om Personer og Familier af Navnet Hvas. Anden Del (1864), pag. 47 ff. og do. Femte Del (1890), pag. 394-395.

Nb! *Jens Hvas*, forpagter og ridefoged på Østergaard i Salling 1729 (se note 210), var ikke identisk med ovenfor omtalte Jens Madsen Hvas, men søn af kapitelskriver *Jens Andersen Hvas* og hustru *Karen Frandsdatter* i Aarhus.

252. *Anne Marie Koch* og *Lisbeth Koch* er muligvis identisk med *Laurids Jensen Koch* (b. i Hjardemaal 9/2 1691, 37 år gammel) og hustru *Anne Sørensdatter Guldagers* døtre *Anne Marie* (f. ca. 1685) og *Elisabeth Sophie* (f. ca. 1686) fra Oddersbøl (Hjardemaal sogn, Hillerslev herred). Efter troløvelse 16/11 1714 ægtede *Anne Marie Koch* 16/12 s. å. i Estvad kirke »velførnemme Karl« *Michel Rhodevald*, der var født i Reval, og som 9/10 1714 havde fået borgerskab som kobbersmed i Viborg. Se *Otto von Spreckelsen*: Viborg Bys Borgerbog 1713-1860. 1955. Pag. 3, nr. 15.
253. Hald og Skivehus amters ekstraskatteregnskaber 1710-1714. Bilag.
254. Jyske Registre 24, 262. nr. 34.
255. Podemestre (Urtegaardsmænd, gartnere) ved herregårdene var ikke ualmindelige i 1600- og 1700-tallet (Se *Johannes Tholle*: Danske Gartnere. 1927. Pag. 68 ff.). Fra klostrene havde podekunsten bredt sig til slottene og herregårdene, og adskillige »Podere« forsøgte sig rundt om i sognene. I 1658, 1666 og 1671 hører man henholdsvis om *Lorentz Puoder*, *Søren Rimboltzen Puoder* og *Markus Poeder*, på Estvadgaard, og i listen over kop- og kvægskatten 1686 nævnes også en »Poeder« på Stubbergaard. Navne som *Peder Poeder* i Ejsing sogn 1677, *Peder Poder* i Ugelsø i Ryde sogn 1705, *Søren Poder* i Gadegaardshus i Sevel 1707, *Christen Poeder* i Aal i Sahl sogn 1727 og »en tyske Mand, navnlig *Streben*, som har været Gartner, men bruger det ej hos os«, i Hajslund i Borbjerg sogn 1743 røber, at podekunsten fra herregårdenes områder efterhånden var ved at finde ud til almuenes gårde og huse. *Jochum Friderich Voss* (født »bey Güstrow« i Mecklenburg ca. 1665) blev udlært som gartner i den her-

tugelige lyst- og køkkenhave i Güstrov, men lod sig ca. 1692 hverve som rytter i den danske hær (Se: Rentekammeret 13, 45 og do. 2215, 143. Folio 240), efter hvilken tjeneste han vendte tilbage til sit erhverv, idet han 10/7 1713 fik borgerskab som podemester i Aarhus og døde som gartner ved Ryumgaard (Sønderhald herred) 9/11 1751. I sit ægteskab med *Kirsten Nielsdatter* (død i Aarhus 1715) blev han fader til *Hoffmann Friderich Voss* (døbt i Aarhus domkirke 12/7 1711), der 1741 nævnes som podemester ved Rydhave. Han boede i Katholm hus i Hanbjerg sogn og havde 24/10 1738 i Ryde kirke ægtet *Karen Christensdatter* (død i Øster Provstgaard i Vejrum sogn 1794, 82 år gl.), søster til *Christen Christensen Jedskou*, der 1743 var forpagter af den del af Stubbergaard, som ejedes af majorinde *Birgitte Sophie Sehested* til Rydhave.

Af *Hoffmann Friderich Voss* og *Karen Christensdatters* børn opholdt *Christian Hoffmann* (f. i Katholm hus, døbt i Hanbjerg 7/10 1742, død i Viborg (S) 28/10 1819) sig 1768 og 1772 hos baron *Werner Rosenkrantz* på Krabbesholm og blev 1770 beskikket til birkedommer og skriver ved Resen birk, hvilket embede han på grund af dets ringe indkomster frasagde sig 1777. Den 16/4 1779 fik han bevilling (Jyske Registre 42, 467. nr. 127) til at være prokurator for alle over- og underretter i Nørrejylland og boede da på baron *Werner Rosenkrantz'* gård Villestrup (Astrup sogn, Hindsted herred). Ved skøde af 21/2 1784 (tgl. på Viborg landsting 20/6 1784) blev han ejer af Nørremølle ved Viborg og giftede sig 29/6 s. å. i Kristrup præstegård (Sønderhald herred) med *Maren Pedersdatter Ring* (død i Nørremølle 27/4 1797, 44 år gl.), datter af *Peder Pedersen Ring*, der 1787 boede som 74-årig enkemand i Nørremølle, hvor han døde 1794. Efter hustruens død solgte *Christian Hoffman* 1800 Nørremølle og boede siden i Viborg.

Christian Hoffmanns broder *Friderich Hoffmann* (f. i Katholm 22/3 1745, død i Provstgaard i Vejrum sogn 22/3 1816) blev ved sit giftemål 21/10 1774 med *Anne Kathrine Henrichsdatter*, enke efter *Laust Poulsen* (b. i Vejrum 16/12 1773, 44 år gl.), i Øster-Provstgaard, hvor han tjente, ejer af denne gård (Hk.: 4-2-0-2), som han 2/10 1806 fik bevilling til at sammenlægge med Vester-Provstgaard i samme sogn (Hjern herred). Hans hustru døde i Provstgaard 18/1 1812.

En tredje broder *Niels Hoffmann* (døbt i Borbjerg 25/3 1751, druknede i Aarhus å 6/12 1805. Se note 44. 4. række. II. Pag. 176) opholdt sig 1774 på Skivehus og var forvalter på Constantinsborg (Ormslev sogn, Ning herred), da han den 9/2 1781 ved huskopulation »om Aftenen« ægtede salig *Thomas Nicolaj Gimlinges* enke *Ellen Jensdatter Bødker* (b. i Harlev 25/7 1812) i Harlev mølle (Harlev sogn, Framlev herred), som hun ejede og var samtidig også ejer af Harlev kirke. Som kirketieendeejer lod *Niels Hoffmann* 1787 trætavlen fra 1587 i Harlev kirke over *Genete Jacobsdatter Cragengelt* (»Den skotske Kvinde paa Tjele«), der døde på Harlevholm 1567, opmale og staffere. (Se note 44. 4. Række. II. Pag. 175, samt Aarhus Stifts Aarbog 1915, pag. 134).

De 3 brødres søster *Johanne Hoffmannsdatter* (f. i Katholm hus, hjemmedøbt 8/10 1743, død i Hjelm mølle (Sevel sogn) 31/8 1794. »En retsindig, stille og godgjørende Kristen«) var i flere år på Ryd-

have, inden hun 13/8 1778 i Ryde kirke ægtede møller *Christian Larsen* i Hjelm mølle, hvor han var født ca. 1741, og hvor han døde 20/5 1789. Han var søn af møller *Lars Christensen* (f. i Hjelm mølle, døbt i Sevel 5/6 1707, død i Hjelm mølle 1749-1758) og hustru *Dorthe Christensdatter* (f. ca. 1715, død i Hjelm mølle, b. i Sevel 7/5 1775) i Hjelm mølle og broder til møller *Jens Larsen* (f. i Hjelm mølle ca. 1750, død i Lyby mølle 6/10 1816) i Lyby mølle (Grønning sogn) (Se Skivebogen 1923. Pag. 68), der ca. 1773 havde ægtet *Anne Jacobsdatter* (f. ca. 1737, død i Lyby mølle 17/7 1816) smst., enke efter møller *Laurs Christensen*, der ved skøde af 5/5 1772 (tgl. på Viborg landsting 6/5 1772) for 1800 rd. havde købt møllen af prokurator *Peder Lund* i Skive.

Christian Larsen og Johanne Hoffmannsdatters søn *Hoffmann Christiansen* (f. i Hjelm mølle 1/5, døbt i Sevel 20/5 1781, død i Hjelm mølle 11/10 1837) blev 30/4 1802 gift i Sevel kirke med husholdersken på Stubbergaard *Anna Villadsdatter* (f. 1766 i Brøndum (Kb. mangel), datter af *Villads Jensen Smed* (1720-1788) og hustru *Maren Vistsdatter* (1727-1790), død i Hjelm mølle 15/11 1836. Hendes søster *Maren Villadsdatter* (f. ca. 1761) døde som indsidder i Hjelm mølle 20/2 1830). I ægteskabet fødtes døtrene *Johanne Hoffmannsdatter* (f. i Hjelm mølle 1806, død i Trevad mølle 11/10 1827) og *Maren Hoffmannsdatter* (f. i Hjelm mølle, hjemmedøbt 29/4 1808, død uforløst i barselseng i Trevad mølle 29/11 1843), af hvilke førstnævnte 27/9 1825 blev gift i Sevel kirke med møller *Jens Pedersen* i Trevad mølle (f. i Trevad mølle, hjemmedøbt 17/11 1796. Se Skivebogen 1925. Pag. 86 ff.), hvor hun døde 11/10 1827, efter at hun den 24/6 s. å. havde født datteren *Ane Marie Jensdatter*. Denne datter opholdt sig hos fasteren *Ane Marie Pedersdatter* og dennes mand sognefoged *Jens Christensen Goul* i Hem, da hun 1/6 1849 i Hem kirke blev gift med den 30-årige gårdejer *Jens Christensen Lønborg* i Brøndum.

Efter Johanne Hoffmannsdatters død ægtede Jens Pedersen 3/10 1828 i Sevel kirke hendes søster *Maren Hoffmannsdatter*, som efter Jens Pedersens død 12/2 1838 den 21/4 1839 giftede sig i Vridsted kirke med *Esker Christensen* (f. i Nørre Ducholm (Sevel sogn), hjemmedøbt 3/10 1807, død i Trevad mølle 28/4 1859). I dette ægteskab fødtes sønnerne *Jens Espersen* (f. i Trevad mølle 9/1 1840) og *Christen Espersen* (f. i Trevad mølle 28/11 1840, død i Trevad 26/9 1931), der som drenge (1850) i daglig omgang bl. a. havde den fra *Jeppe Aakjærs* digtning så kendte *Johannes Villadsen* (f. i Sebstrup (Sevel sogn) 4/7 1819, død i Aakjær 20/7 1903), som på den tid tjente i møllen. De beretninger om hin tid i Trevad mølle, som »Gammel Johannes« mange år senere fortalte den unge *Jeppes* Jensen (Aakjær), synes i adskillige tilfælde at have bundfældet sig i Aakjærs litterære produktion. Jens Espersen blev aldrig gift. Han omkom en vinternat (24/1) 1893 på heden mellem Vridsted by og Egebjerg, hvor hans lig fandtes 7 dage senere, og det blev således broderen *Christen Espersen*, der alene kom til at føre slægten videre. Han ægtede 8/3 1867 i Kobberup kirke *Cathrine Marie Sophie Heesche* fra Søby mølle, hvor hendes fader *Jacob Heesche* og stedmoder *Marie Ernestine Elise Gramkou* (f. ca. 1816 i Mecklenburg, enke efter mølleforpagter *Fri-*

derich Richter i Klagsmølle (Hornborg sogn, Nim herred)) var forpagterfolk. *Jacob Heesche* (f. i Neukirchen mellem Eutin og Lütjenburg i Holsten ca. 1801) var i november 1842 sammen med sin 1. hustru *Cathrine Sophie Charlotte Danielsen* (f. i Sülfeld vest for Oldesloe ca. 1823) fra Itzehoe som forpagterfolk kommet til Vrigsted mølle (Vrigsted sogn, Bjerger herred), og her blev datteren *Cathrine Marie Sophie Heesche* født 9/5 1843 som ægteparrets første barn. Hun døde i Trevad mølle 1/1 1878, men først 53 år efter fandt den gamle »Kræn Møller« sit sidste hvilested ved hendes side på Vrigsted kirkegård.

Se *Sophus Rasmussen*: »Fra den gamle Mølle« i Skive Folkeblad 26/11 1926 og do. 27/11 1930.

256. *A. P. Tuxen* og *H. W. Harbou*: *Magnus Stenbock og hans Hær i Dansk Fangenskab 1713-1719* (Bidrag til den Store Nordiske Krigs Historie. Udgivne af Generalstaben. Bind V. 1915. Pag. 328-329) og *K. C. Rockstroh*: *Udviklingen af Den nationale Hær i Danmark i det 17. og 18. Aarhundrede*. III. Bind. 1926. Pag. 54-55.
257. Den 26/5 1718 blev »en svensk Fange, navnlig *Carl Anderson*« begravet på Balling kirkegård, og den 26/11 1719 nævnes *Johan Christensen Svensk* på Rydhave, hvilken nok er identisk med den *Johan Svensker*, som boede i Bojhuset i Bjert (Sahl sogn) og henholdsvis 1728 og 1729 fik børnene *Hans* og *Lisbeth* døbt i Sahl kirke. Den 9/6 1720 udlagde *Inger Pedersdatter* »en Suensk, nafnlig *Suend Anderson*«, i Ryde kirke som fader til hendes datter *Maren*, som blev begravet i Sahl 28/7 1720, og kirkebogen meddeler da, at faderen »var en Svensk«.
- Lars Gammel* boede i Tastum (Kobberup sogn) 1743. Han var »en meget fattig Gadehusmand af de svenske, fusker paa noget Maleri, som han selv har lært sig, men tjener lidet eller intet dermed« (*Hald* og *Skivehus* amters ekstraskatteregnskaber 1743). »*Gregers Olesen Svenske*« (f. ca. 1671, begravet i Gammelstrup 22/5 1746) blev 25/10 1716 gift (trolovet 12/7 1716) med *Bodil Jeppesdatter Gade* i Gammelstrup. Dette ægtepar har nu talrige efterkommere i Fjends herred og andre steder. Se *Skivebogen* 1958, pag. 56 ff. og do. 1959, pag. 28 ff.
258. Den 16/12 1719 blev *Hans Michael Stempel*, født i »Nortlingen i Sachsen«, der havde været rytter i generalmajor *Christian Rantzau*s regiment, trolovet i Estvad præstegård med *Margrethe Jørgensdatter* fra Viborg, og den 25/10 1722 havde den tidligere korporal *Jacob Krøger* i Estvad sin datter i Estvad kirke.
259. Den 6/5 1707 blev korporal *Jørgen Michelsens* datter *Sophia Øllegaard* døbt i Estvad kirke, og blandt fadderne var korporal *Anders Olesen* i Estvad. »Korporal ved Landmilition« *Svenning Pedersen*, der 1720 nævnes som »Sergiant«, blev 11/8 1715 i Estvad kirke udlagt som fader til *Helle Girjalsdatters* søn *Peder* fra Kisum, og *Gregers Pedersen* »ved Landmilition« nævnes 16/2 1716 som fader til *Dorthe Nielsdatters Munchs* datter *Mette* i Estvad. En afdanket rytter ved navn *Jens Jensen*, der var født på Mors ca. 1662, blev 17/5 1722 begravet på Rønbjerg kirkegård, og grenadér *Niels Kortborg* (måske fra Kortborg i Staby sogn) ved major *Christian Julius Löseckes* kompagni i Hindborg og Rødding herreder blev 3/12 1724

- gift i Estvad kirke med *Malene Davidsdatter*. Ægteparret kom til at bo i Estvad, hvor sønnen *David* blev døbt 11/3 1725. En rytter *Friderich Kiolds* fra Skanderborg, hvis kone gjorde barsel i Estvad, fik 3/3 1726 sin søn *Hans Pejter* døbt i Estvad kirke.
260. Af *Jens Jensen Dyngbys* børn: *Anne* (f. 1708, død s. å.), *Peder* (f. 1710), *Anne* (f. 1713) og *Maren* f. 1716), alle døbt i Estvad, blev datteren *Anne Jensdatter Dyngby (Dyndbo)* 4/11 1713 båret i kirken af *Susanne Eriksdatter Brunov*, men præstekonen tænkte hin dag næppe på, hvilken frygtelig skæbne, der ventede hendes lille gudbarn, der senere som halvgammel pige kom til at bo i et lille hus i Bleværkjær i Hvidbjerg sogn (Hindborg herred). Her vogtede hun om sommeren Hvidbjerg Holmgaards kreaturer, medens hun om vinteren gik rundt og bad om lidt i Guds navn. Natten mellem den 7. og 8. juli 1743 stak hun i sindsforvildelse ild på *Peder Jacobsens* gård i Hvidbjerg by for at hævne sig på gårdmanden. Han havde usandfærdigt beskyldt hende for ved nattetide at malke hans køer i stalden, hvilken usandhed han senere måtte vedgå, og tillige havde han samme nat mishandlet hende med en tøjrkølle i hendes eget hus ude i køret. Ilden i hans gård blev slukket, inden der skete større skade, men for dette forsøg på mordbrand blev »An' Dyndbo« den 21/8 1743 på Viborg landsting dømt til »at have forgjort sin Hals, Hovedet fra Kroppen med en Økse at fraskilles og Kroppen brændt«. En tidlig fredag morgen den 14/2 1744 faldt hendes hoved da for bøddeløksen på Bostrup Tinghøj i Lyby sogn. I folketraditionen forblev græsset på hendes grav i heden, et stykke sønden for højen, grøn både vinter og sommer som et tegn på hendes uforskyldte straf. Se Skivebogen 1934, pag. 33 ff og do. 1911, pag. 106.
261. Samlinger til jydsk Historie og Topografi. 2. Række. I. Bind. Pag. 82-104.
262. Se Skivebogen 1922, pag. 31.
263. Af andre vendelboer, der på samme tid kom til egnen, kan nævnes *Børge Pedersen Bjæverskov* (Se Skivebogen 1970, pag. 93), der var søn af herredsskriver *Peder Jensen* og hustru *Anne Borgesdatter* på Saksager (Vrejlev sogn, Børglum herred). På mødrene side var han en dattersøn af *Børge Olesen* og hustru *Maren Bollesdatter Luxdorph i Smollerup* (Fjends herred), og som tidligere ridefoged på Aastrup (Hjørring Skt. Hans sogn) blev han den 4/6 1710 gift i Sahl kirke med *Anne Cathrine Johansdatter Dam*, en præstedatter fra Ulvborg, hvis moder *Anne Marie Mavors* (b. i Sahl 7/10 1716) som enke boede på Vinderup, hvor hendes søster *Marie Sophie Mavors* (b. i Sahl 13/11 1702) havde været gift med forpagter af denne gård *Niels Hansen Raun*. De 2 søstre var døtre af ridefoged og skriver ved Bøvling amt, senere forvalter på Ibstrup slot i Gentofte sogn, *Johan Ernst Mavors* og hustru *Abigael Jensdatter Bjørn* (søster til præsten *Ole Jensen Bjørn* (se note 138) i Thisted). *Børge Pedersen Bjæverskov*, hvis børn *Anne*, *Peder* og *Sophie* henholdsvis blev døbt i Sahl 3/8 1710, 4/10 1711 og 6/6 1713, flyttede fra egnen kort tid efter, at han den 9/7 1713 i Sahl kirke blev udlagt som fader til *Anne Iversdatter Skomagars* søn *Christen* fra Bjert, og boede 1714 på Bakken (Serreslev sogn, Børglum herred). Se pantebrev af 2/4 1714 (tgl. på Viborg landsting 15/8 s. å.) samt *C. Klitgaard: Herredsfogeder og*

- Tingskrivere i Vendsyssel fra Middelalderen til ca. Aar 1800. 1937. Pag. 68-69.
264. Jvr. Danske Lov. 3. bog, 17. kap., 1. art., stk. 34.
265. Jvf. *Hugo Matthiessen*: Snapstinget. 1946. 2. kap. («Matadorernes Opmarch»).
266. Hald og Skivehus amters ekstraskatteregnskaber 1705. Bilag.
267. Lundenæs og Bøvling amters ekstraskatteregnskaber 1705. Bilag.
268. Danske Samlinger. 1. IV. Pag. 212.
269. Gældsrevet af 2/4 1709 tgl. på Viborg landsting 17/4 s. å. Til vitterlighed: Forpagter på Estvadgaard («min kære Broder») *Jacob Pedersen Brønsdorff* samt seigneur *Laurids Christensen Vesterhof* («min kære Svoger», gift med *Anders Pedersen Brønsdorffs* søster *Dorthe (Dorthea Elisabeth) Brønsdorff* (se Skivebogen 1970, pag 93)) »til Skjerrildgaard« (Nesbager sogn, Bjerger herred).
270. Uenigheden endte med et forlig på »Aalborg Slot« 26/9 1715, men først efter en kommissionsdom i Hobro 23/3 1717 fik *Henrik Sørensen Kjærulf* den 8/4 s. å. i Viborg udstedt skøde på Linderumgaard og Egebjerg (tgl. på Viborg landsting 21/4 1717).
271. De 2 pantebrevne blev begge udstedt i Viborg 9/4 1710 og begge tgl. på Viborg landsting 18/6 s. å. Til vitterlighed: Seigneur *Henrik (Sørensen) Kjærulf* («min kære Svigersøn», se Skivebogen 1970, pag. 98) til Linderumgaard og seigneur *Lucas Andersen Nors* («min kære Fætter», broder til *Mourids Andersen Nors* (se note 162) og gift med *Anders Pedersen Brønsdorffs* hustru *Beate Sophie Hansdatter Holsts* søster *Berte Hansdatter Berg*) til Kabbel Nørlem sogn, Skodborg herred).
272. Pantebrevet af 19/4 1710 til fru *Christiane Glud* blev tgl. på Viborg landsting 13/8 s. å. Til vitterlighed *Lucas Nors* til Kabbel (se note 271) og *Henrik Kjærulf* til Linderumgaard (se note 270). I pantebrevet nævnes bl. a. det hus i Estvad by, som *Niels Pedersen* iboede og »nu beboes af *Claus Mathiasen*« (se note 220). Pantebrevet af 8/4 1711 til amtmand, brigadér *Valdemar Tønnesen Reedtz* blev tgl. på Viborg landsting 15/4 s. å. Til vitterlighed: *Henrik Kjærulf* til Linderumgaard (se note 271) og seigneur *Hans Hybertsen*, forvalter på Asdal (Asdal sogn, Vennebjerg herred). Sidstnævnte, der 1708 var ridefoged på Rosenvold (Stovby sogn, Bjerger herred) og 1710 forpagter af samme, døde 1720 (Aalborg Vor Frue kb.) som forpagter af Asdal.
273. Panteobligationen af april 1711 synes ikke at have været tgl. på Viborg landsting, men den nævnes i *Frederik Christian Rantzaus* erklæring af 9/4 1717 (tgl. på Viborg landsting 24/4 s. å.).
274. Estvadgaards fæsteprotokol 1719-1818, pag. 22. Det originale fæstebrev blev 23/1 1720 på Estvadgaard udleveret til *Hans Jørgensen (Meyland)* på Nørkjær.
275. *Herligheden* omfattede alle faste indtægter af fæstegods (landgilde, udbytte af skov, jagt, fiskeri, lyngslet m. m.), hoveri eller hoveriafløsning og visse indtægter (stedsmål, sagesald, forlov m. m.) samt myndigheden over de stavnsbundne bønder. Med herligheden fulgte pligten til at holde fæsteren i forsvar, rejse tiltale og opkræve ekstraskatter. Ved salg til selveje kunne sælgeren forbeholde sig herligheden eller dele deraf som f. eks. jagt m. m. *Bondeskyliden* var den

- skyld og landgilde, som en selvejergård kunne yde udover den på gården hvilende skyld til kronen (leding, herlighed m.m.). Kun én bonde kunne være bruger af en selvejergård, men han skulle så gøre sine medarvinger fyldest med visse landgildeydelse, den såkaldte *skæppeskyld*. Summen af skæpper i skæppeskylden var selvejergårdens bondeskyld. Bondeskylden kunne sælges, og den ejedes undertiden af borgere og præster. Solgtes bondeskylden til kronen eller en herremand, gled selvejergården over i fæstegårdenes række.
276. Skødet af 7/8 1710 tgl. på Viborg landsting 15/4 1711.
277. *Jus patronatus* bestod i rådighed over en kirkes ejendom, herlighed over kirkebetjenternes beneficerede gods og rettighed til dels at foreslå og dels at udnævne disse betjenter. *Jus vocandi* var kaldsretten, som dog næsten altid var forbundet med patronatsretten. Jvf. Dr. *Gustav Ludvig Baden*: Dansk-Juridisk Ordbog. 1822.
278. Rentekammeret 2212, 197. Pag. 373-376. Jvf. Kronens Skøder. 4. Bind, pag. 64.
279. *Olluf (Ole) Erichsen* var født i Jylland og havde tjent i hæren fra 1682. Han var med det danske auxiliærkorps i Braband og blev den 23/10 1702 såret under stormen på »Lüyc« (Lüttich, Liège). Efter hjemkomsten blev han 1704 løjtnant under oberst *Christian Fursmann* (født i Skive 1660 som søn af købmand *Christen Jensen Fursmann*. Se Skivebogen 1929, pag. 100 ff.) ved en eskadron dragoner, fra 1708 kaldet »de jyske Landdragoner«, hvorfra han på grund af sine sår blev dimitteret 1709. I 1705 købte han 2 huse i Fly by af oberst *Gregers Daa* til Hald (se Skivebogen 1922, pag. 20), og i 1717, da hans hustru var død, sad han med sine 5 små børn, som han på grund af sit svagelige helbred ikke kunne ernære, i Fly og bad om subsistensmidler (se note 128).
280. Tgl. på Viborg landsting 5/12 1714.
281. *Mette Jensdatter Seibech* var datter af *Jens Madsen* (død ca. 1700) i Mønstedgaard, som var herredsfoged i Fjends herred og i 1680'erne nævnes som ejer af omtalte gård i Fly, der gik i arv til hans børn. Af disse blev *Mette Jensdatter* gift med *Christen Knudsen* i Sejbæk (Daugbjerg sogn), der forøgede sin hustrus arvepart i gården og gadehuset i Fly ved 17/4 1696 at erhverve sig den arvepart, der var tilfaldet hans hustrus søster *Bodil Jensdatter*, gift med *Daniel Bröchman*, rytter i major *Carl Henrich Halbeys* kompagni under 5. jyske rytterregiment (oberst *Adam Ehrenreich von Prehn*). 2 år senere fik han ved skøde af 23/4 1698 også sin hustrus broder *Mads Jensen Mønstedts* arvepart i samme gods (se Skivebogen 1922, pag. 14). Efter *Christen Knudsens* død (skifte 24/9 1700) giftede *Mette Jensdatter Seibech* sig 2. gang med *Povel Arvedsen Birchfeld*, korporal ved kaptajn *David Peuckers* kompagni af Viborg stifts nationale infanteriregiment. Ægteparret boede i Sejbæk, hvor børnene *Arved* og *Kirstine Poulina* blev født, henholdsvis døbt 26/11 1702 og 2/10 1704, men i kopskattelisten 1705 betegnes »Seibech« som »øde«. Korporal *Birchfeld* omtales endnu 24/9 1709, og han er rimeligvis faldet i slaget ved Gadebusch 20/12 1712, hvor kaptajn *Peuckers* kompagni var med, og hvor netop den jyske landmilits fra Viborgeggen udmærkede sig og næsten faldt til sidste mand (se *C. F. Allen*: Trykkefrihedsselskabets Folkekalender 1844). Hans enke giftede sig derpå for

3. gang med korporal *Lorentz Carl Richter*. Foruden de omtalte børn havde Mette Jensdatter Seibech også i sit 1. ægteskab datteren *Karen Christensdatter Seibech*, der 1706 blev gift (troløvet i Mønsted 25/7 1706) med *Oluf Olufsen Drybach (Dyrbak, Dejback*; formodentlig fra Drøbak i Norge), der 18/12 1706 gav handelsmand *Niels Pedersen Lejrskov* i Skive skøde (tgl. på Viborg landsting 16/2 1707) på sin hustrus part i gården og gadehuset i Fly. Han nævnes da som korporal i kaptajn *Henrich Conrad Obenhauseus* kompagni af de jyske landdragoner. Efterslægten levede siden i Fly. Jvf. *Jeppe Aakjærs* digt »Ka' Drebbæk« fra 1899.
282. Se Skivebogen 1922, pag. 18.
283. Denne anden del af gården i Fly var fra herredsfogden *Jens Madsens* arvinger gennem giftemål, pantsætning og transporter ved skøde af 26/6 1714 kommet i *Peder Jensen Huusteds* eje (se Skivebogen 1922, pag. 14-18). Den 28/11 1703 blev denne del således pantsat for 200 rd. (tgl. på Viborg landsting 20/2 1704) til »agtbare og velfornemme« mand *Mads Jensen Bro* i Korstof (se note 174), som senere transportererede pantebrevet til *Mads Jensen Brøndum* (se Skivebogen 1970, pag. 81 ff.).
284. Tgl. på Viborg landsting 24/2 1717.
285. Et tilsvarende eksempel, men i større format, haves i Stubbergaards deling mellem en mængde arvinger efter fru *Christence Juels* død 1658 (se Skivebogen 1969, pag. 47), hvilke dele først blev samlet igen af stiftamtmand *Niels Sehested* til Rydhave 1790.
286. Præsten *Lars Tygesen* var født i Øster Vestorp i Haderup sogn ca. 1631 som søn af Ribe hospitals fæstebonde *Tyge Jensen*, og han skal hele to gange være løbet fra heste og plov på sin faders mark til Holstebro latinskole. Begge gange blev han dog hentet hjem igen, men da han forsvandt tredje gang og blev fundet i Viborg latinskole, fik han lov at blive ved læsningen og blev student 1660 (se note 138. Pag. 38, nr. 358. Jvf. Skive Folkeblad 21/5 1949). Efter ordinationen i Ribe 26/10 1673 (Sahl kb.) »hiemkom (han) til Sale til Alle Helgenis« (1/11) s. å. og begyndte sin præstegerning som medhjælper for sognepræsten *Christen Pedersen Nørkjær* (se note 2. Pag. 394), hvis datter *Karen Christensdatter* han året efter ægtede (se note 138. Pag. 100, nr. 933). Efter svigerfaderens død 8 år senere overtog Lars Tygesen embedet som sognepræst i Sahl. Han var uden tvivl en lærd mand, som dog også med interesse gik op i sine sognebørn liv og levned, hvad adskillige bemærkninger i Sahl kirkebog fra hans tid bærer vidnesbyrd om. Således skriver han f. eks. ved *Karen Jensdatters* begravelse 20/9 1691, at hun var enke efter »salig *Melchior Rasmussen*, som døde i Krigen i Skone, hvilken var lange borte i Krigen, og hun levede her hiemme ærlig hos sin Søn her i Sahl i Enkestand og hos sin Datter i Wiborg« (se også Skivebogen 1970, pag. 90). Af Lars Tygesen og Karen Christensdatters børn var *Peder Lassen Tychonius* (f. i Sahl 1687, b. i Nykøbing Mors 24/1 1748) byskriver i Nykøbing Mors 1730-1745, efter at han i krigen tid havde været skriver ved hvervningen af matroser i Hamburg (se *Chr. Vil-lads Christensen*: Nykøbing paa Mors 1299-1899. 1902. Pag. 218 f.). Mest kendt af børnene blev dog *Christen Lassen Tychonius* (f. i Sahl 17/8 1680, død i Viborg 24/12 1740), præst i Skive 1701-1727, hvor

han ægtede sognepræst *Laurids Olsen Breths* datter *Cecilie Birgitte*, og senere præst og domprovst i Viborg (se note 151. III. 1871. Pag. nr. 16. Jvf. *Julen i Skive, Salling og Fjends*. 1944. Pag. 17 ff. samt *Jul i Skive*. 1948. Pag. 11 ff.).

287. *Vistislægtens* dybe rod i Fjends herreds befolkning går tilbage til ca. 1450, da slægtens stamfader, en vis *Christiern*, må have levet. Hans søn *Westi Cristiernssen* var 9/4 1493 foged på Fjends herreds ting (*A. Heise: Diplomatarium Vibergense*. 1879. Pag. 100), og den 2/7 1496 nævnes han i samme stilling, da han denne dag optrådte som vidne på Viborg landsting (*Konrad Barner: Diplomatarium til Familien Rosenkrantz's Historie*. 1874. Pag. 189). Herredsfogderne og herredsskriverne på den tid synes alle at være født eller bosiddende på egnen, og den *Christiern Vistisszen*, boende i Sjørup (Vrove sogn), der 7/11 1515 var tingmand i en sag angående lovhævd på Bregendal i Fly sogn (pergament i Rigsarkivet), og som 1532 nævnes i »Maadgard« (*Kr. Erslev og W. Mollerup: Kong Frederik den Førstes danske Registranter*. 1879. Pag. 404), var uden tvivl *Westi Cristiernssens* søn. Sammen med herredsfogden *Christiern Christiernssen* i Sparkjær omtales *Christiern Vistisszen* 17/7 1537 som skriver på Fjends herreds ting (*A. Heise: Diplomatarium Vibergense*. 1879. Pag. 207), da herredstinget dømte, at et stykke eng, liggende i Sdr. Resen sogn »norden va tiill Aaen, kallis Offsingh Kiar«, skulle høre til Resen kirke og bruges af præsten (*Christiern Nielszen*) som betaling for fremskaffelse af vin og oblater til samme.

Selvejergården Egebjerg i Vridsted sogn, der var bygget som en tvillinggård, men dog regnedes for »én gaards eje«, må før bondeoprøret 1543 havde tilhørt *Vistislægten*, da den ca. 1542 blev »genkøbt af *Jens Vistisen*, *Visti Christensen* og sidstnævntes søskende »for sådan landgilde, tyng og afgift, som gjordes og gaves deraf, før fejden begyndte«. *Jens Vistisen* var rimeligvis en broder til herredsskriveren *Christiern Vistisszen* i Sjørup, medens *Visti Christensen* og *Knud Christensen*, der nævnes som ejer af gården 1576, uden tvivl var sønner af herredsskriveren. Da det 1576 siges om de to brødre, at »de købte den (gården) af fald efter skipper *Clement*«, må den således have mistet sine selvejerrettigheder efter den mægtige bondebewægelse, der som en uhyre bølge skyllede hen over Jylland, da *Skipper Clement* i efteråret 1534 rejste oprørsfanen i Vendsyssel og startede en folkebewægelse, der vel næppe før eller siden i heftighed og trods har fundet sin lige i Danmark. Efter *Johan Rantzaus* sejr over *Skipper Clement* i dagryet over Aalborg 18/12 s. å. blev oprøret over hele Jylland knust og adskillige bønder henrettet, medens andre slap med at opgive ejendomsretten til deres gårde og købe livet med store bader. Nogle fik dog lov til at købe deres gårde tilbage, og blandt disse må regnes *Vistislægten* i Egebjerggaard (*Poul Rasmussen: Viborg landstings dombøger 1617A*. 1971. Pag. 94-95). I Hald lens regnskaber 1542-1546 nævnes *Visti Christensen* og *Jens Iversen* som bønder i Egebjerg, og omkring 1550 førte *Visti Christensen* en proces med *Vridsted bymænd* om eneretten til græsning i *Bredmos* og *Svinvig* ved åen mellem Egebjerg og *Vridsted*, hvilken rettergang han tabte på herredstinget og siden også på landstinget 4/8 1554 (*Topografiske Samlinger paa Papir*. Egebjerg. Nr. 1. Jvf. *Svend Aa-*

kjær: »En gammel Skelstrid« i Skive Venstreblad 20/5 1924). I 1558 faldt en anden landstingsdom, der bestemte, at en herredstingsdom vedrørende en okse, som »*Visti* og *Hr. Oluffs Bundegods*« skyldte i tiende til Vridsted kirke, skulle stå ved magt (*William Christensen*: De ældste danske Arkivregistraturer. V. Bind. Pag. 87, nr. 69). *Visti Christensen* i Egebjerg fik 31/3 1567 forleningsbrev på kronens part af tienden af Vrove og Sdr. Resen sogne (*L. Laursen*: Kancelliets Brevbøger. 1566-1570. 1896. Pag. 171), og den 30/3 1571 skrev kong *Frederik II.*, at *Visti Christensen* skulle være herredsskriver, som han havde været tilforn (Registre på alle Lande 10, 117b. Koncept: Vrouc nr. 1). Da *Corfitz Tønnesen Viffert* i 1569 var blevet lensmand på Hald slot, krævede han ægt og arbejde af selvejerbønderne *Visti* og *Knud Christensen* i Egebjerg, hvilket naturligvis førte til en proces (1576), som de to brødre vandt 1577. Under denne rettergang samlede *Visti* og *Knud Christensen* hele deres slægt i Fjends herred til, som et fuldt stokkenævn på 24 mand, at vidne på tinge, at der aldrig havde hvilet nogen pligt for Egebjerggaard til ægt og arbejde til Hald. Ved denne lejlighed får man at vide, hvor udbredt *Vistislægten* var på egnen, og disse 24 navne danner nu udgangspunkt for vidtgående studier i slægtens historie. Adskillige nulevende vil kunne føre deres slægt tilbage til en eller anden af disse navne. De optrædende vidner var: *Visti Andersen* i Skalmstrup (Feldingbjerg sogn), *Jens Iversen* (se ovenfor) i Krogsgaard (Mønsted sogn), *Visti* i Torp (Sdr. Resen sogn), *Søren Pedersen* i Sparkjær (Nørre-Borris sogn), *Christen Povelsen* i Fly (Fly sogn), *Søren Troelsen* i Fly, *Ole Madsen* i Trevad (Vridsted sogn), *Søren Bonde* i Trevad, *Christen Broen* i Torp (Sdr. Resen sogn), *Christen Juul* i Gundelund (Mønsted sogn), *Peder Jensen* i Aakjær (Fly sogn), *Anders Skræder* i Ørum (Ørum sogn), *Poul Villumsen* i Fly, *Lars Sørensen* i Fly, *Visti Poulsen* i Fly, *Søren Mortensen* i Børsting (Vrove eller Smollerup sogn), *Anders Clemmensen* i Børsting, *Roland Madsen* i Mønsted, nok en *Søren Bonde* i Trevad, *Niels Simonsen* i Aakjær, *Anders Christensen* i Mønsted, *Mouritz Simonsen* i Sjørup (Vrove sogn), *Simon Nielsen* i Kobberup (Kobberup sogn) og *Isak Jensen* i Fly.

Endnu i Hald lens jordebog 1599 nævnes »*Hr. Oluff* og *Visti Christensen* i Egebjerg«, men i 1603 kun *Visti Christensen* søn *Oluf Vistisen*, idet faderen var død 1600 (Viborg landstings dombog 1617A, folio 237). I Hald lens ekstraskattelister og andre kilder omtales *Oluf Vistisen* og *Jens Christensen* i Egebjerg 1610 og samme steder *Oluf Vistisen* som selvejer af halvdelen af gården i de følgende år. Den anden halvdel ejer var 1617 *Peder Skriver* i Stavshede (Nørre-Felding sogn, Ulvborg herred). Adskillige stridigheder, som *Oluf Vistisen* havde med sine medbeboere i gården, *Jens Christensen* og *Niels Thomsen*, og en strid med *Poul Pedersen* i Obedsø (Sahl sogn) om bondeskylden af Egebjerg aftegner sig nu i Viborg landstings dombøger fra 1616-1617. Værst var dog striden med lensmanden *Knud Axelsen Gyldenstjerne*, der efter en dom på Fjends herreds ting 19/8 1617 (stadfæstet af landstinget 30/9 s. å.) endelig gjorde Egebjerggaard pligtig til ægt og arbejde til Hald slot. *Oluf Vistisen* døde i Egebjerg 28/3 1621 (Skifte i Viborg landstings dombog 1625. Fol. 294b), hvor hans enke *Maren Christensdatter*, der var fra Haderis i

Haderup sogn, endnu levede 1660. Det må være hende, som efter de kejserlige troppers hærgninger og bortrejse 1629 ydede fuld landgilde af sin halvpart af gården (Hald lens jordebog). I skiftet efter Oluf Vistisen nævnes hans 2 sønner, *Christen Olesen* og *Visti Olesen*, samt døtrene *Dorthe*, *Mette*, *Margrethe*, *Ingierd* og *Maren*. Det blev Visti Olesen, som kom til at arve halvdelen af Egebjerggaard, hvor han allerede 1637 nævnes som jordegen gårdmand og 1645-1646 ydede fuld landgilde efter Torstenssonskrigen. I en liste over kop-skatten 1660 (Militære regnskaber) finder man, at der på dette tidspunkt boede 3 familier i Egebjerggaard, nemlig *Visti Olesen* med sin moder, 5 børn og 1 tjenestekarl, *Esper Jensen* med sin hustru, sin moder og 1 barn samt *Jens Mortensen* med hustru og 1 barn. Det synes således, at Visti Olesens hustru før 1660 er død fra mand og 5 børn, 4 drenge og 1 pige. Visti Olesen, der var den fornemste af de mænd, som i 1600-tallet boede i Egebjerggaard, ejede foruden halvdelen af denne gård også Søndergaard i Vrove og muligvis tillige en part i Faarbækgaard i Haderup sogn. Sønnen *Gregers Vististen* boede allerede 1668 i Søndergaard, hvor han 1680 og 1688 ydede bon-deskyld til faderen i Egebjerg (se Skivebogen 1922, pag. 10), og hvor han 1719 afløstes af broderen *Ole Vistisen* (f. i Egebjerggaard ca. 1642, b. i Vrove 14/6 1722), der gennem sønnen *Visti Olesen* (f. ca. 1692, b. i Vrove 25/6 1775) blev stamfader til den senere Vistislægt i denne gård. En datter af Visti Olesen (senior) arvede faderens halvdel af Egebjerggaard, som hendes 2. mand *Morten Nielsen* ved fæstebrev af 25/3 1714 afstod til stedsønnen *Visti Christensen* (se Feldingbjerg kb. 1737). Den 3. søn af Visti Olesen (senior) ved navn *Peder Vistisen* (f. i Egebjerggaard ca. 1653, b. i Haderup 28/10 1736) blev ved sit ægteskab med *Kirsten Knudsdatter* (f. ca. 1659, b. i Haderup 24/8 1721) i Faarbækgaard (Haderup sogn) ejer af denne gård. Han omtales som »ærlig og velforstandige Mand«, da han 20/12 1704 udlånte 120 slettedaler til *Enevold Nielsen Førkild* (vel fra Fyrkilde, Ravnkilde sogn, Aars herred; b. i Daugbjerg 4/4 1734, 75 år gl.) i Søgaard (Daugbjerg sogn) med pant i samme gård (tgl. på Viborg landsting 21/1 1705). Da oberst *Gregers Daa* til Hald den 29/10 1704 holdt offentlig auktion i Viborg over en del af denne hovedgårds underliggende gods, købte Peter Vistisen i Faarbæk for godt 284 rd. sin fødegård Egebjerggaards herlighed (Hk.: 2-6-0-1) af denne, som 6/4 1705 udstedte sit skøde (tgl. på Viborg landsting 18/6 1705) til ham. Ved skøde af 24/4 1705 afstod Peder Vistisen dog halvdelen af denne herlighed til svogeren *Morten Nielsen* i Egebjerggaard for 149 rd. (tgl. på Viborg landsting 18/6 1705). Af *Niels Nielsen* i Høgild (Sdr. Resen sogn) havde Peder Vistisen 12/2 1715 fået skøde (tgl. på Viborg landsting 26/6 1715) på Højsgaard (»Høfs-gaard«. Hk.: 2-6-1-1) i Haderup sogn, men denne gård (fæster: *Jens Jacobsen*) solgte han 20/6 1735 (tgl. på Viborg landsting 14/12 1735) til *Joachim Werner Dynesen* i Dal (Skjern sogn, Bølling herred). *Niels Mortensen Egebjerg* (f. ca. 1714, b. i Haderup 31/8 1788), degn i Haderup 1743-1788 (se *Ejnar Poulsen: Hardsyssels Degnehistorie*. I Bind. 1931. Pag. 54), som ifølge biskop *Hans Adolph Brorson* i Ribe ved visitatsen i Haderup kirke 13/8 1754 efter sognepræsten, provst *Knud Henrik Olsen Sadolins* udsagn var »upaaklagelig i sit Forhold,

og nogenledes skicket til Skoleholdet« (se *L. J. Koch*: Hans Adolph Brorson. Visitatsberetninger og Breve. 1960. Pag. 93), må have været en søn af omtalte *Morten Nielsen* i Egebjerg. »*Morten Egebjerg*« optræder da også ved degnensøn *Christens* dåb i Haderup kirke 29/9 1747, og »*Degnens Moder Dorthe Egebjerg*« (f. ca. 1671) blev begravet i Haderup 26/4 1750 D.en 27/11 1782 skødede *Niels Mortensen Egebjerg* den ham tilhørende Hagebro med huse og bygninger for 330 rd. til ungarl *Peder Nielsen* i Løvel mølle (Fjends-Nørlyng herreders skøde- og pantebog 1740-1793. Fol 189. Jvf. note 244. *Niels Mortensen Egebjerg* er stamfader til adskillige nulevende på egnen.

288. I 1582 boede bonden *Jens Harrildsen* i Trandum Kirkegaard (Landvæsenkommissionsprotokollen for Ringkøbing amt 1790-1793. Litra C2, pag. 24), og den *Niels Jensen* smst., der 1619 var impliceret i trolddomssagen mod *Maren Lauridsdatter Vævers* i Trandum Skovby, var muligvis hans søn. Sammen med *Thomas Nielsen* i Sebstrup var han 14/8 d. å. nævning på Viborg landsting i sagen mod hende og vidnede samtidig, at hun havde forgivet hans heste. Blandt de mange vidnesbyrd, der samme dag blev ført mod hende, og som medførte, at hun blev brændt som heks, var vel nok det, som sognepræsten *Bertel Lauridsen* i Sevel (se Skivebogen 1969, pag. 40) fremførte, det mest afgørende for hendes kranke skæbne. Han havde været hos hende for at udtage sin kvægtiende, og da han sagde til hende, at hun havde flere lam, end dem han havde set, blev hun vred og truede ham med, at han skulle få en levende djævel i kroppen. Efter hjemkomsten til præstegården blev han virkelig syg og kunne ikke få ro i huset. Han gik da ud på gårdens toft, hvor han uheldigvis faldt over en grøn knold, hvilket uheld selvfølgelig straks blev skrevet på *Maren Vævers'* regning, men da hun kort tid efter blev fængslet, fortog hans sygdom sig (Viborg landstings tingbog 1619). *Niels Jensen* optrådte også adskillige gange som vidne på Ginding herredsting i årene 1632-1642 (Lundenæs lens ekstraskatteregnskaber. Bilag), således også den 17/3 1642, da han sammen med *Christen Mørk* i Faarbæk vidnede i en sag vedrørende *Vejlgaard* i Rønbjerg sogn. Samme år var han den 24/8 med til i Sevel kirke som den første af 24 mænd fra sognet at give sognepræsten *Jørgen Lauridsen Friis* et godt vidnesbyrd (se Thottske samlinger, folio 99, og Hardsyssels Aarbog 1923, pag. 89. Jvf. Skivebogen 1969, pag. 40), og han var ligeledes den første af 89 sognemænd til den 2/1 1643 i Sevel at underskrive bønnekriften til landemodet om at måtte beholde pastor Friis som deres sjælesørger (se Hardsyssels Aarbog 1923, pag. 102). Han var ellers i 1642 »saa arm paa Korn«, at han ikke kunne udgive den påbudte kornskat, ligesom han heller ikke kunne udrede sin penge-skat. *Niels Jensen* nævnes endnu i Trandum Kirkegaard 1656, og den *Margrethe Nielsdatter*, »født udi Trandum Kirkegaard«, som 4/9 1659 stod åbenbar skrifte i Rønbjerg kirke for lejemål med *Christen Holgersen* i Kisum, var uden tvivl hans datter. Sammen med *Niels Jensen* boede i Trandum Kirkegaard fra ca. 1650 bonden *Peder Iversen* (født ca. 1627), som rimeligvis var søn af den *Iver Madsen* i Bjørnkjær, der i 1643 også var med til at bede om at måtte beholde *Jørgen Lauridsen Friis* som sognepræst, og som var broder til *Lau-*

rids Iversen (f. ca. 1639, død 1707) og Jørgen Iversen (død 1689. Se note 88, pag. 87 f.) i Bjørnkjær (Sevel sogn). I den indsendte jordebog 1662 over Hegnet gods, under hvilket Trandum Kirkegaard hørte indtil 1788, nævnes i Niels Jensens sted *Christen Pedersen* som Peder Iversens medfæster i gården. Denne Christen Pedersen døde imidlertid ca. 1677, hvorefter Peder Iversens yngre broder *Jens Iversen* (født ca. 1646) som ungkarl fik den halve gård i fæste efter Christen Pedersens enke *Dorthe Christensdatter* (b. i Sevel 2/12 1688).

Peder Iversen (b. i Sevel 17/4 1707) og hustru *Anne Christensdatter* (f. ca. 1631, b. i Sevel 22/8 1700) havde flere børn, hvoraf sønnen *Iver Pedersen* 23/4 1694 blev udlagt i Borbjerg kirke som fader til pigen *Maren Jensdatters* datter *Ingeborg* (b. i Borbjerg 22/3 1695) fra Skave, men såvel *Maren Jensdatter*, der havde tjent i Trandum Kirkegaard, som *Iver Pedersen* stod henholdsvis 17/6 og 2/12 1694 åbenbar skrifte i Sevel kirke for deres forseelse (Jvf. *Kirstine Hofmansen*: »Kirkestolene«. *Vinderup Avis* 11/5 1965). »Palmer Løvedag« (4/4) 1696 blev *Peder Iversen* og *Anne Christensdatters* datter *Maren Pedersdatter* trolovet i Trandum Kirkegaard med omtalte *Jens Pedersen* fra Høstrup i Haderup sogn, til hvilken festlighed endog »Velb. *Mandrup (Skeel) Due* og 2'de hans tjenere fra Hegnet i Salting« havde givet møde, og naturligvis var fæstemødens forældre og broder *Iver Pedersen* samt *Jens Iversen* og hans hustru (*Maren Pedersdatter*) også til stede. Vielsen fandt sted i Sevel kirke 21/6 s. å. Af ægteparrets børn blev sønnen *Peder Jensen* (døbt i Sevel 2/10 1701) i sit ægteskab (29/9 1719) med *Anne Poulsdatter* (født i Plomgaard i Trandum, døbt i Sevel 2/3 1701) stamfader til den nuværende *Pilgaardslægt* i Sevel og omegn, medens datteren *Inger Jensdatter* (født efter 1709, død efter 1747. Sevel kb. mangler 1710-1717 og 1733-1769) 1733 blev gift med *Søren Jørgensen Brødbæk* (f. i Brødbæk, Borbjerg sogn, 1706, død i Trandum Kirkegaard 1776), der 18/10 1732 som avlskarl hos pastor *Scharschou* i Sevel præstegård havde fæstet sin tilkommende svigerfaders halvpart af Trandum Kirkegaard. En søn *Jørgen Sørensen* (f. ca. 1738) af dette ægteskab blev ved sit giftemål med enken *Else Stephansdatter* i Bilstrup (Skive landsogn) selvejerbonde smst., hvor han døde 1797 (se *Viborg Samler* 30/1 1797). Stedsønnen *Roer Jensen* fik gården i Bilstrup efter ham. I *Søren Jørgensen Brødbæks* 2. ægteskab med *Ellen Thomasdatter* fra Mogenstrup blev han stamfader til den nuværende *Kirkegaardslægt* i Sevel sogn.

Peder Iversens broder *Jens Iversen* i Trandum Kirkegaard døde 1704 (b. i Sevel 7/9 d. å.) fra en lille søn og 2 døtre. Hans enke *Maren Pedersdatter* trolovede sig 2/7 1705 med ungkarl *Christen Christensen (Mørch)* fra Faarbæk, der på det tidspunkt opholdt sig i Holstebro, men som 1694 havde været møllersvend i Hjelm mølle (se Sevel kb. 18/2 1694). Vielsen fandt sted i Sevel kirke 8/11 s. å. Ægtemanden hørte til *Mørchslægten* i Faarbæk, hvis ældst kendte stamfader *Christen Mørch* (se *Viborg landstings dombog* 1641 B. Fol. 52b) var fader til præsten *Jens Christensen Mørch* (født ca. 1597, død 1669) i Gjerding (Hellum herred) og *Christen Christensen Mørch*, der var bonde i Faarbæk 1641, og som 17/3 1642 var vidne på Ginding herreds ting. *Jens Christensen Mørch* blev student fra Aalborg latinskole 1615

og var degn i Gjerding, inden han 1640 ved sin hustru *Vibeke Jensdatters* far provst *Jens Andersens* død blev sognepræst for Gjerding og Blenstrup menigheder (se *F. E. Hundrup: Stamtavle over Familien Mørch*. Efterretninger om Randers lærde Skole. 1872). *Christen Christensen Mørch*, der kom til Trandum Kirkegaard 1705, var uden tvivl en sønnesøn eller en dattersøn af præstens broder i Faarbæk. Hans moder var rimeligvis den *Anne Mørch* (f. ca. 1640), der døde i Faarbæk 1724 (b. i Haderup 26/3 d. å.), og som åbenbart blev opkaldt, da *Christen Christensen Mørch* i Tiandum Kirkegaard den 23/4 s. å. fik sin datter *Anne* døbt. Hun nævnes kun som «Faderens Moder i Haderup» og »Faderens Moder i Faarbeck«, da hun henholdsvis 1/8 1706 og 9/2 1721 var gudmoder til *Christen Christensen Mørchs* børn *Anne Margrethe* og *Jens* fra Trandum Kirkegaard. *Christen Christensen Mørchs* hustru *Maren Pedersdatter* må være død i Trandum Kirkegaard i den kirkebogløse tid 1710-1717, og han har da før 1717 (Vrove kb. mangler 1706-1717) giftet sig med *Johanne Olesdatter*, datter af *Ole Vistisen* (død 1722. Se note 287) i Søndergaard i Vrove, hvis hustru 23/7 1719 bar *Christen Christensen Mørchs* søn *Ole* (b. i Sevel 27/5 1731) til dåben i Sevel kirke, og hvis datter *Anne Olesdatter* (gift med *Laurids Iversen* i Faarbæk) 31/1 1723 var gudmoder til hans datter *Anne Kirstine* og 30/5 1726 til sønnen *Visti* smst. *Christen Christensen Mørch* solgte 1743 en part i Faarbækgaard til sin svoger *Visti Olesen* (død 1775) i Søndergaard i Vrove, og han synes at være død i Trandum Kirkegaard ca. 1761. Af hans børn fæstede *Jens Christensen* (født 1721, død i Trandum Kirkegaard 1796) den 18/7 1741 faderens halvdel af gården (Hegnets fæsteprotokol 1713-1848, pag. 15) og levede som ungarl til 1752, da han i Haderup kirke ægtede sit næstsøskendebarn *Karen Larsdatter* (se Jyske registre 1752, pag. 111b, nr. 140). Sønnen *Christen Jensen* (f. ca. 1755, død 1817) af dette ægteskab fortsatte slægtsfølgen i Trandum Kirkegaard. I *Jens Christensens* 2. ægteskab (23/11 1757) med *Mette Kirstine Tuesdatter* fra Agerbæk i Sahl sogn blev han gennem datteren *Maren* (f. ca. 1761) 2-tipoldefader til forfatterinden *Marie Bregendahl* (se Skivebogen 1922, pag. 12). En anden af *Christen Christensen Mørchs* børn, der også hed *Jens Christensen* (f. i Trandum Kirkegaard, døbt i Sevel 30/1 1729, død i Grønkjær 1801) og lod sig kalde *Mørch*, købte 1752 for 400 rd. gården Grønkjær (Hk.: 8-7-3-0) i Fellingbjerg sogn, hvorefter han 24/4 1753 ægtede *Anne Pedersdatter* fra Dalgaard i Lyby sogn, der døde i barselseng i Grønkjær 1755. I sit 2. ægteskab med *Kirsten Pedersdatter* (død i Grønkjær 1775), datter af møller *Peder Mortensen* i Sønder Mølle (Asmild sogn, Nørlyng herred), blev *Jens Christensen Mørch* i Grønkjær gennem datteren *Johanne* (f. i Grønkjær 1764) tipoldefader til digteren *Jeppe Aakjær* (se Skivebogen 1922, pag. 12). *Christen Christensen Mørchs* søn *Visti Christensen* (født 1726) fæstede 16/4 1760 Store Haldskov (Hk.: 6-0-0-0) i Højslev sogn af kancelliråd *Jacob Lerche* til Ørlevkloster, Staarupgaard og Strandet (se Staarupgaards fæsteprotokol 1719-1801, pag. 121b-122).

289. Herrup i Sevel sogn lå ved den store færdselsåre fra Holstebro mod Viborg, hvilken vej man fra ældgammel tid havde fulgt over den flade hede omkring Skave i Borbjerg sogn og ned over Bjergbakken

i Sevel sogn mod Rønvad (nu Vivtrup bro) og videre til det vanskelige overfartssted over Skive-Karup å, hvor Hagebro ikke altid var passabel. Indtil ca. 1760 bestod Herrup kun af en enkelt gård, Herrupgaard, og dennes beliggenhed ved den alfare vej medførte, at talrige rejsende nu og da tyede til dens gæstfrihed for at skaffe sig fortæring og husly. Da oberstløjtnant *Jørgen Brockenhuus* til Seberkloster og Hanbjerg Hovgaard i 1676 var kommet til at skyldte borger *Niels Pedersen Høeg* i Viborg, der havde været forvalter på sidstnævnte gård, 950 rd., som han ikke kunne betale, skulle der gøres udlæg i Hanbjerg Hovgaard for beløbet. I den anledning blev adelsmændene *Erich Kruse* til Engeltofte (Barkager sogn, Bjerger herred i Skåne) og *Jørgen Pors* til Fredbjerggaard (Farsø sogn, Gislum herred) udnævnt til at være ridemænd d.v.s. mænd, som sammen med herredsfogden skulle gøre indførsel i den domfældtes ejendom. En augustmorgen (23/8) 1681 rullede da de to adelige herrer sammen med *Niels Høeg* og dennes fuldmægtig *Jacob Jensen Hjarbæk* i fire lejevogne ud ad Sankt Mikkelsport på vej mod Hanbjerg Hovgaard. På trods af et godt morgenmåltid til over 3 rd. i Viborg før afrejsen, måtte de fire mænd dog ind i Sejbæk (Daugbjerg sogn) for at få sig en forfriskning til over 2 rd., inden rejsen kunne fortsættes videre mod vest. Da aftenen faldt på, var de nået til Herrup, hvor de fik lov til at logere hos *Christen Jensen* og *Jens Lauridsen* i Herrupgaard, hvorfra de så næste morgen ville drage videre mod Hanbjerg Hovgaard. De fire herrers fortæring om aftenen og logi for natten beløb sig til 4 rd., 1 mark og 6 skilling, og for morgenmaden næste morgen blev der betalt 2 rd., 3 mark og 4 skilling. Inden de kørte, stak de endvidere pigen i gården 1 mark og 8 skilling i drikkepenge, men det var jo også *Jørgen Brockenhuus*, som i den sidste ende skulle betale alle rejstens omkostninger. (Viborg landstings skøde- og panteprotokol 24/4 1710).

Der kunne også komme mindre pæne folk i gårde. Dette skete, da en vejfarende person »*Christen fra Holsten*« – andet navn, var der ingen, der siden kendte, ligesom man heller ikke kendte hans opholdssted – en februaraften 1768 fik logi i Herrupgaard. Dette ophold resulterede i, at *Maren Stephansdatter Kokborg*, der var enke og opholdt sig i gården, 9 måneder efter nedkom med et barn i Sevel by. Da hun ikke ville stå åbenbar skrifte i Sevel kirke for sin forseelse, måtte hun i stedet tage 8 dages ophold på vand og brød i Holstebro arresthus, men ikke nok med det. I sin store fattigdom skulle hun også bøde 1 rd. 32 skilling til amtsstuen, hvilket beløb var alt, hvad sognepræsten *Hans Andersen Gjesten* og sognedegnen *Mads Christensen Lund* kunne presse ud af hende (se Lundenæs og Bøvling amters kontributionsregnskaber 1768. Bilag).

Herrupgaards værste gæster var dog de fjendtlige krigsfolk, som under 1600-tallets krige gentagne gange hjemsogte gården. Da den svenske general *Lennart Torstenssons* soldater i 1644-1645 flere gange drog denne vej, fortæller et tingsvidne af 3/12 1645 efter freden i Brømsbro 13/8 s. å. (se Skivebogen 1918, pag. 78 f.), hvorledes herrupmændene *Peder Jensen* og *Christen Iversen* i »den forleden Ufredstid« blev overfalden af fjenderne, »som der tog Logement og undertiden laa hos denne Vej Dage og Nætter«. De arme folk blev drevet

af deres gårde ud i marken, i kær og moser, hvor de kunne fjæle sig i al hemmelighed, medens krigsfolkene tog deres korn i laden, deres heste og hopper i stalden, med hvad anden fattig formue i huse var som klæder og linned, ja selv vuggen, som de havde at lægge deres spæde barn i, borttog de. Tingsvidnet slutter med at meddele, at »der var en stor Ynk og Bedrøvelse med dem«, og »at de ikke havde saameget som at give et Barn at bide paa, da de kom i deres Hus igen, og Fjenden var afrejst«.

Uden at være nævnt i tingsvidnet boede der også i denne ufredstid en tredje mand *Laurids Jensen* i Herrupgaard, men af de tre mænd havde *Peder Jensen* været der længst, idet han allerede 1634 gjorde sig bemærket ved at have truet og undsagt (se Viborg landstings dombog 1634 C. Pag. 193). Hans »Gaardmand«, d.v.s. den mand, han boede i gård sammen med, var på dette tidspunkt *Knud Graversen*, der endnu levede 1643. *Peder Jensens* hustru *Mette Madsdatter*, møster til *Laurids Iversens* hustru *Karen Christensdatter* i Bjørnkjær (se Hammerum herreds tingbog 11/3 1699. Jvf. note 288), var af fornem æt. Hun var født i Graasand (Haderup sogn) som datter af *Mads Sørensen*, der foruden at være medejer af denne gård også havde del i Vester Vestorp (se side 50), og hendes farfar *Søren Christensen* i Høstrup var uden tvivl søn af herredsfogden *Christen Christensen*, der nævnes i Sparkjær 1524-1550 (se note 287). På farmoderen *Anne Jensdatters* side rakte *Mette Madsdatters* Aner imidlertid til de urgamle. norrøjske adelsslægter *Kalf* og *Qvie* (se *Jens Abildtrup*: Selvejerslægten *Bjødstrup*. 1952), og lensmanden *Jes Povlsen Qvie* (se Skivebogen 1969, pag. 17), der 1486 skænkede kalk og disk til Karup kirke, var broder til hendes 3-tipoldemoder, som havde giftet sig ind i herredsfogedslægten *Hvid* fra Trabjerg (se note 40. Tavle II og III). *Peder Jensens* »Gaardmand« *Christen Iversen* synes at have været en ældre broder til gårdmændene *Laurids* og *Jørgen Iversen* i Bjørnkjær samt gårdmændene *Peder* og *Jens Iversen* i Trandum Kirkegaard (se note 288). De 3 gårde, Herrupgaard, Bjørnkjærgaard og Trandum Kirkegaard, var i alle tilfælde i 1600-tallets sidste halvdel og i begyndelsen af det 18. århundrede knyttet sammen med nære og stærke familiebånd. *Christen Iversen* fraflyttede dog efter nogle års forløb Herrupgaard, men han synes at have holdt sig til alfarvejen mellem Holstebro og Viborg, da han uden tvivl er identisk med den *Christen Iversen* i Sejbæk (Daugbjerg sogn), der 10/9 1683 sammen med flere andre mænd på egnen som taksationsmand ved landmålingen til den nye matrikel 1688 blev taget i ed (Rentekammeret 312, 4), og som 26/5 1689 stod fadder i Sevel kirke til *Jens Iversens* datter *Dorthe* fra Trandum Kirkegaard. I 1660 var det bønderne *Jens Espersen* og *Laurids Jensen*, der boede i Herrupgaard. Sidstnævnte må således først have beboet gården sammen med *Knud Graversen* og *Peder Jensen* og siden sammen med *Peder Jensen* og *Christen Iversen*. Den nye mand *Jens Espersen* synes at være kommet fra Vrove, da han 1661 ejede en gård i Vrove by samtidig med, at han var fæster i Herrup og boede der. Hans segl med et tydeligt »I E« (= *Jens Espensen*) findes endnu bevaret på et dokument i Rigsarkivet (Rentekammeret 311, 63). Hans søn *Christen Jensen* overtog før 1678 faderens fæste i Herrupgaard og havde nævnte år sin gamle

- moder hos sig, medens Laurids Jensens søn *Jens Lauridsen* med hustru og sin gamle moder (f. ca. 1615, b. i Sevel 26/8 1688) på samme tid beboede Laurids Jensens tidligere del af gården. Christen Jensen giftede sig med omtalte *Kirsten Pedersdatter* (f. ca. 1659, b. i Sevel 17/1 1723) fra Høstrup. Ved børnenes dåb i Sevel kirke var det ikke blot de nærmeste slægtninger og venner fra Høstrup, Bjørnkjær, Trandum Kirkegaard og Sønder Mølle (Sevel sogn), der optrådte som faddere, men også fornemme folk som ridefogden *Frands Mikkelsen Støvrings* hustru *Helle Lauridsdatter Roer* fra Stubbergaard (se note 162), præstedatteren *Karen Hansdatter Hvid* fra Sevel præstegård og præstesønnen *Knud Jensen Mejrup* (broder til *Jacob Jensen Morsing*. Se note 141) troppede op. Gennem datteren *Kirsten* (født før Sevel kb. begynder 6/6 1686), som ægtede *Christen Pedersen Hald* i Sevel, blev Christen Jensen i Herrup stamfader til *Haldslægten* i Sevel. Efter Christen Jensens død (b. i Sevel 14/3 1700) giftede Kirsten Pedersdatter sig 3/7 1701 med omtalte *Niels Christensen* (levede endnu 1731), og deres søn *Peder Nielsen* (f. i Herrup, døbt i Sevel 4/3 1703) boede senere i Herrupgaard.
290. Tgl. på Viborg landsting 17/10 1715.
291. Tgl. på Viborg landsting 22/4 1716. Til vitterlighed: Forpagter *Mikkel Pedersen Qvistgaard* på Sindinggaard og *Anders Pedersen (Qvistgaard)* fra Kvistgaard. Se Skivebogen 1970, pag. 93.
292. Tgl. på Viborg landsting 22/4 1716.
293. Do. 22/4 1716. Til vitterlighed: Assessor *Peder Nielsen Møllerup* til Vestervig og *Anders (Mortensen) Kjærulf* til Bjørnsholm (Overlade sogn, Aars herred).
294. *Gert Arendt* von der *Liths* søn *Friderich v. d. L.* (se note 128) blev 1/5 1666 amtskriver ved Skanderborg amtstue (Embedsansøgninger under Rentekammeret 1660-1699), og han var uden tvivl fader til *Friderich (Friderichsøn) v. d. L.* i Dommerby og dennes omtalte halv-søskende.
295. Fjends herreds gejstlige skrifteprotokol 1695-1739. Jvf. note 138, pag. 69, nr. 661.
296. Estvadgaards skifteprotokol 1719-1725, pag. 52.
297. Tgl. på Viborg landsting 15/7 1716.
298. Do. 17/6 1716.
299. Do. 24/2 1717.
300. Do. 17/6 1716.
301. Se note 256. *K. C. Rockstroh*: etc. III. Bind, pag. 62 ff. *Jens Jørgensen Seerup* (død 1739) havde i 8 år været inspektør på Rysensten (Bøvling sogn, Skodborg herred) og birkedommer ved Rysensten birk, da han i 1708 søgte om amtsforvalterstillingen i Skive (Rentekammerets resolutionsprotokol 63, 587), som imidlertid blev givet til *Christian Moïnichen*. Han ejede Hald 1717-1736 og havde 1730 sted-datteren *Susanne Nielsdatter Falchen*, hvis moder var *Else Christensdatter Fursmann* (Skifte efter generalmajor *Fursmann* og frue 1723-1728. Jvf. note 279). Ved skøde af 10/4 1719 fik han af oberst *Frederik Christian Rantzau* til Rodstenseje en del jordegods i Mønsted, Smøllerup, Vrov, Sdr. Resen og Fly sogne. Se note 208.
302. Tgl. på Viborg landsting 30/1 1719.

303. Rentekammeret 2215, 223. Jvf. Kronens Skøder. 3. bind. 1941. Pag. 706 ff.
304. Se Skivebogen 1922, pag. 22.
305. Tgl. på Viborg landsting 13/12 1719.
306. Rentekammeret 2215, 223. Jvf. Kronens Skøder. 3. bind. 1941. Pag. 792 f.
- Efter kong *Carl XII.*'s død i vinteraftenen 11/12 1718 foran fæstningen Frederiksten ved Frederikshald var kong *Frederik IV.* i juni 1719 over Skagen rejst til Norge for med sin hær ved et indfald i Bohus len at tvinge Sverige til fred. Den 19/7 s. å. rykkede kongen fra Frederikshald med hæren over Svinesund og besatte Strømstad. Trods den hektiske aktivitet i forbindelse med den forestående fremrykning fandt kongen dog som omtalt dagen før tid til at underskrive skødet til *Anders Pedersen Brønsdorff*.
307. Tgl. på Viborg landsting 23/4 1718. Til vitterlighed: Justitsadvokat *Anders Brun* og købmand *Laurids (Christensen) Arctander*, begge i Viborg.

Bladkamp over Sallingsund

Af *Peter Schou*.

At »Skive Folkeblad« oprindelig var en aflægger af »Morsø Folkeblad« er en kendsgerning, som er fremdraget ved forskellige lejligheder. I 1880 blev der nemlig truffet en overenskomst mellem »Morsø Folkeblad« og fremtrædende venstremænd i Salling – hvoriblandt lærer *Ejlersen*, Harre, og folketingsmanden for Skivekredsen, *Chr. Jensen* fra Vadum – hvorefter bladet fra 1. oktober 1880 udsendte aflæggeren »Skive Folkeblad«, der skulle være en politisk modvægt til Skives eneste daværende avis, højrebladet »Skive Avis«.

Men dette aflæggerforhold varede kun 1½ år til 1. april 1882, da »Morsø Folkeblad«s trykkerileder, *Mar. Jensen*, flyttede til Skive, nedsatte sig som bogtrykker her og udgav Skive Folkeblad fra sit trykkeri her. Det var her, han hørte hjemme, som søn af arbejdsmand *David Jensen* i Skive Sønderby.

Det vil derimod sikkert være ukendt for selv de bedst orienterede her på egnen, at moderbladet på Mors og »datteren« i Skive gentagne gange i 1890'erne med politisk baggrund startede aflæggere i det andet blads by for at modarbejde det. Det vil også være nærmest ukendt, at vi i Skive allerede i 1890'erne havde et »Skive Venstreblad«.

For disse forhold og senere blad-forsøg på at komme over Sallingsund og »omvende« dem på den anden side politisk, vil der i det følgende blive gjort nærmere rede.

»Skive Folkeblad«s første offensiv på Mors

Året 1894 blev et skelsættende år for det politiske liv i Danmark. Da blev der nemlig sluttet et afgørende forlig mellem Højre, der havde regeringsmagten, og »Det forhandlende Venstre«, populært kaldet »de moderate«.

Forliget dannede afslutning på provisorietiden, men det medførte et dybt skel inden for venstre mellem forligsmændene, der havde *Frede Bojsen* som fører, og den øvrige del af venstre, der samledes i »Venstrereformartiet« med *I. C. Christensen* som fører.

Også Venstres presse blev ved den lejlighed delt i to dele, der bekæmpede hinanden skarpt. De to naboblade: »Skive Folkeblad« og »Morsø Folkeblad« gik til hver sin side.

»Skive Folkeblad« var da ejet af dets stifter, bogtrykker *Mar. Jensen*, og støttede Skivekredsens kendte, moderate folketingsmand, *Jens Peter Dalsgaard*. Redaktør af bladet var den meget moderate *Hans Kofoed*.

»Morsø Folkeblad« redigeredes af *Henrik Fog*, der gik stærkt ind for venstrereformpartiet.

Året efter forsøget søgte »Skive Folkeblad« at komme ind på Mors for at påvirke morsingboerne i moderat retning, og startede med dette formål en aflægger på øen. (Aflæggersystemet er iøvrigt noget typisk for det danske bladsystem).

Det var meningen, at aflæggeren skulle have heddet: »Morsø Dagblad« – navnet »Folkeblad« var jo optaget på Mors – men i det nye blads præsentationsartikel oplystes det: »formentlig af Chikane for muligt at forhindre et nyt, moderat Blads Fremkomst er der blevet anmeldt et Blad af dette Navn paa Postkontoret i Nykøbing, i Slutningen af November, og det er af den Grund blevet nødvendigt at foretage en Forandring ved Bladets Navn«.

(Så kan man jo gætte på, hvem der havde været på spil).

Af ovennævnte grund kaldte »Skive Folkeblad« da sin aflægger: »Morsø ny Dagblad«, men på bladets »hoved« var ordet »ny« ganske småt.

Det første nummer udkom 2. januar 1895. Om dets politiske formål hed det i bladet:

»Morsø ny Dagblad« er et moderat Venstreblad, der vil arbejde for sund og mådeholdende Venstrepolitik, altså også for indførelse af den almindelige valgret og Skattebevillingsretten . . . og for, at vi fremdeles her i valgkredsen må vedblive at være repræsenteret af en alvorlig, moderat folketingsmand«.

(Denne »alvorlige, moderate Folketingsmand« var *Chr. Ravn*, der siden 1879 havde repræsenteret Morsøkredsen. – Bladets ønske om at beholde ham skuffedes dog, for ved valget få måneder senere – den 9. april 1895), blev han slået af venstre-reformmanden, *Niels Markvorsen*, der repræsenterede kredsen i over 20 år. – Der var i disse år en hel stab af solide, vestjyske gårdmænd, der dannede som en garde omkring *I. C. Christensen*, der var valgt i Ringkøbingkredsen. Der var foruden *Markvorsen* i Morsøkredsen, *Mølgaard Nielsen* (Holstebro), *Elias Sandbæk* (Lemvig), *L. P. Ovesen* (Skjern) og *Søren Sørensen* (Varde).

Om disse og flere folketingsmænd, der havde et fælles præg, skrev *Edvard Brandes*: »De smilte ikke, de indlod sig ikke med andre, de var alvorlige og grundige, de røg (klædt) i vadmæl lange piber. Man havde et indtryk som af puritanerne fra Cromwells dage, endnu fjernere fra den københavnske radikalisme end fra *Bojsens* vennesæle og huldsalige grundtvigianisme. De syntes at betragte alle med mistro, hentede som de var fra Jyllands heder eller fra vestkystens magre jord, mere husmænd og beboelsesmænd end gårdvejende mænd«. Det var altså set med *Edvard Brandes'* københavnske øjne.

»Morsø ny Dagblad« fortsatte sin præsentation med følgende:

Politiske Deklamationer ynder vi ikke – vil særlig ikke deltage i den radikal-socialistiske Væddestrid, om hvem der kan give de største løfter . . . (vi har) afsmag for store ord«.

(Når ordet »radikal« her anvendes, 20 år før det radikale Venstre fremstod, må man have i erindring, at det var en almindelig af de moderate og Højre brugt betegnelse for reformvenstremændene, formentlig med afskrækkende hensigt).

Bladet erklærede, at det var dets hensigt »samvittighedsfuldt at undgå al, smålig, unyttig Spild, som også kun er til Skade for ethvert Blad med et alvorligt Formål«.

Bladet ville selvfølgelig udover det politiske holde læserne godt underrettet om alt nyt af interesse. Det ville bringe »en mængde lokale meddelelser«. (I det første nummer var der dog kun 2 sådanne, nemlig et forretningsjubilæum og en ejendomshandel). Bladet ville blive trykt sent om aftenen,

Redaktør Mar. Jensen og frue, f. Halse, på juleindkøb 1916 hos „Folkebladet“'s annoncører.

udgå fra Nykøbing om natten og komme rundt med natposten, »hvorfor intet blad kunne være hurtigere«.

I en stor »Bekendtgjørelse« oplystes, at »Morsø ny Dagblad« blev udgivet af bogtrykker *Mar. Jensen* og redigeret af landinspektør *Poulsen*, Rådhusstrøget, Nykøbing M. Den ansvarlige redaktør var dog *Hans Kofoed*, og bladet blev selvfølgelig trykt i »Skive Folkeblad«s bogtrykkeri.

Det nye Morsøblad var især i begyndelsen meget Skivepræget. På forsiden af det første nummer kunne man læse følgende annoncer:

»Den bedste Kaffe faas hos *Hans Th. Kloch*. »Billige og smukke Kåber anbefales. *Edvard Bang*«. Vejledning i kommunale Sager: Sagfører *Rosenthal* i Skive, tidligere Sogneraadsformand i Struer«.

Det blev i denne omgang kun et halvt år, at »Skive Folkeblad« havde en aflægger på Mors. »Morsø ny Dagblad« ud-

kom nemlig sidste gang den 30. juni 1895. Men det efterfulgtes af et selvstændigt, moderat Nykøbing-blad, »Morsø Dagblad«, som eksisterede i 13 år, så foreløbig fik det moderate venstre fodfæste på Mors, selv om »Morsø Dagblad« aldrig blev noget stort blad.

Forandringen meddeltes i »Morsø ny Dagblad« den 18. juni 1895 på følgende måde:

»Vi kunne i Dag meddele Læserne en glædelig Nyhed. Det har i længere Tid været et dybfølt Savn, at »Morsø ny Dagblad« ikke havde sit eget Trykkeri og (sin) redaktion her i Byen. Een Kreds af Øens meget indflydelsesrige, moderate Venstre- og Højremænd har i nogen Tid arbejdet paa at skaffe Øen et helt ud stedligt Blad, der skulle være Organ for en moden Fremskridtspolitik.

Paa et i Dag afholdt Møde vedtog man om muligt allerede 1. juli at anlægge et Trykkeri her i Byen og til Bladets Redaktion antage en Mand, der udelukkende kan ofre sig for Bladet«.

Det oplystes, at der var ved at blive tegnet Kapital til det nye foretagende, og man håbede så bedre at kunne »optage Kampen mod Partierne paa begge Yderspidserne og hævde det maadeholdne Fremskridtsparti den Plads, det nødvendigvis maa have, skal Udviklingen blive ført i et for Folket gavnligt og lykkeligt Spor«.

Meddelelsen var underskrevet:

»Nykøbing, den 11. Juni 1895.

Det moderate Venstres og Højres Bladudvalg paa Mors«.

Det er egnet til at vække forundring, at man havde fået højremænd med til starten af dette moderate blad, da højre på Mors helt siden 1850'erne havde haft deres eget blad: »Morsø Avis«. Men også i højre havde forliget af 1894 bragt skel, nemlig mellem tilhængerne af forliget, hvoraf *Lars Dinesen* var en af de mest kendte, og de stejle Estrupere på den anden side.

Fra 1. juli 1895 udkom så »Morsø Dagblad« som en slags fortsættelse af Skive-aflæggeren »Morsø ny Dagblad«.

»Morsø Dagblad« erklærede at ville modarbejde »de yderste Konservative og de yderste Radikale«. Det var imod store samfundsomvæltninger over Hals og Hoved, som Tiden ikke var moden til«. »Vi vil Fremskridt, men ikke større end svarende til Tiden og Udviklingen . . .« »smaa, men sikre Skridt efter moden Overvejelse«. »Kun et moderat og sagligt Fremskridtsparti er i Stand til at føre Udviklingen fremad i jævn Fart«.

(Typiske moderate vendinger).

»Morsø Folkeblad« tager revanche i Salling

Tre år efter, at »Skive Folkeblad« søgte at komme ind på Mors, og politisk set fik det ud af det, at der kom et selvstændigt, moderat blad på øen, var det »Morsø Folkeblad«s tur til at søge at komme ind i Salling. Målet var også at hverve tilhængere til venstrereformpartiet, som de moderate kaldte: »radikale«.

Det var jo ikke første gang, at »Morsø Folkeblad« lagde en aflægger i Skive, for i 1880 begyndte »Skive Folkeblad« som nævnt som en aflægger fra Mors. Men den gang var det højrebladet »Skive Avis«, der skulle bekæmpes. Nu var det selve det blad, som »Morsø Folkeblad« havde lagt grunden til i 1880.

Den 14. september 1898 kunne man da i »Skive Folkeblad« læse under overskriften: Nok en Aflægger (altså foruden »Skive Avis«, der i de år var aflægger fra Ålborg).

»Henrik Fog i Nykøbing paa Mors bebuder i Gaar ved omdeling af Cirkulærer, at han fra 1. Oktober vil udgive et nyt Blad i Skive. Bladet skal hedde »Skive Venstreblad«. Det bliver altså »Skive Venstreblad« nr. 2. (»Skive Folkeblad« ville hermed sige, at det selv var et Venstreblad – de forskellige venstre-grupper stredes i årtier om, hvem af dem, der havde mest ret til at bruge det da eftertragede venstrenavn).

»Skive Venstreblad« kom i første omgang med 3 prøvenumre, det første af dem den 17. september 1898. Heri skrev redaktør *Henrik Fog* en orientering om den politiske udvikling siden 1849, set med hans øjne: De tidligere frihedsmænd, de national-liberale, var gået over til højre af frygt for »masserne«, »de uoplyste og besiddelsesløse«. Derfor kom venstrepartiet, der krævede respekt for »Forfatningens to Grundpiller: Bevillingsretten (også Nej-retten til søgte bevillinger) og den almindelige Valgret«. »Skive Venstreblad« ville i modsætning til »Skive Folkeblad« støtte Venstrereformpartiet, »der førte den gamle Venstrepolitik«.

Mod »Skive Folkeblad«s førnævnte kommentarer polemiserede *Henrik Fog*, henvendt til »d. Hr. *Jensen og Kofoed*« (hvoraf *Mar. Jensen* som sagt var »Morsø Folkeblad«s tidligere trykkerileder) blandt andet med følgende bemærkninger:

»Skive Folkeblad« har engang været Venstreblad. Var det vedblevet at være det, så var nr. 2 ikke kommet til Verden«.

Angående det noget hånlige »aflægger« replicerede *Fog*:

Undskyld Hr. *Jensen*! Kan De ikke huske, at »Skive Folkeblad« begyndte som »aflæggerblad« fra »Nykjøbing?« – Eller kan de to Herrer ikke huske, at de i 1895 sendte et »Aflæggerblad« til Mors for at splitte Venstre og for at »knuse« både Højre- og Venstrebladet paa Mors – det fortalte de Herrer selv.

Mens det i 1895 var Skive-annoncer der kom til Mors, kunne man i 1898 i Skive Venstreblad læse Morsø-annoncer f. eks. fra Fr. Bang, Vilh. Bang, Chr. J. Smidths sønner og Jørgen Brandt, alle kendte Nykøbingboere.

I modsætning til, hvad der var tilfældet på Mors i 1895, blev der i »Skive Folkeblad« en del skriverier om den slemme aflægger, både fra redaktionens side og fra et par af »Folkebladet«s støtter. Det kunne tyde på en vis nervøsitet for den indtrængende, hvad der dog viste sig at have været grundløst.

Den 20. september skrev »Skive Folkeblad« – »elskværdigt« – om »redaktør *Fogs* Forsøg paa at tage Revanche i Skiveegnen for hans Blads kummerlige Existens paa Mors«, og også blade i andre byer kommenterede dette første »Skive Venstreblad«, som altså var mere radikalt end Skive Folkeblad.

Det blev – naturligvis kan man vel sige – hilst velkommen af blade, der tilsluttede sig venstrereformpartiet, som det Bergske »Viborg Stifts Folkeblad« og *Vilhelm Lassens* »Ålborg Amtstidende«. Disse blade håbede på, at det nye blad ville bringe »en ny Venstreæra for Skiveegnen«.

Men det da eksisterende moderate Viborgblad »Viborg Amtstidende« (der var startet i 1890 og levede i 20 år til 1910, da de moderate sammen med reformpartiet gik op i det nye parti: Venstre) kaldte »Skive Venstreblad« et »radikalt Blad, der skal søge

at give Skive og Omegns Beboere ren åndelig Føde, men da vor der-værende kollega, »Skive Folkeblad«, et af Jyllands bedst redigerede Venstreblade, er godt indarbejdet og staar i høj kurs hos Befolkningen, tror vi, at podningsarbejdet paa de vilde Skud vil faa et temmeligt magert udbytte for redaktør *Henrik Fog*, der sikkert vil komme til at lede længe, inden han faar Forbindelser, der er en Naturnødvendighed for ethvert

Blad - - for hvad det lokale angaar, ualmindelig tarveligt«. Således hedder det dengang.

Den 20. september var der et indlæg i »Skive Folkeblad«

om dets nye konkurrent. Det var fra *P. K. S. Overgaard* (Lihme). Det hed heri blandt andet:

»... den vordende Redaktør for Aflæggerbladet fra Mors har i disse Dage fartet om i Salling for at agitere for Bladet og faa nogen til at uddele Prøvenumre«. Indsenderen opfordrede alle til at »afvise Agitatoren«, da man var godt tilfreds med »Skive Folkeblad«, som altid havde talt landbrugets Sag i Overensstemmelse med egenes Folketingsmand«.

Kr. Overgaard fortsatte:

»I politisk Henseende har »Skive Folkeblad« altid stået paa et godt og solidt Venstrestandpunkt. Det har ikke været Organ for Rabalderpolitik, men det har paa en rolig, fornuftig, besindig måde været Venstres Stanpunkter. Naar nu Højre næsten er en saga blot her i Salling, så at der findes Sogne, der vistnok er »kemisk rene« for Højremænd, da tilkommer Æren herfor... for en stor Del Folkebladet«... de eneste, der skulle have Grund til at klage over »Folkebladet«, er Socialisterne... (vi har) hidtil været så godt som forskånet for socialister på disse Kanter af Landet«.

Indsenderen kaldte »Morsø Folkeblad« for »et formummet Socialistblad« og nævnede i denne forbindelse »den lille Klike af Socialister i Skive By«.

Den nye aflægger kunne efter *Overgaards* mening kun »splitte venstre ad her på egnen og forberede jordbunden for socialisterne.«

Den 24. september kom endnu et indlæg i »Skive Folkeblad« om det venstreblad, der endnu ikke var begyndt at udkomme regelmæssigt i Skive. Indlægget var stilet til *Overgaard* og mærket »H«.

Den nye indsender mente, at *Overgaard* var for bange for den ny Blad-aflægger, da det var »umuligt at få en bedre avis i hånden end Skive Folkeblad«. Indsenderen hørte selv til de moderate, men også mange højremænd læste »Folkebladet«, langt hellere end »Skive Avis«. – Af enkelte »radikale« havde indsenderen nok hørt, at »Skive Folkeblad« var et højreblad, men det var nærmest latterligt, ligesom når »vi moderate Venstremænd af de Radikale frakjendes Venstrenavnet«. »Mon ikke nok omtrent alle Sallingboer hylder »Skive Folkeblad«s Politik«, sluttede han.

– Endnu et indlæg om dette bladspørgsmål kom i »Skive Folkeblad«, og det var fra en meget kendt mand, højskoleforstander *A. Axelsen*, Jebjerg Højskole. Det fremkom den

1. oktober 1898, samme dag som »Skive Venstreblad« begyndte at udkomme dagligt.

Det lød således:

»Paa given Foranledning maa jeg herved meddele, at jeg ikke i nogen henseende har staaet i forbindelse med det her i Jebjerg forleden Dag afholdte Møde. Jeg vil ikke tilegne mig en Ære, som jeg ikke har.

Jebjerg, den 29. september 1898.

Ærbødigst Axel Axelsen.

– Den sidste sætning i indlægget kunne rejse tvivl om, hvorvidt forstander *Axelsen* sympatiserede med bestræbelserne for at få et blad i Skive, i tilslutning til reformpartiet. – Det samme har redaktør *Kofoed* nok også syntes, for han skrev følgende tilføjelse til *Axelsens* indlæg:

»Hr. *Axelsen* har ikke alene intetsomhelst med Bladsagen at gøre, men endog bestemt misbilliget startningen af det nye Blad, særlig paa nuværende Standpunkt«.

Men det første »Skive Venstreblad« fik kun en levetid på et år. Den 27. september 1899 måtte *Henrik Fog* meddele i bladet, at hans forsøg på at lægge grund »for et virkeligt Venstreblad i Skive« var strandet, da »de mænd fra Skiveegnen, der havde meldt sig til at tage sagen op, har trukket sig tilbage, så »Skive Venstreblad« får ikke sit eget trykkeri den gang«.

Artiklen sluttede med håbet om, »at det ikke skal vare længe, før også Skiveegnen får et selvstændigt blad, der vil tale venstres sag«.

At dette skulle ske 4 år efter, ved at »Skive Folkeblad« gik over til venstrereformpartiet, efter at have skiftet redaktør, havde *Henrik Fog* nok ikke tænkt sig.

»Skive Folkeblad« kommenterede »Skive Venstreblad«s given op på følgende måde:

»Skive Venstreblad« har kun gjort sig bemærket ved en Ting, og det har været til enhver Tid at holde Lyset for Socialdemokraterne og være deres allerærbødigste Tjener. Det har ikke tonet rent Venstreflag, men stadig staaet med føler i Socialdemokraternes Lejr. Bladet har ligesom dets Moderblad »Morsø Folkeblad« været præget af, at det eksisterede af Socialisternes Naade«.

Grundlaget for disse betragtninger må nok findes i artikler i »Skive Venstreblad«, hvori bladet advarer mod »socialistforskrækkelse« og erklærer, at det ikke er bange for en alliance med socialdemokraterne, med hvem man var enige

Redaktør Mar. Jensen og frue til kaffeselskab 1895 i konditor Harders have ved Gregershus' forgænger i Adelgade, sammen med bogtrykker Laurids Pedersen og trikotagehandler Gregers Hansen.

om folketingets skattebevillingsret og om almindelig valgret til begge ting. Bladet hilste med glæde socialdemokraterne som forbundsfæller i kampen for disse mål.

»Folkebladet« fortsatte med betragtninger over, at der i de nærmest forløbne år i mange byer var blevet oprettet nye Venstreblade, og det tilføjer mærkeligt nok: »og bar Geschäft naturligvis« (De nye blade synes dog så afgjort startet af politiske grunde).

Når bladet fortsætter med, at de nye blade betegnede de gamle venstreblade som »moderate« og »overløberblade«, så er det også ejendommeligt, at disse to betegnelser angives sideordnede, da det forhandlende venstres blade ofte selv betegnede sig som »moderate«.

I »Folkebladet«s »nekrolog« over »Skive Venstreblad«, fortsattes der med principielle »moderate« kommentarer som: »Det er det rolige, støtte, besindige Arbejde, der bringer en Sag til Sejr«.

Mere mærkelig var fortsættelsen:

»Det indser »de radikale« Blade godt – de er da også kun radikale af Navn«, og videre:

»Reformvenstres Politik er ikke en Smule mere radikal end det forhandlende Venstres Politik – den følger de Veje, vi banede i 1890-1894«. Der drives alligevel ikke for Tiden nogen radikal Venstrepolitik her i Landet. Vi har kun eet radikalt Parti, det er Socialdemokratiet. Om de mere radikale lokale Venstrefolks forhold til »Skive Folkeblad« skrev Folkebladet, at der vel kunne være »enkelte Venstremænd i Skiveegnen, som ønsker, at Venstre skulle drive en radikalere Politik, end »Skive Folkeblad« anser for formålstjenligt, men et halvvejs Socialist-Blad skjætter de dog ikke om«.

Det synes vanskeligt at finde logikken i disse betragtninger: Først kom de sædvanlige fraser om at være socialdemokraternes allerærbødigste tjenere, der eksisterede af dette partis nåde og holdt lyset for det. De samme vendinger, som senere »Morsø Folkeblad«s parti: Venstrereformpartiet ofte brugte mod »Det radikale Venstre«, da det kom frem 7 år efter.

Men det er forbavsende, at »Skive Folkeblad« samtidig hævdede, at Venstrereformpartiet ikke var en smule mere radikal end det forhandlende venstre. Det svarer til de toner, der efter 1905 lød fra det radikale venstre til *I. C. Christensens* venstrereformparti; men i 1890'erne havde *I. C. Christensen* og hans parti en meget radikal holdning.

Således sluttede Skivebladets og Morsøbladets gensidige forsøg i 1890'erne på at komme ind henholdsvis på Mors og i Salling. Man vil lægge mærke til forskellen i de gamle etablerede blades reaktion over for den indtrængende ude fra. Mens »Morsø Folkeblad« i sine spalter synes helt at have ignoreret »Morsø ny Dagblad«, har »Skive Folkeblad« haft en masse kommentarer til »Skive Venstreblad«, fulgt op af indsendere.

Et moderat fremstød fra Mors

I det tredje år i det ny århundrede kom et nyt fremstød fra Mors til Salling. Men nu var situationen helt forandret: Det var ikke som i 1898 et Morsø-forsøg på at radikalisere de moderate Sallingboere. Tværtimod!

Der var nemlig sket det i mellemtiden, at *Carl Hansen*, Vinde Vestergaard, ved et suppleringsvalg – foranlediget af, at den moderate *Jens Peter Dalgaard* var valgt ind i landstinget – var blevet valgt til folketingsmand for Skivekredsen

som reformvenstremænd, og at »Skive Folkeblad« var fulgt med folketingsmanden over til dette parti, som man regnede med havde fremtiden for sig.

»Skive Folkeblad« og »Morsø Folkeblad« var altså derved kommet til at høre til samme parti. (Senere gik »Skive Folkeblad« som bekendt i radikal retning, og »Morsø Folkeblad« den anden vej – *Henrik Fog* blev Morsingboerne for radikal, hvorfor han senere måtte forlade bladet, så de to blade kom snart til at stå med modsat front mod hinanden, med »Skive Folkeblad« til venstre for »Morsø Folkeblad«, som det nu har været tilfældet i et par menneskealdre).

Den før så mægtige moderation i Skivekredsen var selvfølgelig ikke tilfreds med, at dets blade så at sige var gået over til fjenden, og man fik nu i 1903 det moderate »Morsø Dagblad«, altså det blad, som »Skive Folkeblad« som nævnt havde lagt grunden til i 1895, til at lægge en aflægger i Skive for at bekæmpe det og søge at føre Skivekredsen tilbage til de moderate.

»Morsø Dagblad«s ledende person i disse år og indtil det gik ind, var sagfører *Niels Ovesen*, Nykøbing M, en søn af »Morsø Folkeblad«s første redaktør, landstingsmand *S. O. Ovesen*. Bladets mand i Skive var sagfører *F. K. Erlang*, der drev sagførervirksomhed i »Skive Dagblad«s ejendom, Torvegade 11, hvor bladet blev trykt fra marts 1896. (Han blev mange år senere »Skive Folkeblad«s lokalredaktør i Ringkøbing »Ringkøbing Amts Avis«). En overgang hed det i bladet: »For dette nummer bærer *N. Ovesen* ansvaret over for presseloven. Trykt i aktieselskabet »Skive Dagblad«s trykkeri i Skive«. – Senere blev dette ændret til: »Midlertidigt redigeret af sagfører *N. Ovesen*«, og det »midlertidige« kom til at stå indtil 1907.

Da det radikale venstre stiftedes i 1905, og »Skive Folkeblad« foreløbig forblev som venstrereformparti-blad, så man det umiddelbart set mærkelige, at »Morsø Dagblad« udviste en vis sympati for det nye parti. Man skulle jo ellers synes, at det nye parti måtte være en afgjort modstander for et moderat blad. Men »Skive Dagblad« og det radikale ven-

stre havde den fælles modstander, *I. C. Christensens* og »Skive Folkeblad«s venstrereformparti. Desuden var Dagbladets sagfører, *Ovesen*, meget antimilitaristisk, i modsætning til en fløj af de moderate, som netop i militærspørgsmålet kom til at stå højre meget nær. Men i 1905 stod *Ovesen* ikke alene inden for de moderate i opposition til ministeriet *I. C. Christensens* militærpolitik. De moderates fører, *Niels Neergård* syntes på det tidspunkt at stille sig til venstre for regeringen med hensyn til det militære, og *Jens Peter Dalgaard*, den lokale moderate fører, gav også i artikler i Dagbladet udtryk for kritik af *I. C. Christensens* svækkede, antimilitaristiske sindelag.

Heller ikke »Morsø Dagblad«s brohoved i Salling kunne holde, endnu mindre rokke »Skive Folkeblad«s dominerende stilling.

I 1908 måtte både »Skive Dagblad« og »Morsø Dagblad« gå ind.

I 1907 og 1908 havde *Chr. Krum* i Skive været bladets ansvarshavende redaktør med trykkerstedet angivet således: Trykt i »Skive Dagblad«s og »Morsø Dagblad«s bogtrykkeri i Skive.

Skive Dagblad blev »ædt« af »Skive Folkeblad« og »Morsø Dagblad« af »Morsø Folkeblad«. Bladudgiveren, eller dog den ledende inden for »Dagbladene«, sagfører *Ovesen*, havde ønsket en anden løsning. Han havde været i forhandling om fællesdrift med nogle radikale blade. (Der er ikke oplyst med hvilke radikale blade – »Skive Folkeblad« var jo som nævnt ikke radikal dengang – antagelig var der tale om »Jysk Morgenblad« i Århus, som de radikale havde håbet skulle blive et ledende radikalt blad i Jylland, men som blev en stor skuffelse for partiet, og måtte gå ind i 1911 efter store tab).

I en 5-6 spalter stor afskedsartikel skrev *Niels Ovesen* en hel nekrolog over det moderate venstre. Han understregede, at partiet havde »ført landet tilbage fra provisorierne til lovordnede tilstande«, men mente, at det var gået her som i andre tilfælde, at når et parti havde løst sin opgave, sygnede

det hen. Til sidst »tabte vi også *Dalsgaards* Fæstning i Salling, som alle troede var uindtagelig«, og så opløstes partiet og blev til en valggruppe i folketinget. Siden blev der nært samarbejde med reformpartiet, og de moderate blade havde »eet for eet listet sig bort og sat sig til Bords ved Reformpartiets Kødgryder« (det var nok én til »Skive Folkeblad« især). »Morsø og »Skive Dagblad«e var lige ved at have været de sidste på skansen, når man så bort fra et blad, der levede på opposition til en bestemt politiker« (her sigtedes utvivlsomt til »Aalborg Stiftstidende«, der nærmest konsekvent gik imod finansminister og redaktør af »Aalborg Amtstidende«, *Vilhelm Lassen*).

Det sidste forsøg fra Skive

Nu gik der 20 år, hvor der bladmæssigt var ro over Sallingsund. Men i 1923, 3 år efter, at »Skive Folkeblad« var gået helt over til »Det radikale Venstre«, lagde bladet atter en aflægger på Mors: »Morsø Venstreblad«. Nu var det Salling, der ville gøre Mors radikalt. Dette blad eksisterede ganske vist i 28 år til 1951, men det fik aldrig mange holdere, højst et par hundrede.

Det synes altså, som om vandet – i dette tilfælde Sallingsund – som andre steder, har været en skarp skillelinie. Alle forsøgene på at komme over vandet fra både Sallingsiden og Morssiden er strandede. – Det sidst nævnte forsøg holdt dog meget længere end de tidligere – men det var nærmest et spørgsmål om, hvor længe »Skive Folkeblad« syntes, det var umagen værd at holde det oppe.

Politisk set havde »Skive Folkeblad« en omtumlet tilværelse, medens »Morsø Folkeblad« for så vidt har haft en stabil stilling, fra det gamle venstre i 1870'erne og 1880'erne, til det nye venstre fra 1910, dog mere radikalt i *Henrik Fogs* tid. Sallingboerne fulgte stort set »Skive Folkeblad« over i radikalismen, mens Morsingboerne holdt sig til det *I. C. Christensens* parti, der engang blev kaldt »radikalt« af de moderate, men senere »moderat« af de radikale.

Her stod jeg som dreng ved Durup præstegård, opført 1888 nord for præstegårdshaven. Den ældre lå i flere hundrede år syd for haven.
(Skive Folkeblad fot. 1957).

Om præstens andedam og de gådefulde Mølkjærhuse i Durup

Af *Vilh. P. Beck.*

For en gammel sallingbo, der med visse mellemrum besøger sin hjemegn, var det for mig en herlig oplevelse i høstens tid 1971 at deltage i Skive Historiske Samfunds rundkørsel og atter engang beskue det for mig så gammelkendte Sallingland med sine bugnende kornmarker af frodige aks på lange strå, spændende sig over bakker og dale så langt øjet rakte helt ud i horisonten, ventende på mejetærskeren.

I det herligste sommervejr gik farten øst om, ja, øst om, som det så ofte er sagt, men at den øvrige del af halvøen, den skønne, ikke kan holde stand herimod, skal aldeles ikke

være sagt, nej, lad mig sej det søen – hvert herred å sown hår si kjæphejst, og herom kan der drages meget frem, da også om min egen hjemstavn: Durupegnen, for her ka' a fortæl en bette grån om den pæne bøj, hvad a tøkkes den altid hår wot.

Som Durups navneendelse på -rup røber, er den udflyttet fra en nærliggende hovedbygd engang i Vikingetiden og bredt sig omkring Durupgårde, og således siden dengang haft øje for planlægning som steder med lignende forhold, en planlægnings følger man kun kan glæde sig over, og den udvikling, der her er sket, navnlig i den sidste snes år, som virkelig er ret imponerende at se.

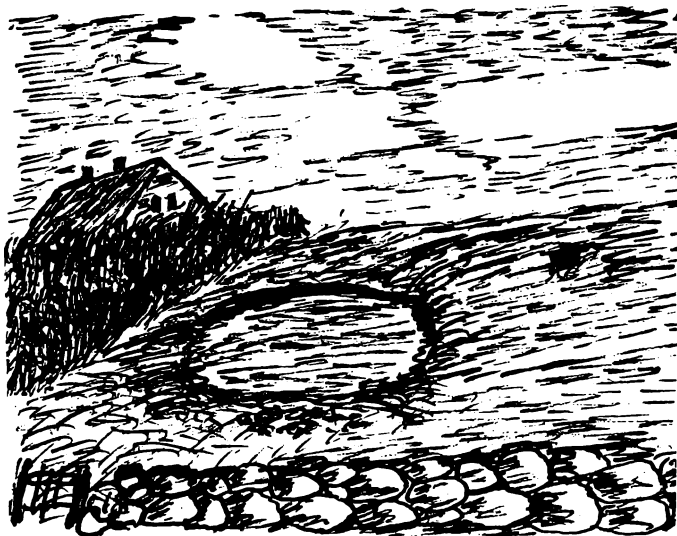
Vi mennesker er stedbundne, præget af den jord vi er vokset op af, mennesker og omgivelser. Hver landsdel, ja, hvert sogn har sin ejendommelighed. Vi opdager ret nemt, at der er kendelig forskel på jyder, sjællændere, fynboer og dem fra de øvrige øer. Ja, for den sags skyld behøver vi såmænd ikke at bevæge os uden for Salling, før end vi bliver opmærksom på en lille nuance i sproget og tildels i væremåde.

Jeppe Aakjær har så rørende givet udtryk for den hjemlige betydning: Der er møj i wor hjart, te vi knap ka' forsto, som ka' rør wos ved søen en krumme jord, nær æ tovt ligger grøn, og æ kun er så mo; de ka' bind jen po hånd og po fued. A vil gjan sej med sand, når a sto for *Vorherre*: A hår stridt for mi grund, do for ta-et som de er. Ja, der hører vi, hvad søen en bette grån jower ka' sej. Ja, hjemstavnsfølelsen er af en egen art, der har sit udspring fra det inderligste i sjælen og består af en broget motiv-sammensætning, der hver har, bortset fra enkelte dominander, sin egen melodi. Ingen kan vist sige sig helt fri, såfremt man har bevarer et godt og sundt forhold til livet og kærlighed til det sted, hvor de dybeste minder vokser, nikker og smiler, hvor far og mor og de mennesker, der dengang færdedes, stedse lever, omend de er borte, gemt bag lågen.

Visse egne kan ruge over flere gådefulde forhold, hvorfor vi nu til en begyndelse skal høre om lokaliteten, præstens anededam, som blandt befolkningen her i Durup slet og ret

kaldes »æ åndam«, og som sådan var den kendt af alle, særlig de unge. Det var jo det eneste sted, fra regnet nogle mangelgrave, som det var forbudt at benytte til skøjteløb, hvor ungdommen, når vinteren satte ind med sne og frost, kunne dyrke vintersporten.

Æ åndam (nu udtørret) lå nord for kirken og øst for præstens have i et moseterræn, der er en udløber fra det vældige moseareal, som har sin begyndelse i Grynderup og fortsætter gennem Sæby, Duruplund, Durup (en betydelig del af Durup by ligger i denne mose), Tovstrup og Roslev.

Andedammen i Durup set fra øst mod præstegården.
(Efter tegning af forfatteren)

Men nu tilbage til mosen, hvor æ åndam ligger; den strakte sig nordøstlig til Vilholm, hvor den forgrenede sig over hele området, der giver udseende af et fordums arkipelag. Ved en grøft gennem præstens have var de to moser forbundne.

Her gøres opmærksom på, at vi drenge stoppede for afløbet, derved blev æ åndam betydelig større, så man tildels kunne skøjte til Vilholm. *Chr. Christensen*, præstegårdsfor-

pagteren, var ikke så begejstret for drengenes opfindsomhed og ryddede engang imellem op, så der blev afløb, og isen brasede sammen. Når det skete, sang vi drenge af fuld hals: »Mellem Bysted og Glynge hænger *Christen* i en slynge«. Hvor vi havde det fra, ved jeg ikke, det er en reminiscens af remsen, der lyder således: »Mellem Bysted og Glynge hænger fanden i en slynge«.

Nå, men bortset fra det, var æ åndam en herlig tumleplads for byens unge, også en af de voksne lystede sig med at slå herresving. Her mindes jeg særlig købmand *H. P. Jensen*,

De gådefulde Mølkjærhuse i Durup set fra øst. Efter tegning af forfatteren.

han var en flot skøjtøløber. Nu er dammen, som vi ser, borte, og dens navn kun en saga. Nok har dens vover aldrig ginget så høje, at de blev hvide i toppen; men den har trods sin lidenhed været en aldeles vidunderlig åndam.

Hvad der egentlig er årsagen til min omtale af dammen, skyldes det, at der på skråningen fra kirkegårdsdiget ned mod dammen (ca. 200 meter) var der et sted i nærheden af dammen, hvor der var brolægning af topsten.

Det er disse toppede sten, der er anledning til, at jeg har fået den tanke, at andedammen muligvis i en fjern tid har

været byens gadekær. Men naturligvis er det svært at afgøre, da der, såvidt jeg ved, ikke findes noget skriftligt derom. Det kan jo også tænkes den tanke, at det ikke er udelukket, at vi må nøjes med den opfattelse, at dammen har været en hellig sø med tilknytning til det gamle hovsted.

Fastholder vi nu den tanke, at dammen har været byens gadekær, må vi dermed samtidig forstå, at såfremt det har været det indenfor de sidste omkring 400 år, må færdslen dertil nødvendigvis være gået gennem præstegården, da den har ligget samme sted i det omtalte tidsrum. Det blev nemlig konstateret ved nedgravningen omkring århundredskiftet. Til orientering må der gøres opmærksom på, at den nye præstebolig, der har ligget nord for præstegårdshaven, modsat den gamle, den lå syd for haven, opførtes i 1888.

Den formodning, at færdslen til gadekæret er foregået gennem præstegården, er for såvidt ingen hindring, da der mellem præsteboligen og udlængerne var en ret stor afstand. Fra vejen, der løber lige vest for præstegården og videre mod Åsted, er der til det eventuelle gadekær en distance på henved 200 meter. Man kan også, omend denne antagelse er mere tvivlsom, tænke, at andedammens tilstedeværelse som gadekær må ligge endnu længere tilbage til omkring 1500-tallet, førend præstegården blev opført der.

Uanset hvilken konklusion vi foretrækker, tror jeg, såvidt jeg kan bedømme terrænet og forholdene iøvrigt, at der er meget, som taler for, at andedammen har været byens gadekær.

Omkring århundredskiftet gik folk fra Durupgårde og Duruplund gennem præstegården til kirken – benyttede altså nordlågen, hovedindgangen er mod syd. Jeg tror næppe, der findes en anden løsning, i modsat fald, hvor?

Kirken har, som vi ved, været et samlingssted, et center under hvis tag der var trøst at finde, hvor man ligesom følte sig guddommen nær og ydmygt, tog det hårde og brutale i sindet fangen, og værnede sig med korsets tegn. Ligeledes har den klokke signet folk og fæ og agrene og beskyttet dem mod onde magter. Kirken og de tilliggende gårde i lands-

byen var omgivet af landsbyens jord.

Ved denne skildring får vi yderligere bekræftet, at gadekæret har været placeret i landsbyfællesskabet.

Det sidste, og mindst lige så interessante, jeg nu vil fortælle om, er tre mindre landejendomme, der ligger et par hundrede meter eller tre nord for stationspladsen på en skrænt ud til det før omtalte store moseareal, som under et kaldes Mølkjær huse. Gennem flere år har jeg spekuleret over, om navnet indeholder noget af det, det giver udtryk for. Mølkjærhuse frister til at forstå, at selvfølgelig har her eller her omkring været en møller; navnet kan vel ikke bare skyldes en tilfældighed – nej såmænd. Men så let og ligetil går det nu ikke, der må under alle omstændigheder være en begrundelse, før end jeg vover at fremkomme med en these. (Noget i så henseende har jeg tænkt, uden jeg derved er kommet problemet nærmere).

Ingen her i Durup, som jeg har talt med om det, vidste noget at sige. Det var ganske vist ikke særlig opmuntrende, men ved samme lejlighed fik jeg konstateret, at det må være mange år siden, såfremt der i det hele taget er noget om møller-snakken, da herboende altså ikke kender noget særskilt derom.

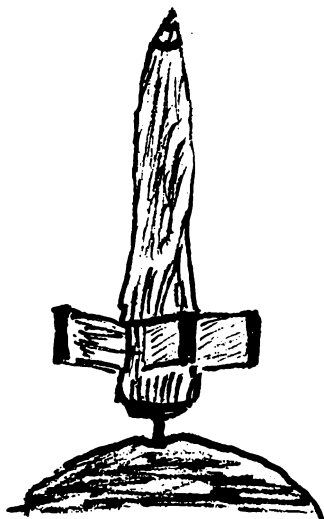
I betænkninger og efterretninger angående vand- og vejr-møller i Danmark indsendt fra amtmændene i henhold til rentekammerets cirkulære af 19/5 1761, findes der ingen oplysning i så henseende. Nej, cirkulæret blev udelukkende udsendt for at få konstateret, hvad de igangværende møller var værd som skatteobjekt – det var såmænd det hele!

Ja, men så må løsningen på Mølkjær huses gåde ligge betydelig længere tilbage i historien. Det er faktisk så spændende, så det er ikke til at slippe tanken, før end en tilfredsstillende mening viser sig. Efter bogen »Bondehuse og vandmøller i Danmark gennem 2000 år«, skrevet af professor *Aksel Steensberg*, et værdifuldt historisk og videnskabeligt værk, stod det mig klart, at nu var gåden tildels løst.

Inden jeg nu omtaler skvatmøllen, ja, navnet lyder så romantisk, så man trækker på smilebåndet, men det er den

mølletype, der her bliver tale om, må vi først se på terrænforholdene her.

Det langstrakte moseareal, der tildels er fuldkommen fladt, har nu ikke altid været sådan. For mange år siden, vist omkring århundredskiftet, måske lidt senere, blev der gravet grøfter, som man dengang kaldte »lavet kunsteng«. Om denne mosekultivering samtidig gjaldt hele arealet, tør jeg ikke sige. I min barndom var mosen på sine steder en variation af huller, store knolde, buske og enkeltstående træer her og der. Gennem dette vildnis bugtede åen sig, det lille forha-

Hjulet af en skvatmølle med lodrette skovle, som man brugte det i Borgund sogn i Norge. (Efter tegning af forfatteren fra Aksel Stensberg: Bondehuse og vandmøller i Danmark gennem 2000 år).

stede vandløb i større og mindre sving, som nu forholdene tillod det, da den var med til at slæbe smeltevandet bort fra området ud i Limfjorden. Åen har altid forbavset mig med sin stærke strøm. Dens vandstand er, som jeg har bemærket, knapt så høj som i min barndom.

Om her har været en mølledam, tanken kan naturligvis ikke udelukkes, men nok usandsynlig på grund af den stærke

strøm. Når vi nu i teknikkenes forgude tidsalder hører om, hvor enkelt og primitivt skvatmøller er, falder det naturligt for nutidsmennesker at drage et dybt suk og sige: Herregud! Ja, sandt nok, men set med datidens mølletradition, der bestod af en skubbe – drejekværn (håndkværn), der begge har været anvendt her i landet gennem mange hundrede år og dateres til før-romersk tid (ca. 500 før vor tidsregning). Hermed er ikke sagt, at den roterende kværn, trukket ved vandkraft, ikke var i brug før vor tidsregning.

Kværne af skvatmølletypen kaldes i Irland for Danish mill, hvilket noteres som tvivlsomt, da skvatmøllen var der, før end Vikingerne kom til England. Den ældste irske historiske tradition om disse møller går tilbage til 647-51, da to kongesønner blev slået ved Mael Odrans mølle. Ligeledes findes i irske lovhåndskrifter, der blev samlet i første fjerdedel af 700 årene, beskrevet en skvatmølle.

Forud for denne langsommelige udvikling, der tildels har været stillestående, brugte man som ganske naturligt to sten mod hinanden og grottede kornet på den måde. Dette møjsommelige arbejde blev udført af kvinderne og er foregået liggende på knæ foran indgangsdøren på den sten, der lå der.

En skvatmølle fra 15-1600-årene beskrives således:

En forholdsvis smal rende, der leder vandet til en skvatmølle, det vil sige en mølle, med en lodret aksel, på hvis nederste del var anbragt skovle. Akselen, der drejede på en sten, der lå i renden, den øverste del gik op gennem kværnens »ligger« til undersiden af »løberen«, hvor den endte i et fladt stykke jern anbragt på tværs. Dette stykke jern, »seglet«, var indføjjet i undersiden af løberen, så akslen drejede den rundt, når vandet ramte skovlene. Kværnhuset må have skrævet tværs over møllerenden. Rendens dybde kunne være ret forskellig, dog skar den sig de fleste steder en 25-35 cm ned i undergrunden.

På Bornholm kaldte man den plaskemølle, og her var der ved skvatmøllen endnu for 150 år siden små kværnhuse, der stod på fire stolper med halmtag over. I 15-1600-årene blev der for disse små møller lagt hindringer i vejen ud fra den

motivering, at de var urentable og gav for lidt afgift. De større møller var villige til at påtage sig skvatmøllernes skyld, mod at disse blev nedlagte. Trods forbudet mod at oprette den slags møller, fortsattes det rundt om i hele landet, også på den store matrikels tid i 1600-erne.

Helt fra disse synspunkter vi her er bleven bekendt med, er det ingenlunde svært at tænke sig, at netop her, hvor åen med sin stærke strøm (der engang antagelig har været stærkere), gennemløber hele mosen, der syntes at have været et særdeles velegnet område for skvatmøller. Så vi kan uden tvivl med 100 procents sikkerhed fastslå, at her i Mølkjær huse har der været godt med skvatmøller. For yderligere at belyse sagen, må vi forstå, at som erhverv har disse ikke haft væsentlig betydning, og af samme grund er den tanke nærliggende, at her har været adskillige af sådanne møller her i mosen.

Ja, trods mangt og meget gennem tiderne har skiftet her i Durup og forandret karakter, er der én ting, der er sikker, nemlig at disse former, landskabet her fik med bakker, dale og engdrag, da området for mange årtusinder siden slængte iskappen af sig, og smeltevandet strømmede ud mod havet, stadig er nogenlunde ubevist.

Ja, ja, de hele ka' tøwes så lidt, men tu-hvad! de er jo immer så skjøn å hør' en bette grån om de vi læng hår tint, og om de er sand. For hvis, a forstowe dæ wal, bette får, nær sø-en do rynker en grån på æ nis å trower de hile de løwen å snak, men do ka' syer-fo, trow de passer. Vi hår jo høt om gammel daw, hvordan de hår mådslet-haft en forførdelig dæw med alle slavs ting, hvordan de spandt, væve å andt. Ja, søen ka' vi såmænd blyw ved. Men ser I wal, I Durupfolk, der er mi-æ, i æ sovn, som ligger skjult som et en kat – kun dæ å mæ ka' hjælp hveranner med å prøv å find!

Degnen Michel Ingstrups Hemmelighed

Af Viggo C. Boer

Om degnen Michel Ingstrup i Hem 1755/76 angiver lærer Ejnar Poulsen i »Viborg Amts Degne- og skolehistorie«, at han var student fra Viborg 1749, og at denne skoles protokol i 1743 angiver: »Han ved ej sin alder, dog synes han at være over 20 år, er meget flittig. Forældrene lever og er bønderfolk i fattig tilstand«, medens lektor Sixhøj, Viborg, der samarbejdede en del med lærer Poulsen, i »Viborg Kate-dratskoles dimittender« under året 1749, nr. 1157, anfører: »Michel Terkildsen Ingstrup. Døbt 27/12 1716 (Sal kb.), søn af Terkild Christensen af Åle, begr. 25/9 1763, og Kirsten Pedersdatter i Søgård (gift i Sevel 4/11 1703), begr. 14/7 1763. I en skrivelse af 12/6 1751 (Hammerum herredspakke 1709-64, læg mrk. 1751) anfører præsten i Ørre: »M. I. er en bondesøn. Han har i mange år været hyrde og vogter, ej aleneste på sædegårde, men endog på bondesteder, og endelig fik i sinde at forlade stimulum bovis og begive sig intra musarum cancelles udi Wiborg skole«. M. I. var på det tids-punkt informator i Nøvling præstegård. I en fortegnelse over eleverne i 4. lektie af 20/11 1743 skriver den senere rektor Jessen om ham: »M. I. veed ej til visse sin alder, dog synes hans at være over 20 år«. Da han blev student ansattes hans alder til 29 år . . .«

Selvfølgelig var Michel Ingstrup, der jo både kunne læse og skrive, ikke så enfoldig, at han ikke havde nogen anelse om sin rette alder, og selvfølgelig kendte han navn og adresse på sine forældre, hvilket han omhyggeligt og med andres hjælp nøje har skjult, og når han i 1769 sammen med sin kol-lega, degnen Johan Chr. Svane i Balling-Volling, indsender en ansøgning til kongen om, at degnesønner, når de nødes til

at tage tjeneste ved landbruget, må fritages for at komme under stavnsbåndet, kommer vi nok på det rette spor, at han ganske simpelt er rønningsmand, der vil undgå den meget strenge og langvarige militærtjeneste, hvorfra så mange kun slap fra som invaliderede.

Både Ejnar Poulsen og Sixhøj har gjort et stort arbejde for at finde frem til Michel Ingstrups identitet, og de har søgt nøje efter en tilknytning til Ingstrup ved Ålborg og til præsteslægten Bhie fra Ingstrup, men begge var dog mest tilbøjelige til, at navnet skulle have tilknytning til Ingstrup ved Viborg, i hvilken forbindelse navnlig Ingstrup mølle har haft deres særlige bevågenhed, men jeg ser ikke, hvordan Sixhøj er kommet frem til Michel Therkildsen fra Sevel, og det må antagelig være i forbindelse med slægten Braad, som også har været i søgelyset.

Michel Ingstrup har haft en ret betydelig tilknytning til slægten Lund, idet han en tid var informator ved Nøvling skole, hvor undervisningen foretoges af en landmand ved navn Lund, og at præsten i Ørre, der afgav den forannævnte erklæring i 1751 hed Morten Mortensen Lund, hvortil kommer, at Michel Ingstrups søn, Michael, var skriver for birke-dommer Søren Jensen Lund, Bøvling birk, inden han blev degn i Harboøre.

I »Viborg bys borgerbog forekommer, nr. 683, borgerbrev af 3/10 1769, Niels Ingstrup, avlsmand, død 5/11, begr. 12/11 1781, 63 år gl., født på Skæring gods, altså 1718/19, og kirkebogen for Egå udviser 1719, døbt Søren Nielsen Lund i Schering søn: Niels.

Niels Ingstrup kommer altså til Viborg, og han blev 1/12 1768 gift med Anne Marie Eriksdatter Breum af Bering-slægten.

Kirkebogen for Egå udviser også 1726, 24/3, døbt Søren Nielsen Lund i Schering søn Michel, som jo så må antages at være Michel Ingstrup, selv om både han og hans medvidere gør ham ældre, hvilket må antages at skulle vanskeliggøre eftersøgning og identificering, da der stadig var god jagt på bortrømte karle.

Navnet Ingstrup må så søges i familiens tidligere tilknytning til Ingstrup, og Ingstrup mølle er sikkert rigtigt, men kirkebogen for Rødding-Løvel, der er meget mangelfuldt og elendigt ført, giver ikke nogen hjælp, og jeg har heri kun fundet af interesse: »1738, Niels Lunds datter, Maren døbt, og senere corporal Lunds datter begravet, 1739, Niels Møller begravet, 73 år gl. (født 1666), 1739, Niels Larsen, Ingstrup, begravet, 55 år gl. (født 1684), 1743, Mølleren i Ingstrup begravet, 1746, Niels Lund begravet, 73 år gl. (født 1673).

Efter matriklen i 1688 var Jens Sørensen, Møller, fæster af Ingstrup mølle, og det var han også iflg. skøde i 1695. Af en obligation 1746 hed fæsteren Jens Bertelsen, men efter skøde 1749 hed fæsteren igen Jens Sørensen.

Det ses ikke, om der har været tale om arvefæste, men det kan antages, at Jens Sørensen Møller hed Jens Sørensen Lund, at det er ham der er død 1746, at fæstet muligt er gået over til en svigersøn, den i 1749 nævnte Jens Bertelsen, at den i 1739 begravede Niels Møller, født 1666, skulle være hans søn og hedde Niels Jensen Lund, og at denne skulle være fader til Søren Nielsen Lund, Schering, der iflg. kirkebogen for Egå er begravet 21/7 1763, 72 år gl. og altså født 1691, der er fader til Michel Ingstrup. Mølleren i Ingstrup mølle i 1749 kunne jo så tænkes at være søn af en anden søn af mølleren i 1788-95, Jens Sørensen, nemlig Søren Jensen Lund.

I Egå kirkebog forekommer flere Søren Nielsen – og Niels Sørensen Lund eller Smed med angivelse af henholdsvis Egå og Schering, og da det er meget vanskeligt at afgøre, om præsten skriver Lund eller Smed, tog jeg oprindeligt fejl heraf, og når han i 1716, den 26/7 angiver viet Søren Nielsen, Skæring, og Boel Michelsdatter, Egå, og 1774, 19. sønd. Trin. begravet Søren Nielsen Lund ell. Smeds hustru, Anne Sørensdatter, er jeg fortsat i vildrede, ligeså m. h. t. 1756, Søren Nielsen Smed eller Lunds hustru begravet.

Michel Ingstrup kommer i Viborg tilsyneladende til skomager, korporal Hans Jensen Bering, født 1683, død 1755,

eller til lektor, fra 1744 rektor Anders Hjørring, der var gift med en datter af den forrige rektor 1739/44, Peter Arff.

Rektor Anders Hjørring havde to døtre, hvoraf Maren Andersdatter i 1751 blev gift med Michel Ingstrup, og Kirsten Andersdatter i 1752 blev gift med Jens Hansen Bering, skomager i Viborg, søn af Hans Jensen Bering. Jens Hansen Bering, født 1723, død 1795, havde forud været gift med Anna Cathrine Ebeltoft.

Michel Ingstrups 1. hustru, Maren Andersdatter døde dog allerede i 1752, og i 1753 giftede han sig anden gang med Anne Mette Hansdatter Reincke Tommerup, dt. af trommeslager Hans Tommerup, Viborg, død 1744, og Maren Simonsdatter, død 1760.

Det har ikke været muligt at konstatere nærmere om Anne Mette Hansdatter Reincke Tommerup, der skulle være opkaldt efter sin farmoder, men hendes ophold inden ægteskabet hos prokurator, justitsråd Kjerulfs enke, Sophie Dorothea Møinichen, der var datter af landsdommer Christian H. Møinichen og Else Hansdatter Majoner, hvis søster Cathrine Hansdatter Majoner, var gift med sognepresten Hans Thomsen Svendborg, Skive 1664/74, for hvis datter, Anne Hansdatter, købmand Hans Jørgensen Majoner (tidl. kald. Gothaus) var værge og formynder, giver anledning til at antage, at hun ligesom præsten Hans Thomsen Svendborg må nedstamme fra den rige Bager-slægt i Odense, hvorfra en slægtning må have indgiftet sig i officers-slægten Reincke i Tommerup.

Om købmand Hans Jørgensen Majoner's herkomst vides ikke noget særligt, og lektor Sixhøj angiver i »Viborg Kate-dralskoles Dimittender« nr. 46, at han muligt er identisk med student fra 1636 Hans Jørgen Gothus, der angives født 1618, og at han efter H. H. Schou kunne være H. J. Oxenvaldt, sogneprest i Sanda på Gotland, Gothus til Sverrig, men forbindelserne til Odense og til Viborg gør det mere sandsynligt, at han må stamme fra den skånske læge (og feltlæge) i Malmø, Jørgen Willumsen, f. ca. 1606, død 1648, som var søn af rådmand, købmand William Lucassen, Odense, 1606/7.

samt til Paludan-slægtens navnebrug af Hans, Jørgen, Willum og Lucas, idet han formodes anbragt hos lektor Peder Willumsen Paludan. Herimod taler fødselsangivelserne for Majoner 1618 og for Jørgen Willumsen 1606, der dog er anført med ca., hvorhos der forekommer fejl i angivelserne dels på grund af fejl i bøgerne og dels på grund af senere dåb.

Fra Historisk Samfunds udflugt 1971 til Eskjær, hvor litterat Otto L. Sørensens ved hovedindgangen berettede om slægten Høg på Eskjær, både om Jørgen Høg, der i Kong Hans' dage red for Eskjær, og „bleff slagen i Ditmerschen anno 1500“, og hans broder, Niels Høg, lensmanden på Skivehus, som 1521 lod Skive kirke forskønne med kalkmalerier, hvoriblandt også ses afmalet Jørgen Høgs våben, Høg-Banner våbenet med Danmarks riges nationalfarver.

Årsberetning for Historisk Samfund 1971-72

Ved *Johannes Bang*.

Historisk Samfunds hovedbegivenhed i årets løb var som hidtil, den historiske rundkørsel, der som sædvanlig finder sted på en af de sidste søndage i august, og fik stor deltagelse, idet den havde samlet henved 250 deltagere og foregik i det herligste høstvejr.

Efter i en årrække at have været langt af led, holdt vi os denne gang til de kendte og hjemlige egne, og det var åbenbart på sin plads, da stoffet herom syntes nyt for de flestes vedkommende.

Efter styrelsens velkomst ved Grinderslev kirkelåge, blev

Udsnit af den store forsamling i Grinderslev kirke under pastor Wichs foredrag ved Historisk Samfunds historiske rundkørsel i 1971.

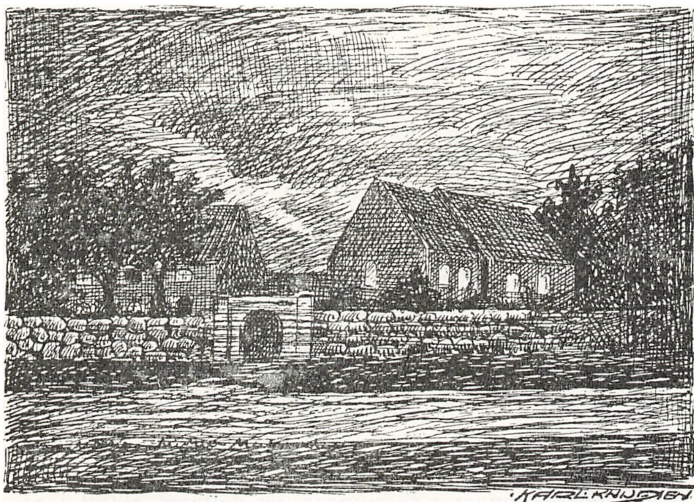
I Grinderslev kirke, som Historisk Samfund gæstede under udflugten i høstens tid 1971, findes gravlagt en del stormænd, heriblandt den sagnomspundne, hovedløse Valdemar Lykke til Grinderslev kloster, oberst og kommandant i Fredericia, der ved et ulykkeligt tilfælde under Thorstenssonfejden fik hovedet afrevet af en dansk kanonkugle.

den skønne kirke fyldt til sidste plads, da sognets præst, pastor *Wieck* gik på prædikestolen for at berette interessant om kirkens historie, hvorefter formanden, pastor *Johannes Bang* holdt den store forsamling fangen med sit foredrag om den i sin tid så kendte provst *Møller* fra Breum og hans slægt, der sikkert var nyt for de fleste tilhørere.

Efter at man havde besøgt forskellige grave, gik turen til det fælles kaffebord på Sundsøre strandhotel, hvor formanden ved en kort generalforsamling aflagde årsberetning og kassereren *Otto L. Sørensen* aflagde regnskab for det gode år man havde haft med stor tilgang af medlemmer.

Derefter var der valg til styrelsen, hvor lærer *Rud Kjems* i Balling blev indvalgt i stedet for afgangne lærer *Ejnar Poulsen* i Hem.

Herfra fortsattes der til Eskjær, hvor man blev gæstfrit modtaget af godsejeren *Herluf Schütte*, som fra hovedtrappen, høstklædt, i sin velkomsttale, ridsede mange træk fra den herlige gårds historie.

Den kullede Grinderslev kirke, som den så ud i klostertiden. (Efter tegning af kunsttegner Hans Knudsen, Jebjerg).

Nu blev der lejlighed til at bese den middelalderlige kælder, nok et fordum katolsk kapel, der nu er indrettet til et museum for gården Eskjær.

Efter besøget i kælderen havde litterat *Otto L. Sørensen* ordet med nogle sjældne oplysninger om en del af ejerne, der åbenbart havde tilhørernes bevågenhed, og endelig improviserede en deltager, der i sin ungdom havde tjent på Eskjær, bl. a. som herskabskusk, en skildring af livet på gården i »gamle« *Schüttes* tid. Han høstede stort bifald.

Det skete altså i Historisk Samfund, der iøvrigt siden sin oprettelse i 1908 har varetaget mangfoldige lokalhistoriske gøremål på Skiveegnen, og målet for dets virke er fortsat, som angivet i vor formålsparagraf, at vække den historiske sans, samt at bevare egnens historiske minder, foruden at

delagtiggøre folk her på egnen i de lokalhistoriske nyvindinger, som fremkommer hvert eneste år, ja vi har da også forsøgt at nå så langt ud i befolkningen som muligt med vort tilbud om at delagtiggøre deltageres aktivitet i det lokalhistoriske arbejde på vor egen egn, og har da også haft den glæde, at føle en stadig stigende interesse.

Vi er ydermere tilsluttet »Sammenslutningen af lokalhistoriske Foreninger i Danmark« og derigennem »Dansk historisk Fællesforening«, hvis bogudgivelser vore medlemmer kan erhverve til billigere medlemspris.

Nævnte »Sammenslutning« udgiver også i fællesskab med »Sammenslutning af lokalhistoriske arkiver«, et tidsskrift, der hedder »Lokalhistorisk Journal«. Det første nummer er lige udkommet, og det kan der abonneres på, så sig bare til hos os!

Af vor forenings arbejde, kan nævnes, at vi i årets løb har udsendt en lille folder med oplysninger om Samfundets arbejde, og har på denne måde fået tag i et betydeligt antal nye medlemmer.

Enkelte af styrelsens medlemmer har holdt foredrag om lokalhistoriske emner i foreninger, og deltaget aktivt i arbejdet omkring de historiske institutioner på egnen.

Mindre kendt er nok det store konsultative arbejde, som styrelsens medlemmer har virket i med besvarelse af henvendelser vedrørende egnens historie, og heraf ikke mindst personalhistoriske forhold, som har interesseret folk meget.

Vor årbog »Skivebogen« havde i år (1971) som sædvanligt et varieret stof, og blev vel modtaget, så den nu næsten er udsolgt. Trykningen er blevet meget kostbar, men heldigvis flyder bidragstilskudene betydelig rigeligere, så vor foretagsomme kasserer, *Otto L. Sørensen* prøver at få sagerne til at løbe rundt.

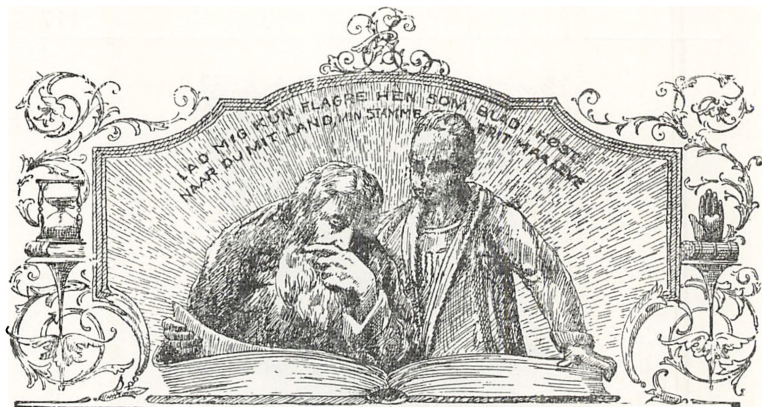
Vi har i januar 1971 haft en særlig mindededag, hvor Historisk Samfund mindedes 100 årsdagen for dr. Gudmund Schüttes fødsel ved kransenedlægning på graven ved Grinderslev kirke. Han var, som mange ved, i vor styrelse og redaktør af »Skivebogen« i mange år.

Historisk Samfunds tidligere formand, dr. phil Gudmund Schütte, på hvis grav ved Grinderslev kirke styrelsen i januar 1972 foretog kransenedlægning ved 100-års dagen for hans fødsel.

Foreningen har også prøvet at virke for at den bekendte Breumkilde, der henligger som et morads, bliver mere præsentabel, hvorom vi har henledt Sundsøre kommunes opmærksomhed, og håber så på, at den med tiden vil tage sig kærligt af sagen.

Vi henviser sluttelig historisk interesserede til vore tillidsmænd i de enkelte sogne, der ligesom styrelsens medlemmer med tak modtager nye medlemmer. Deres navne er anført på »Skivebogen«s bagside.

Lad mig kun flagre hen som blad i høst,
når du mit land,
min stamme, frit må leve.

Skive byhistoriske arkivs virksomhed 1971-72

Af arkivar *Svend Mortensen.*

Skive byhistoriske arkiv er oprettet i 1965 på initiativ af Historisk Samfund for Skive og Omegn. Det har lokale på Kommunebiblioteket og de årlige driftsmidler bevilges af kommunen, indeholdt i Kommunebibliotekets budget. Arkivet er åbent alle hverdage.

Ved biblioteksudvidelse i foråret flyttedes arkivet til et større lokale med mere hyldeplads umiddelbart tilgængeligt fra læsesalen.

Da der næsten dagligt fra ejernes bo'er forsvinder værdifulde, ofte uerstattelige arkivalier, har arkivet i årets løb gennem pressen, foredragsvirksomhed, udstillinger samt henvendelse til offentlige institutioner og private søgt at oplyse så brede kredse som muligt om arkivets virke. Resultatet har været et øget antal henvendelser samt en jævn strøm af arkivalier.

Iflg. arkivets arbejdsprogram samles der bl. a. arkivalier vedr. institutioner og skoler, foreninger og selskaber, ejendomme, privatpersoner.

Der samles også gl. kort samt film af byhistorisk interesse.

Vi forøger stadig vor samling af gl. fotos, der ofte bedre end nok så lange beskrivelser giver et indtryk af mennesker og begivenheder fra en svunden tid.

3 større meget værdifulde privatsamlinger er i årets løb tilstillet det byhistoriske arkiv.

Det har været en særlig glæde at modtage en samling arkivalier stammende fra *Niels Sørensen* Lems hånd. Mange af de ældre slægtled vil vide, at denne træhandler fra Lem var en drivende kraft i det lokalhistoriske arbejde på Skiveegnen, medstifter af Historisk Samfund og en af Skive Museums grundlæggere. Hans optegnelser omfatter bl. a. udgravningsberetninger udført for Nationalmuseet, samt kulturhistoriske beretninger og fotos fra det gamle landsbymiljø, overdraget af sønnen, hr. *Breiner Sørensen*, Århus.

En større manuskriptsamling m. m. stammende fra provst *Brandt's* bo omfatter bl. a. arbejder om Stårupgård, Højslev kirke og Ørslevkloster. Gaven er formidlet af fru *Therese Nørgård-Pedersen f. Brandt*.

Fotograf *Hadrups* store pladearkiv omfattende flere tusinde negativplader er ved hr. gartner *Schulz Hansens* medvirken reddet for eftertiden. Det rummer et værdifuldt byhistorisk materiale, ikke mindst i topografisk henseende. (Pladearkivet er af pladshensyn i Museets arkivrum).

Af øvrige afleveringer kan nævnes en del skoleprotokoller m. m., der supplerer det allerede eksisterende skolearkiv. Overdragelsen har fundet sted på foranledning af fhv. skoleinspektør *Herluf Thomsen*.

Jubilæumsskrifter er skænket af politiassessor *H. Metzou* og Teknisk skole. En række institutioner tilsender os årsberetninger. I år har vi fået samtlige årsberetninger fra Tambohus venligst tilsendt fra hr. skoleinspektør *Bach Vilhelmsen*.

Folketingsmand *Sv. Haugård* har betænkt os med arkivsager og fotos fra det gl. Resen sogneråd, og fru *Lisbeth Thomassen* har deponeret enkelte dele af Turistforeningens arkivalier på arkivet.

Fra stadsingeniørens kontor har landinspektør *Leif Rams-*

gård reddet flere ældre detailkort og enkelte nyere bykort for eftertiden.

Fru graver *Tybjerg* har bl. a. skænket et sæt tegninger fra den nye kirke m. m., og fru *Damgård Jensen* har fundet gl. papirer på en landejendom.

K.F.U.M. spejdernes tropsarkiv ca. et halvthundrede protokoller er af malermester *Willy Jacobsen* overladt i arkivets varetægt.

Historikeren, fhv. forretningsfører P. Schou har været aktiv på mange fronter for arkivet. Hans store værk om Danmarks udenrigspolitiske historie: Danmark i alliancer og som neutral stat i stormvejr og stille (ca. 700 s.), repræsenterende et livs forskning, er deponeret her, hvor interesserede kan studere det. Det bør også noteres, at P. Schou i år har forøget sit omfattende lokalhistoriske forfatterskab med bogen: Skivekredsens politiske historie til 1920, der er et væsentligt bidrag til forståelsen af denne egnns nyere historie. Endelig bringer arkivet sin bedste tak til *P. Schou* for hans formidlende virksomhed, ikke mindst overfor »udvandrede« skibonitter.

Manuskriptsamlingen er forøget med erindringsskitser af fru *Bibbi Tscherning Møller*, fru *Dora Jessen*, f. *Bang*, turistchef *Knud Ellesøe*, samt grosserer *Helge L. Schou*.

Der er tilgået arkivet værker af flg. forfattere: Læge *Albert Andersen*, Ry, pastor *Johs. Bang*, den forlængst afdøde journalist *Jens Christensen*, Fr. *Lindberg*, Dommerby, lærer *Arne Rasmussen* samt fru *Kirsten Åkjær*.

Begyndelsen til et lokalhistorisk filmarkiv er gjort med modtagelsen af filmoptagelser af børnehjælpsdagene, hvis komité v/ hr. ing. *Gade Kristensen* har formidlet deponeringen.

Til båndarkivet er optaget en samtale med fru *Camilla Christensen* f. v. *Essen*, samt »tappet« af regionalradioen.

Mindre historiske oversigter er udarbejdet til Sundsøre kommune og Turistkontoret.

Et kartotek over samtlige dimmitender fra Skive real-skole er under udarbejdelse.

Det nære samarbejde med museet fortsætter som hidtil.

En del personalhistoriske værker stammende fra lærer *Ejnar Poulsens* arkiv er tilstillet Landsarkivet for Nørrejylland.

Arkivets daglige leder har deltaget i kursus i kildekritik på Danmarks lærerhøjskole.

Tak til Historisk Samfunds formand, pastor *Johs. Bang*, og kassereren *Otto L. Sørensen* for aldrig svigtende interesse og støtte.

Kontorass. fru *Burchardt*, biblioteket, og museumsforvalter *Hartmeyer* takkes venligst for forskellige tjenester.

Iflg. protokollen er der i årets løb indkommet gaver fra nedennævnte personer. Skive byhistoriske arkiv bringer herved sin bedste tak.

Giverliste:

Adv. H. Pagter, her.
Fru graver Tybjerg, her.
Fhv. forretningsfører P. Schou, her.
Afd. kæmner Søren Darh, Oddense.
Fru bankkasserer Thorsen, her.
Folketingsmand Sv. Haugård, her.
Hr. Rikard Olesen, Århus.
Skælskør byh. arkiv.
Hr. Vester Christensen, her.
Chr. Jacobsen, Valby.
Knud Ellesøe, Ålborg.
Fru Kirsten Åkjær, her.
F. V. Bang, Skt. Lukasstiftelsen.
Politiassessor H. Metzson, her.
Fru Damgaard Jensen, her.
Hr. Helge Schou, Hellerup.
Fru Helene Vedel, Ny Skivehus.
Frk. Agnes Nielsen, Jyllandsgade, her.
Pastor Johs. Bang, her.
Overlærer Kn. Hendriksen, her.
Inga Nielsen, Voldgade 10, her.
Skive Gymnasium.
Lærer Rud Kjems, Balling.
Kirkebetjent J. Kr. Larsen, Egeris.
Landinspektør Leif Ramsgård, stading. kontor.
Fru Therese Nørgård-Pedersen, Dommerby.
Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4.
Skoleinspektør Herluf Thomsen, her.
Aage Bach, Østergade, Skive.
Dir. Rasmussen, Søvang.
Fru Dora Jessen, f. Bang, Dommerby.
Århus Kommunes Biblioteker.
Hr. P. Bastrup Svendsen, Vinde.
Cand. jur. Olesen Husted, Egeris.
Hr. ungdomsskoleinspektør Bach Vilhelmsen, her.
Skoledir. C. E. Thomsen, her.
Hr. ing. P. Gade Kristensen, her.
Hr. Bjarne Christensen, Charlottenlund.
Hr. Breiner Sørensen, Århus.
Fru Bibbi Tscherning Møller, Korsør.
Læge Albert Andersen, Ry.
Afd. lærer Ejnar Poulsens arvinger.
Turistkontoret v. fru Lisbeth Thomassen.
Teknisk skole, Skive.
Fru Camilla Christensen, her.
Fru Anna Ringgård, Lyby.

NAVNELISTE

A

Abildgaard, Ove, Digter 16, 27.
 Alstrup, Chr., Fæster 52.
 Amelong, Gartner 41.
 Andersen, Alb., Læge 120.
 Andersen, Chr. C., Præst 16.
 Andersen, H. C., Digter 15, 16.
 Andersen, O., Fæster 40.
 Arff, P., Rektor 110.
 Axelsen, A., Højskf. 92.

B

Bager, Slægt 110.
 Bang, Edw., Manufakth. 87.
 Bang, E. N., Præst i Nim 54.
 Bang, Johannes, Præst 5, 14, 112, 114, 120, 121.
 Beck, Vilh. P. 58.
 Bering, H. J. 109, 110.
 Bering, J. H. 110.
 Bering, S. P., Præst 44.
 Bering, Slægt 108.
 Bertelsen, Erh., Fæster 55.
 Bertelsen, Jens, Fæster 109.
 Bhie, Slægt 108.
 Bjørnsen, P., Fæster 57.
 Bjørnson, Bjørnst., Forf. 23.
 Blicher, St. St., Præst 11, 12, 14, 16, 20.
 Bojsen, Frede, 85, 86.
 Borns, Robert, Digter 23.
 Braad, Slægt 108.
 Brandes, Edv., Forf. 86.
 Brandes, Georg, Forf. 16.
 Bruun, C. M., Ridesf. 40.
 Brønsdorff, Anders Pedersen til Estvadg. 36-40, 42-52, 54-59.

Brønsdorff, Heinr. Severin Andersen 37, 38.
 Brønsdorff, Jacob Pedersen 36, 38, 40.
 Brønsdorff, Lauritz Andersen 38.
 Brønsdorff, Peder Andersen 38.
 Brønsdorff, Peder Pedersen 36.
 Brønsdorff, Severin Pedersen 37, 38.
 Brønsdorff, Slægt 37.
 Buchholtz, Johs., Forf. 27.

C

Christensen, Bertel 51.
 Christensen, Camilla f. v. Essen 120.
 Christensen, Chr., Fæster 58.
 Christensen, Chr., Præstegaardsf. 100.
 Christensen, Chr., Smed 43.
 Christensen, Chr. i Thise 57.
 Christensen, Ib, Fæster 58.
 Christensen, I. C., Konsejlspr. 85, 86, 94, 96, 97.
 Christensen, J., Gdr. 48.
 Christensen, Jacob, Fæster 59.
 Christensen, J., Journal. 120.
 Christensen, Jørgen, Fæster 59.
 Christensen, Laurids 38, 48, 54.
 Christensen, Mads, Fæster 58.
 Christensen, Niels 50, 51, 55, 58.
 Christensen, Peter, Fæster 58.
 Christensen, Svend 52, 58.
 Christensen, Terkild 105.
 Christensen, Visti 50, 58.
 Christoffersen, C., Herredsfoged 55.

D

- Dalsgaard, J. P., Folketingsmd.
85, 94, 97.
Darvin, Forsker 67.
Dreyer, C. 11.
Dyngby, J. J., Soldat 42.

E

- Ejlersen, Lærer 84.
Ellesøe, Knud, Turistch. 120.
Erlang, F. K., Sagf. 95.
Erichsen, O., Løjtn. 48.

F

- Fabricius, P., Herredsf. 37, 56.
Foged, Lars, Byfoged 9.
Fogh, Henrik 85, 92, 95, 97.
Fr. III 53.
Fr. IV 10, 42, 56.

G

- Gerskov, Gunnar, Digter 28.
Glob, Jens, Stormand 16.
Glob, Niels, Bisp 15, 16.
Goldschmidt, Digter 15.
Graafeld, Harald 6.
Guldager, C. J., Herredsf. 55.
Guldharald 6.

H

- Hadrup, Carl, Fot. 119.
Hans, Konge 112.
Hans, Skom. i Kisum 39.
Hansen, Carl, Red. 94.
Hansen, Chr. i Hesselbjerg 51.
Hansen, Gregers, Tricotageh. 93.
Hansen, N., Fæster 42.
Hansen, Schultz, Gartner 119.
Harder, Paulli, Kond. 93.
Hartmayer, Musæumsforv. 121.
Haugaard, S., Folketingsm. 119.
Helvad, L. P., Amtsf. 47.
Hjersing, J. N., Præst 35.
Hjørring, Anders, Rektor 109.
Holbeerg, Ludvig, Baron 9.
Holst, L. J., Præst 41.
Holm, Ejler E. 38.
Husted, Peter J., Kbm. i Skive
49.

- Hvas, Jens M. M., Forv. 39.
Høg, Jørgen, Junker 112.
Høg, Niels til Eskjær 112.
Haarderaade, Harald 6.

I-J

- Ingstrup, Michel, Lærer 105,
108, 109, 110.
Ingstrup, Niels, Avlsm. 108, 109.
Iversen, Chr., Fæster 53.
Iversen, Jacob, Fæster 58.
Iversen, Niels, Fæster 52.
Jacobsen, Chr., Fæster 57.
Jacobsen, J., Gdr. 48, 57.
Jacobsen, I. P., Digter 7, 17.
Jacobsen, Søren, Fæster 52.
Jacobsen, Villy, Malerm. 120.
Jarl, Hakon 6.
Jensen, Chr., Vadum, Folke-
tingsm. 84.
Jensen, Damgaard, Frue 120.
Jensen, David, Arbejdsm. 84.
Jensen, Else, f. Halse 87, 101.
Jensen, H. P., Købmd. 101.
Jensen, Ib, Fæster 58.
Jensen, J., Staldkarl 37.
Jensen, Jac., Gdr. 50.
Jensen, Jens, Fæster 50, 51, 58.
Jensen, Johs. V., Forf. 13, 17, 19,
20, 23, 24.
Jensen, L., Fæster 43.
Jensen, M., Ladef. 38, 41.
Jensen, Mar., Red. 84, 87, 89, 93.
Jensen, N. K., Fot. 51.
Jensen, Peter, Fæster 53, 57.
Jensen, Poul, Fæster 57.
Jensen, Svend, Herredsskriver
55.
Jensen, Th. i Aars 46.
Jepsen, Chr., Podem. 41, 49.
Jepsen, Hans Lyngby, Digter 28.
Jessen, Fru Dora, f. Bang 120.
Juel, Erik J. til Stubbergd. 52.
Juil, Fr., Kvarterm. 53, 54.
Jørgensen, H. C., Digter 2.
Jørgensen, Jep, Fæster 57.
Jørgensen, Johs., Forf. 17.

K

- Kirk, Hans, Forf. 29.
Kjeldsen, P., Ridef. 40.
Kjems, Rud, Lærer 114.

Kjerulff, H. S. 45.
Kjerulff, Præst 110.
Klement, Skipper 24.
Kloch, Hans Th., Købmd. 87.
Knud, Den Hellige 7.
Knud, Den Store 6.
Knudsen, Chr., Fæster 48, 49.
Knudsen, Hans, Kunstt. 115.
Knudsen, Jacob, Forf. 17, 22.
Koefoed, Hans, Red. 85, 87, 89,
92.

Krag, Palle, Stiftamtmd. 49.
Kristensen, Gade, Ing. 120.
Kristensen, Tom, Forf. 29.
Krogh, Christen 39.
Krum, Chr., Red. 96.
Kvistgaard, M. P. 46.

L

Lange, Thomas, Digter 26.
Larsen, Enevold, Fæster 57.
Larsen, Niels, Fæster 51.
Larsen, Thøger, Forf. 22.
Lassen, Vilh., Red. 97.
Lauridsen, Th., Karl 40.
Laursen, Jens, Fæster 53.
Levetzau, C. F., Oberst 48.
Lieth, Chr. v. der 53.
Lieth, Gert A. v. der 53.
Lieth, Fr. v. der, Fæster 52-54.
Los, Niels, Gartner 41.
Lucassen, W., Købmd. 110.
Ludvigs, Conrad, Kyressér i Fly
49.
Lund, A. M., Amtsforv. 37, 52.
Lund, M. M., Landmand 108.
Lund, Niels, 109.
Lund, S. J., Birked. 108.
Lund, S. N. 108.
Lundberg, Fr. 120.
Luther, Martin 20.
Lykke, Vald. t. Grinderslev-
Kloster 113.

M

Mads, Hyrde 43.
Madsen, Chr., Fæster 53.
Madsen, Vil, Gdr. 48.
Majoner, Hans, Købmd. 110.
Markvorsen, Niels 86.
Mayland, Hans J. 37, 46, 48, 51.
Metzon, H., Politiaass. 119.

Milton, Forf. 15.
Mortensen, Svend, Arkivar 4,
118.
Munch, S. P., Fæster 43.
Müller, Bent P. 37, 54.
Møller, Bertel Budtz, Forf. 27.
Møller, Fru B. F. 120.
Møller, Niels 109.
Møller, Provst i Breum 4, 41.
Mønnichen, C., Amtsforv. 57,
110.

N

Niels, Smed 47.
Nielsen, Jens, Fæster 52.
Nielsen, Jesper, Karl 40.
Nielsen, Jep, Fæster 52.
Nielsen, M., Gdr. 48.
Nielsen, Mølgaard, Politiker 86.
Nielsen, Niels, Fæster 52.
Nielsen, Peter, Fæster 52.
Nielsen, Søren i Skæring 58, 59.
Noer, Viggo E., forhv. Revisor
107.

O

Ollesen, M., Gdr. 48.
Olufsen, Niels 47, 48, 50.
Opitz, A. til Lergrav 47.
Ottar, Sveakonge 6.
Ovesen, L. P. 86.
Ovesen, Niels 95, 96.
Ovesen, S. O., Red. 95.
Ovesen, Svend 60.
Oxenvad, Præst 110.

P

Paludan, Jacob, Forf. 27, 29.
Paludan, N. V., Lektor 110.
Parsberg, Werner 44, 45.
Pedersen, J., Bonde 15, 50, 51.
Pedersen, J., Feldbereder i
Viborg 49.
Pedersen, Las, Fæster 58.
Pedersen, Laurids, Bogtr. 95.
Pedersen, Peder 51, 55, 59.
Poulsen, Chr., Fæster 57.
Poulsen, Einar, Lærer 105, 108,
114, 121.
Poulsen, Math., Landsd. 54.

Poulsen, Landinsp. 87.
Poulsen, M. i Kisum 47.
Poulsen, N., Fæster 43.
Poulsen, Peder 60.
Poulsen, Svend, Møller 38.
Paaske, A. n., Præst 48.

R

Ramsgaard, Leif, Landinsp. 119.
Rantzau, Frands 48.
Rantzau, Fr. Chr., Oberst til
Estvadgd. 36, 39, 42, 45, 46,
56, 57.
Rantzau, Jørgen, General. 36.
Rasmussen, Arne, Lærer 120.
Rasmussen, Mads, Fæster 58.
Ravn, Chr., Folketingsmd. 85.
Reedtz, V. T., Brigader 45.
Reedtz, V. T., Amtmd. 46.
Reinche, Slægt 110.
Richter, L. C., Korpor. 48, 49.
Riis, N. N., Præst 53.
Rode, Helge, Forf. 17.
Rode, P. J., Fæster 57.
Rosenkrantz, Anders 40.
Rosenkrantz, Axel til Spøttrup
40.
Rosenthal, Sagf. 87.

S

Sandbæk, Elias 86.
Saxo, Grammatikus 7.
Schade, C., Provst 11, 18.
Schade, Jens Aug., Forf. 29.
Scharschou, J. M., Degn 44.
Schmeling, F. W., Oberst 49.
Schou, H. L., Gross. 120.
Schou, Peter, forhv. Forret-
ningsf. 84, 120.
Schrøder, H. S., Degn 49.
Schütte, Gudm., Dr. phil. 115-
117.
Schütte, Herluf, Godsejer 114,
115.
Seerup, J. J., Godsforv. 56-59.
Sixhøj, Lektor 107, 108.
Skammelsen, Ebbe 8-9.
Skjoldborg, Joh., Forf. 19, 20,
30.
Skrædder, P. P. 38, 42.
Smed, Per 8-9.

Staulund, Jens, Fæster 55.
Steensberg, A., Prof. 103, 104.
Stenbock, Magnus 37.
Sturlason, Snurre 5-6.
Svane, J. C., Degn 107.
Søren, Ladef. paa Estvadgd. 41.
Søren, Tjener paa Estvadgd. 39.
Sørensen, Breiner 119.
Sørensen, Chr., Gdr., Ny Bag-
gesgaard i Fly, 48, 50.
Sørensen, J. Møller 109.
Sørensen, Johs., Præst 53.
Sørensen, M. i Kisum 47.
Sørensen, Niels i Lem 119.
Sørensen, Otto L., Litterat 4,
112, 114, 116, 121.
Sørensen, Søren, Politiker 86.

T

Taggaard, P., Ladef. 40.
Thagensen, Henrik 9.
Therkildsen, Michel 108.
Thomasen, Iver, Fæster 58.
Thomasen, Oluf, 48.
Thomsen, H., Skoleinsp. 119.
Thomsen, Hans, Præst 110.
Thomsen, Lisbeth 119.
Thomsen, Mogens 57.
Thomsen, Peter, Præst 9, 39.
Thygesen, J., Fæster 43.
Thygesen, L., Præst 50.
Thygesen, Peter 51.
Tommerup, H., Trommesl. 110.
Tybjerg, Fru Graver 120.
Tychonius, Chr. Lassen, Præst
10, 50.
Tygesen, Chr. H., Kusk og
Ridef. 41.

V-W

Vilhelmsen, B., Skoleinsp. 114.
Villadsen, Jens, Degn 58.
Vindelboe, Niels, Fæster 43.
Vistisen, P., Bonde 50.
Vium, P. C., Forp. 46.
Wieck, Præst 112.
Willumsen, Jørgen 116.
Winde, Niels Jensen, Købmd. i
Skive 52.
Winde, Søren Lauridsen, Skive
52.
Wøller, Johan, Læge 33.

Æ

Æthelroth, Munk 7.

AA

Aagaard, Niels 11-12.

Aakjær, Jeppe, Forf. 12, 23, 32,
99.

Aakjær, Kirsten, Frue 12.

(Se iøvrigt Notensavnene Side
59-85).

Middelalderligt Contrasingil med pansret Rytter og Jagtfalk fra omkring Aar 1300, fundet 1910 i Tandlæge Thomsens Have ved Østertorv, forhen Markedsplads til Gl. Skivehus. (Nu paa Viborg Stiftsmuseum).

INDHOLD

Johannes Bang: Limfjorden i Litteraturen	5-35
Arkivar P. K. Hofmansen: Estvadgård og Flyndersø Mølle	36-83
Peter Schou: Bladkamp over Sallingsund	84-97
Vilh. P. Beck: Om præstens andedam og de gådefulde Mølkjær- huse i Durup	98-106
Viggo E. Noer: Degnen Michel Ingstrups hemmelighed	107-111
Johannes Bang: Årsberetning for Historisk Samfund 1971-72 ..	112-117
Svend Mortensen: Skive byhistoriske arkivs virksomhed, 1971-72	118-122
Otto L. Sørensen: Navneliste	123-127

- Skive tekniske Skole. 100 Aars Jubilæumsskrift, 1871, 4. okt. 1971. 32 Sider. Illustreret. »Skive Folkeblad«s Bogtrykkeri, 1971.
- Skydning er idræt. (Om Skive Skytteforening), »Skive Folkeblad« 21/8 1971.
- Otto L. Sørensen: Jens Glob den Haarde og Ove Hase til Vellumgaard i Salling. »Skivebogen« 1971, S. 5-21. »Skive Folkeblad«s Bogtrykkeri.

BOGSALG

- Saa langt Oplaget rækker, sælges nedennævnte Bøger og Skrifter til følgende Priser ved Henvendelse til Kassereren: Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, Skive. Postnummer 7800, Gironummer 33999. Tlf. 52 13 15.
- 12,00 kr. »Skivebogen« 1922, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 67, 68, 69, 70 og 71.
- 4,00 kr. »Skivebogen« 1911, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 60, 61 og 69.
- 6,00 kr. »Jul i Skive« 1939, 57, 60 og 69.
- 6,00 kr. »Arbejdernes Julehefte 1955 og 66.
- 5,00 kr. »Danmarks Riges middelalderlige Breve. Hf. 1-5.
- 3,00 kr. »Salling Banks Historie«. Jubilæumsskrift af Niels P. Bjerregård.
- 1,50 kr. »Tolv Sandheder om Sønderjyllands Danskhed« af Gudmund Schütte.
- 4,00 kr. »Af Skives Historie« af Niels P. Bjerregård. Fylder hele Skivebogen 1947.
- 4,00 kr. »Liv og Virke«. Jubilæumsskrift om Børstefabrikant A. P. Pedersen, Skive, af Niels P. Bjerregård. Fylder hele »Skivebogen« 1949.
- 4,00 kr. »Af Rødding Sogns Historie«, af Niels P. Bjerregård. Fylder det meste af »Skivebogen« 1950. Priserne er + Momsafgift og Porto.

HISTORISK SAMFUNDE STYRELSE

I Foreningsanliggender bedes man henvende sig til Formanden, Pastor Johannes Bang, Østertorv 7, Skive. Telf. 52 02 56, og Kassereren Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, Skive. Telf. 52 13 15. Den øvrige Styrelse bestaar af forh. Førstelærer Kaj Enna Jensen, Samsøgade 8, Skive (Næstformand). Telf. 52 22 89, Arkivar ved det byhistoriske Arkiv Svend Mortensen, Norgaardsvej 6, Skive. Bibliotekar Carl Langholz, Skive, Fru Kirsten Hougaard Nielsen, f. Aakjær, Skovvænget 6, Skive, og Lærer Rud Kjems, Balling.

Revisorer er Direktør G. H. Pedersen, Skive Markfrøkontor, og forh. Direktør Valdemar Overgaard, Dommerby.

Æresmedlemmer er Historisk Samfunds Formand, Pastor emer. Johannes Bang, og den fungerende Kasserer, Litterat Otto L. Sørensen, begge af Skive.

Al Indbetaling sker nemmest og billigst pr. Giro 33999 til Kassereren for Historisk Samfund for Skive og Omegn, Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, Skive.

Findes der i Deres Gemmer Billeder fra Skive og Omegn med Salling og Fjends, enten Gadebilleder, Gaarde, Personer, Gruppebilleder eller andre lokale Fotografier, som vi kan laane og benytte, bedes disse venligst sendt til Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, 7800 Skive, hvor de med Tak modtages – og er der endvidere hos Dem Ideer eller Artikler at faa til næste Aargang af »Skivebogen«, saa lad os venligst se dem.

Se ogsaa efter om De mangler tidligere Aargange af »Skivebogen«, saa skriv herom. Bøgerne kan ogsaa rekvireres gennem Byens Boghandlere.

SKIVEBOGEN

udsendes til Samfundets Medlemmer for det aarlige Kontingent: 15 kr. m. Moms og Porto. Indmeldelse kan ske til Kassereren: Otto L. Sørensen, Frederiksgade 4, Skive, Tlf. 52 13 15, til hvem ogsaa al Henvendelse angaaende Ekspeditionen bedes sendt samt til hvem Tidsskrifter og Bøger bedes adresseret. Indmeldelse modtages ligeledes af samtlige Styrelsesmedlemmer og Samfundets Tillidsmænd i Sognene i Salling og Fjends: Hindborg Herred:

Dølby: Gdr. W. V. Johannesen, Brødkær, Øksenvad. Tlf. Skive 52 19 86.

Hem: Gdr. Chresten Clausen, Lundgaard. Tlf. Hem 2.

Hindborg: Gdr. Volmer Pedersen. Tlf. 142.

Hvidbjerg: Pens. Søren Nørgaard, Hvidbjerg.

Resen: Viceinspekt. Poul Tolstrup, Resen Skole.

Skive Landsogn: Jens Vester Kristensen, Skjoldborgvej, Braarup.

Volling: Frederik Refsgaard, Volling. Tlf. Balling 139.

Nørre Herred:

Breum-Grinderslev. Gdr. Harald Knudsen, V. Breum. Tlf. Grinderslev 94.

Junget-Thorum: Gdr. Jens Chr. Foged, Hinnerup, Thorum.

Selde: Lærer K. E. Nielsen, Selde. Tlf. 108.

Harre Herred:

Fur: Museumsforstander Brejner Jensen, Nederby, Fur.

Kirkeby: Købmand Aage Østergaard, Kirkeby. Tlf. Roslev 130.

Roslev: Sparekassedir. Hans Kr. Jepsen, Roslev.

Rødning Herred:

Balling: Lærer Rud Kjems, Balling.

Haasum: Gdr. Jakob Refsgaard, Haasum. Tlf. Ramsing 108.

Krejbjerg: Gdr. Aage Dalgaard Mikkelsen, Krejbjerg. Tlf. 43.

Lem: Forhv. Gdr. Chr. E. Bjerre, Lem. Tlf. 139.

Ramsing: Forhv. Grd. Gerhard Svenningsen, Ramsing.

Rødning: Fru Birthe Lundsted Nielsen. Tlf. Spøttrup 153.

Fjends Herred:

Højslev: Fr. Lotte Ørtoft, Sejstrup, Møllegaard, Højslev.

Feldingbjerg: Gdr. Pinderup Sørensen. Tlf. Højslev 396.

Vridsted: Ingeniør Madsen, Vridsted. Tlf. 65.

Vroue: Gdr. Sv. Trankær Amstrup, Vroue pr. Skive.

Ørslev-Kloster: Tømrermester N. Baunhøj, Lund. Tlf. 209.

Ørum: Lærer S. Bilstrup, Ørum Skole. Tlf. Lund 172.